

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

LABORCZINÉ SZTANKÓ GYÖNGYI / Navigare necesse est! 81

TANULMÁNYOK

WULFNÉ KINCZLER ZSUZSANNA / A felvilágosodás hatása az egyház életére 82

NOVOTNY CSILLA – NOVOTNY DÁNIEL / Miért használjunk drámajátékot a hittantanításban? 84

HÉZSER GÁBOR / A családi lelkigondozás lehetőségei gyászoló családoknál 88

FIGYELŐ

FABINY TAMÁS / „Isa por és homu vogymuk”, avagy az egyház társadalmi diakóniája 92

DIZSERI TAMÁS / Evangéliumi üzenet és modern medicina 94

FRENKL RÓBERT / Keresztény értékrend – autonóm személyiség 97

ZSUGYEL ADÉL / Gondolatok Elisabeth Kristan: Vallási nevelés a családban című tanulmányához 100

ÖZV. BAJKA ZOLTÁNNÉ / Családtörténet 103

SELMECZI JÁNOS / In memoriam Mezősi György 108

KITEKINTÉS

NAGY SZILVIA / Egyházi világhíradó 110

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

ARADI ANDRÁS / Böjt 2. vasárnapja (Reminiscere) 112

NÉMETHNÉ TÓTH ILDIKÓ / Böjt 3. vasárnapja (Oculi) 114

SZABÓ VILMOS BÉLA / Böjt 4. vasárnapja (Laetare) 115

KRÄHLING DÁNIEL / Böjt 5. vasárnapja (Judica) 116

VARSÁNYI FERENC / Böjt 6. vasárnapja (Palmarum) 118

LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA / Úrvacsorai igehirdetés 120

LABORCZINÉ SZTANKÓ GYÖNGYI

Navigare necesse est!

„Csak Istennél csendesül el lelkem, tőle kapok segítséget.” (Zsolt 62,2)

Az *Élet szép* című megrázó filmben a láger orvosa találós kérdésekkel ugratja a fogoly pincért. Az egyik talányos rejtvény így hangzott: Ha kimondod a nevem, már nem vagyok! Mi az? A csend! – válaszolta a rabság némaságában sínylődő felszolgáló.

Mi a csend?

Az értelmező szótár szerint: „Az az állapot, amelyben semmiféle hang nem hallatszik.”

Csend-e a háborús készülődés titkos, elhallgatott, a még el nem dördült veszélyes fegyverek némasága?! A megsemmisítő közömbösség, a megvető gyűlölet zajtalansága?! A frissen hantolt sírokat körülölelő kínzó fájdalom hangtalansága?! A tompa tekintet, az elhódított szemek torz, néma vigyora?! Csend az élet hajótörötteinek páni féelme, az üresség, a megadás, az elfelejtettség, a kiszolgáltatottság mindent lezáró ketrece?!

Az ember csendje a kitartó, őszinte figyelem felfedezése: valakinek a hiánya, a valakinek a nélkülözése (*Isten alakú úr van bennem*). Az ember hallgatása, csendje a hétköznapi élet működő feltételei között, életben tartó kitaposott útján olyan fájdalmas, vízbe fullasztó gátszakadáshoz vezethet, ahol csak a genezáreti viharos tavon felsajduló könyörgés ostromolhatja az eget: „*Uram, ments meg minket, elveszünk!*” (Mt 8,25). Ha felfedezzük a életvesztés, jövőtlenség mély kútjában, hogy minden kapaszkodó, biztonságot jelentő erő elérhetetlen távolságba sodródott, akkor a fenyegető valóság hihetetlen és érthetetlen módon Isten csendjének megvalósulását segíti elő. Szelíden és titokzatosan a fenyegetettség Isten eszköze lehet, a hitet formáló, Krisztusban makacsul bízni tudó akarat csendes munkálásában. Imádkozni a „csend viharában”, kiáltani a mindent halálosan fenyegető hullámok között, ez az Istennél elcsendesülő lélek békéjének „fogatökönyve”.

„Mindannyiunkban van egy hely, ahol tökéletes csönd van. Amely mentes a lármás gondolatoktól, gondoktól, vágyaktól... Nem kell létrehozni, mert megvan; csak be van temetve a gondjainkkal és gondolatainkkal. Ha a hallgatás helyét kiássuk, találkozunk Istennel, belemenekülünk Isten mindent hordozó titkába.” (Anselm Grün)

Isten a lélek imádságos csendjében keres. Megtalál-e? Kutat utánunk, hogy az átmeneti harmónia megtapasztalása nélkül is ki tudjuk várni érkezését. Isten a mélységek szavak nélküli kapcsolatában nyúl értünk, hogy átvészeljük a lármás, zajos világ dühöngését, a bűnök, mulasztások másokat hibáztató hangzavarát, kibírva az időleges lehetetlent.

Isten Országába a lélek csendjén át vezet az út. A Lélek csendes áramlatokban érkezik, gyógyít. Vezet a vihart, ürességet, káoszt, lármát, közönyt megváltoztatni tudó kegyelem.

„...és nagy csend lett.” (Mt 8,26) Jézus mindannyiunk „lélekvesztőjében” észrevétlen, mély álomban jelen van. Az azonban külön hatáskörébe tartozik, hogy a rettegő tanítványok halálfélelméből mikor menekíti ki őket a szikrázó fény, a biztonságot adó fövény és az élet új értelmét megláttató partot érés szabadító örömeiben.

A megmenekülés kegyeleme Krisztusban – aki Pilátus előtti mély, bezárkózó hallgatásával nevel –, a csendben hordozandó, a halált ordító vádlókkal mit sem törődő szenvedés vállalására. Ő tanítson imádkozni a viharban, hullámok mélyén, csónakot kiborító, beborító végveszélyben. Erősítsen Urunk, és táplálja a határozott reménységet, hogy a könyörgés az egyedül segítséget kínáló és megajándékozó Istenben rendíthetetlen legyen.

Mindeközben azt is szilárdan tudnunk kell, hogy nem engedhetjük el az imádság mellett az evező lapátokat, kiáltani, könyörögni és serényen evezni kell.

WULFNÉ KINCZLER ZSUZSANNA

A felvilágosodás hatása az egyház életére

A felekezeti háborúk lezárulásával az egyháztörténet új szakaszába lépett. Az ortodoxia kora után – talán éppen ennek reakciójaként – a vallásos érdeklődés meggyengült. Új kultúra van kialakulóban, mely folyamatosan távolodik az egyháztól. Lassan maga az egyház is ennek az új szellemiségnek a hatása alá kerül.

„A reformáció utáni egyháztörténet legfontosabb ténye ez a szellemi átrendeződés és az egyház kulturális megítélésében bekövetkező változás. Az átalakulás eszmei vonatkozása az olvasottabb rétegek körében végbemenő elfordulás az egyház transzcendens világnézetétől, valamint egy új, a hagyományos értékektől független világ- és életszemlélet létrejötté. Ezt a folyamatot nevezzük *felvilágosodásnak*.¹”

Hogy az egyház hol és milyen mértékben került a felvilágosodás hatása alá, az területenként változó volt. A német teológusok nagy része befogadta az új szellemi áramlatot. A protestantizmus erőteljes átformálása megkezdődött, de a teológia az ortodoxia korára jellemző egységességét elvesztette. Ennek következménye az a dogmatikai meggyőződés szerinti újabb széttagozottság, mely a teológusokat, lelkészeket s ezen keresztül természetesen magukat a híveket is megosztotta.

A 18. század második és a 19. század első felében azonban nem a felvilágosodás az egyetlen szellemi áramlat. Már a felvilágosodást megelőzően feltűnt Németországban a *pietizmus* erőteljes vallási áramlata, mely a 18. század második felében újra megerősödött, sőt 1814 után nyíltan szembefordult a felvilágosodás teológiájával. Másrésztől a harcok *ortodoxia* is mindvégig jelen volt az egyház életében. Mégis a 18. századot a felvilágosodás erőteljes térnyerésével jellemezzük.

Az új szemlélet semmit sem fogad el, csak azt, ami emberi ésszel felfogható és megtapasztalható. Ez a *természetes rendszer*. Minden olyan történelmi jelenség, mely nem egyezik az értelem követelményeivel: elhajlás. Csak az *igaz, ami általános érvényű*. A kultúra szakít történelmi kapcsolataival: az egyházzal és a vallásossággal általában. Polgári kultúra van kialakulóban, mely harcot vív autonómiájáért, s a hagyományokkal és dogmákkal szakítani kíván. Bár a franci-

akkal ellentétben a német polgárság nem állt olyan szkeptikusan szembe az egyházzal, mégis sokat veszített egyházszeretetéből, s a német polgárság is egyre távolabb került a hagyományoktól – vagy értetlenségből, vagy közönyből.

Megváltozott a társadalom szerkezete s ezen belül a zeneszéké, egyháziaké. Megváltozott az iskola és a templom viszonya. Ahol az állam és az egyház szétválása megvalósult, ott az új helyzet a zenész számára új pozíciót teremtett. Megváltozott a zenei és a liturgikus hagyományozás.

TEPLOM ÉS ISKOLA, KÓRUSOK

Az evangélikus egyházzene: a vasár- és ünnepnapi istentiszteleti zene, az esküvők, temetések és egyéb kazuáliák zenéje az iskolai kórusokra épített.

A latin iskolákban a zenének központi szerepe volt. A helyzet azonban a pietizmus terjedésével megváltozott. A pietista pedagógia már nem kedvelte annyira a zenét, mint elődei, a zene érzelmi és érzéki hatásától féltve a növendékeket. A tudományok fejlődésével, az új típusú gimnáziumok kialakulásával azonban a zeneoktatásban betöltött helye háttérbe szorult. Csökkent a zeneórák száma és fontossága. Az egyéb tanulmányok mellett a diákságnak nem maradt elég ideje sem a zenélésre. A templomi énekkarban való éneklés sem számított többé előnynek. Aki muzikális volt, az inkább a templomon kívül kereste a zenélési lehetőségeket.

A változás különösen a *kurrendék*² körében követhető

² Kurrende: Történetük a középkorba nyúlik vissza, ahol a latin iskola alsó osztályosaiból alakult kórust jelentette. Többnyire régimódi viseletben (fekete köpeny, kalap és iszák), vezetőjükkel („praefectus”, „praecentor”, „auditor”), meghatározott időpontokban, pénzért és természetbeli juttatásokért az utcán („vicatim”) és köztereken, vagy házról házra vonulva („ostiatim”), vagy különleges alkalmakkor énekeltek. Nevük eredete valószínűleg a *correre*, koldulni szóból fakad. Egy szövegben énekeltek, s megkülönböztették magukat az istentiszteleti szolgálatot végző *chorus musicusok*tól. A kurrendék istentiszteleten ritkán énekelhettek, ahol mégis, ott csak a kora reggeli vagy a hétközi istentiszteletek alkalmával. Sok helyütt a kántor vezetése alatt álló kurrendék így készültek a későbbi, énekkarba való bekapcsolódásra.

¹ Heussi, Karl: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

nyomon. A latin iskoláktól öröklött gyakorlat nem illik az új típusú iskolák pedagógiai elképzeléseikhez, mert az effajta tevékenység rendszertelen oktatáshoz s a növendékek korai önállósulásához vezet. Kiemelt helyen szerepelnek a kritikák között az egészségre ártalmas hatások, pl. közvetlen étkezés utáni éneklés, a hideg utcák stb. S mindez együttvéve akadályozza a rendet és a fegyelmet, s rossz hatással van a tanulmányi előmenetelre is.

„Némely nagyvárosban a szűk utcákon nyomasztó a levegő. Az erős italok, a por s a mindezekkel együtt járó életstílus miatt nagyon kevés a jó vagy a kimagasló diszkantista.”³

Ez azonban mindig is így volt. A valóság az, hogy változott az ízlés, s a polgárság már nem tartott igényt házai előtti rendszeres éneklésre. A sokszor kissé vaskos szövegek, a vidám dalok sem divatosak már, az új stílushoz nem illenek a fiúkórusok sem. Így a felső szolamok éneklésére 1789-ben Rellstab⁴ már „arme Frauenzimmer”-eket javasol.

A kurrendék ezzel fő bevételi forrásuktól estek el.

Az énekkarok („Kantorei”) szerepe az istentiszteleteken szintén visszaszorult, s ott is, ahol még szolgálatban álltak, nehézséget okoztak az új zenei stílus által támasztott magasabb technikai követelmények. A 18. század végére alig volt Németországban olyan kórus, mely magas színvonalon alkalmas lett volna a liturgikus funkciók betöltésére.

KÁNTOROK, ORGONISTÁK, LELKÉSZEK

A kántorok korábbi magas társadalmi rangja megingott, szociális szerepük és értékük fokozatosan csökkent. A megelőző korokkal összehasonlítva képzettségük sokkal alacsonyabb szintű volt, ami azonban a túlik elvárattal és az egyházzene leértékelődésével függ össze. A kántoroknak és orgonistáknak nem kellett tudásukat bizonyítaniuk. A lelkészek és kántorok tudása és megbecsülése között egyre szélesedő szakadék támadt. A kántorok és orgonisták lassan a tanulatlan egyházi és egyéb templomszolgák – „niedere Kirchenbedienstete” – szintjére csúsztak vissza. Maga a szó, kántor, „ein halber Schimpfname” – írja Schlimbach⁵ 1805-ben.

A lelkészek zeneileg egyre képzetlenebbek voltak. Korábban az énekkarok nem pusztán a jövőd kántorait, de a

³ A humanizmus és a reformáció pártolta a *Musica circularist*, hiszen maga Luther is énekelt gyermekkorában kurrendeként Magdeburgban és Eisenachban, 1497 és 1501 között.

A 30 éves háborút követően szerepük lassan meggyengült, leértékelődött. (Szászországban például már csak szegény emberek temetésén énekelhettek.) A *chorus musicus*szal kiegészülve már ebben az időben gondot okozott a nagy fizikai és hangigénybevétel az ádventi, karácsonyi és újévi éneklések alkalmával. Mindez veszélyeztette az istentisztelet liturgikus szolgálatát. A pietista körök sem támogatták, de a kurrendékre az igazi csapást a felvilágosodás és a racionalista pedagógia hozta. (Forrás: MGG, Supplement Baerenreiter, 1979)

⁴ Rolle, Christian Karl: *Neue Wahrnehmungen zur Aufnahme der Musik*, 1784. (Rolle berlini kántor volt.)

⁵ Rellstab, Johann Carl Friedrich (1759–1813) berlini zenekritikus.

⁶ Schlimbach, Georg Christian Friedrich (1759–1813) kántor, tanár. 1805-ben Berlinben dolgozott a *Berlinische Musikalische Zeitung* számára.

jövendő lelkészeit is nevelték. Az oltári vagy a szószéki szolgálat végzéséhez nekik is szükségük volt hangképzésre.

„A lelkész képzetlen és hamis hangon intonálja a kollektát, amire a gyülekezet a kántorral respondeál: éles, vágó hangon, *dass Mark und Gebein erbeben*.”⁶

A lelkészek zenei továbbképzése sürgető feladat – írja Schmidt már 1754-ben: „...damit sie in der Gemeinde, wenn eine Kollekte zu singen ist, ihre Stimme als eine Posaune und nicht als ein Nachthorn erheben können.”⁷

S mi történt Lipcsében, abban a városban, ahol töretlenül élt a régi hagyomány, az ún. *katolisierender Form*?

„Köztudott, hogy nálunk a legtöbb helyen a kollekte, a szereztetési igék, a Dominus vobiscum, a glória és az intonációk rezponzumokkal éneklendők. Hogyan lehet mégis az, hogy a legtöbb lelkész pocsék – *miserable* – énekes, s inkább vonyítanak, mint énekelnek intonáció és kollekte helyett? Néhányuknál úgy tűnik, egyáltalán nincs is hangjuk, s számukra a moduláció teljesen ismeretlen fogalom. Némelyikük egyáltalán nem tud hangot megadni, visszaadni vagy akár megtartani... Igaz ugyan, hogy a lelkész számára nem a legfontosabb az éneklés, de *ez ad bene esse* hozzá tartozik... Miért nem énekelnek tehát az iskolákban és egyetemeken, s miért nem szereznek alapvető ismereteket a vokális zenében, ha a hangszeresben nem is?”⁸

A LELKÉSZEK LITURGIKUS SZABADSÁGA

A 18. század folyamán azonban nemcsak az egyházi élet szorult háttérbe, hanem maga az egyház is. A kor természeti törvényeket követő életszemlélete számára csak egy felsoóbség létezett: maga az állam. A felvilágosodás államegyházban gondolkodott. A gyülekezeteket alkotó egyéni hívő lelkék ilyenformán az államhoz tartoztak. Ahová ez az új életszemlélet beköltözött, ott a szigorú egyházi szabályok vagy jelentős változáson mentek keresztül, vagy teljesen meg is semmisültek. Az abszolutista uralkodók nagyobb hatalomra tettek szert az egyház felett, de a „ius liturgicum” végső soron mégis az egyház kezében maradt, azaz – e korra jellemzően – gyakorlatilag a gyülekezetek kezében.

„Niemals war die Einzelgemeinde freier als damals... Niemals trat aber auch so deutlich zu Tage, dass der Pfarrer der Herr der Gemeinde war.”⁹

Az ortodoxia szilárd szabályokat vezetett be, melyek átjárgását szükség esetén rendőri erővel torolta meg. A felvilágosodás korában változott a helyzet, mivel a tartományi és városi hivatalok egyre távolabb kerültek az egyháztól.

⁶ *Allgemeine Musikalische Zeitung*, 1805.

⁷ *Musico-Theologia*, Bayreuth und Hof 1754. „...hogy a gyülekezetben, ha a kollektát éneklés, hangjuk úgy szóljon, mint egy harsona, s ne úgy, mint egy éji kürt.”

⁸ *Wöchentliche Nachrichten*, Lipcse, 1766.

⁹ *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, XVI. kötet. „Az egyes gyülekezetek soha nem voltak olyan szabadok, mint ebben a korban. De soha nem vált ennyire nyilvánvalóvá az sem, hogy a lelkész a gyülekezet ura.”

Maguk a szuperintendensek is azon az állásponton voltak, hogy az istentisztelet felépítésének és rendjének meghatározása a lelkész joga. Ahol a lelkészek nem élvezték „in liturgici” a teljes szabadságot, ott a kisebb változtatásokat a gyülekezettel egységben kellett végrehajtaniuk, míg a nagyobb változtatásokat a „Synode” hagyta jóvá.

Senki sem kérdőjelezte azonban meg az agendákban leírt liturgikus formulák megváltoztathatóságának jogát, sőt a szükségességét sem. Nem pusztán elfogadták, hanem célul tűzték ki a liturgia megváltoztatását: „a liturgiát az adott kor elvárásaihoz kell igazítani elv” következetes végrehajtásával. Az egyházi vezetők két szempontot tartottak csak szem előtt a változtatások elbírálásában: ne tűnjön teljesen újnak, illetve a gyülekezetek maguk panaszt ne emeljenek. Így jutottak el lassan addig a pontig, amíg már alig volt lelkész Németországban, aki a régi rendet követte volna. A lelkészek többsége lassan, egymás után hagyta el a régi formulákat, először csak változtatva őket, majd saját vagy másoktól kölcsönvett formulákkal helyettesítve azokat. Olyan gyülekezet, amely lelkésze ellen a változtatások miatt hivatalosan panaszt emelt volna – ha a lelkész óvatossan és körültekintően járt el – nem volt. A feljegyzésekből azonban az derül ki, hogy a vidéki, főleg a falusi gyülekezetek a szuperintendenseknél kevésbé voltak toleránsak.

A liturgia felvilágosodáskori felbomlását tudományos részletességgel nyomon követni lehetetlen, még egyes gyülekezetek vizsgálatával sem. Az iratokból és feljegyzésekből azonban egy általános kép azért kirajzolódik. Németország bizonyos területei konzervatívák voltak, például Poroszország, Szilézia, Thüringia, Szászország egyes részei, különös tekintettel Lipcse városára. Biztosan állítható, hogy Szászország nagyobb részén, Nürnbergben és Mecklenburgban a liturgikus éneklés mindvégig megmaradt. A német terület más részein a változás azonban sokkal gyorsabb volt.

Luther korától kezdve az evangélikus istentiszteletnek 2 fő formája volt. A dómokban és nagyobb helyeken a középkorból örökölt formák és szokások a felvilágosodás koráig nagyjából változatlanok maradtak. Az istentiszteletek nagy része latinul folyt a diákok és a „Domherren” részvételével, s a napi és heti istentiszteletek teljes köre megmaradt. A kisebb városi és falusi templomokban, ahol nem voltak a fensőbbégek által támogatott énekkarok, az istentiszteletek az egyszerű német rend szerint folytak (vö. Luther: *Deutsche Messe*). A két istentiszteleti forma között a lényegi különbség a zenében, a művészi szintű egyházzeneben volt. A felvilágosodás hatására az egyházi rendeletek, kórus szabályzatok, ágendák és kancionálék szerint a dómok és falusi templomok közötti liturgikus eltérés eltűnt.

NOVOTNY CSILLA – NOVOTNY DÁNIEL

Miért használjunk drámajátékot a hittantanításban?

Négy egyszerű célkitűzés

Semmi különleges és főleg semmi új nincs abban, amiről szót ejtenénk: játszunk el a bibliai történeteket, készítsünk jelmezt, kellékeket, ismerjük meg a korabeli viselkedést, életmódot – éljük át az üzenetet. Ősi, egyszerű módszer – vagy talán mégsem egészen?

A következőkben négy, szinte laikusnak tekinthető szempontot, gondolatot szeretnénk végigtekinteni. Ezek egyrészt a kiscsoportos, rendszeres hittanórák, bibliaórák szempontjai, de igazi jelentőséget az úgynevezett hittanos életmódtáborban kapnak.¹ Ez utóbbi kifejezetten a drámajáték köré csoportosul. Nincsen ebben feltalált spanyolviasz, a tábor hete során mindannyiunknak a történethez kapcso-

lódó bibliai nevei vannak, és ezeket használjuk. Korhű ruhákat készítünk magunknak, és azokban járunk. Korabeli, jellemző ételeket főzünk és eszünk. Megismerve a történet korának életmódját, korhű táncokat, énekeket tanulunk, olyan viselkedési szokásokat, ami akkoriban jellemző volt. Fonás, varrás, hímzés, szövés, agyag-kerámia, fafaragás, nemezelés mind részei a hétnek. És természetesen a lényeg: az adott bibliai történetet napról napra mindannyian együtt játszunk el, a hozzá szükséges díszleteket, jelmezeket magunk készítjük el. Tudjuk, hogy sok más helyen is csinálnak ilyen táborokat, ezért nem is a gyakorlati lebonyolításról szólunk, hanem szigorúan teoretikus alapelvekről, amik kiléphetnek az életmódtáborok kereteiből, gazdagíthatják a hittantanítást, vagy akár az igehirdetést, vagy bármely gyülekezeti tanító szolgálatot.

Mint minden felelős kezdeményezéshez, az életmódtáborokhoz is szükség van a tudatos szellemi előkészítésre. Ahhoz, hogy ne csak az időt próbáljuk eltölteni, és ezzel a

¹ 1999 nyara óta szervezünk és vezetünk hittanos életmódtáborokat, úgy látjuk, eddig nagyon jó eredménnyel. A puszta vándorlás, Jézus példázatai, Dániel könyve és Jónás könyve egyhetes megvalósítása után, a tapasztalataink alapján fogalmaztuk meg gondolatainkat. Mivel mindkettőnk munkája benne van a cikkben, társszerzőkként szerepelünk, de továbbiakban szándékosan egyes szám első személyben fogalmazunk.

hittanosok táborozását kipipálni a gyülekezeti munkaterveken fontos a szándék, az akarat, hogy tartalommal töltsük meg a közös együttléteket. Valljuk be, igen szegényes célkitűzést jelent, ha csak a gyerekek testi épségét igyekszünk megőrizni.

Az életmódtáborok tartalmát tekintve négy szempontot emelnék ki, s az ezek megvalósítására való törekvést alapvető jelentőségűnek érzem.

Mind a négy célkitűzés egyetlen központi szempont körül csoportosul, ami a személyes érintettség. Jézus pont azért használt életszerű példázatokat, hogy hallgatói könnyebben átélhessék: a már itt, a földön elkezdődő Isten országa a legszemélyesebb ügyük! Úgy látom, hogy a keresztyény, bibliai életmódtáborok pont ezt a szándékot képesek a gyermekek közt ténylegesen megvalósítani, és ezt a célt kellene szolgálnia a hittantáboroknak is.

SZEMÉLYES ÁTÉLÉS KONTRA LEXIKÁLIS TUDÁS

A katechetika örök kérdése, hogy a hittanóra tud-e más lenni, mint egy történelem- vagy irodalomóra. Túl tud-e lépni a hittantanítás a lexikális tudás átadásán, amibe nemcsak a bibliai történetek minél pontosabb ismerete, az egyháztörténeti események és dátumok memorizálása tartozik, hanem sajnos a gyakorlatban is gépiesen működő imádság-, ige- és énektanulás. Ez utóbbiak tartalma sem igen érthető a gyerekek számára, de mivel az oktató magától értetődőnek fogadja el az előregyártott imádságsszövegeket, a neki leginkább tetsző bibliafordítások szóhasználatát és a finoman szólva is elvont, sokszor szürrealisztikus és zagyva hittanos énekeket, a gyerekek példásan bemagolják őket, szóról szóra. Ha pedig a tartalommal is nehezen – vagy éppen sehogy sem – barátkoznak meg, akkor hogyan várhatnánk tőlük, hogy személyesen, létezésükben érintse meg őket a hittan.

Elcsépelet igazság, de tagadhatatlanul igaz: A „hittan” kifejezés paradox. A keresztyény élet sajátossága a tanulás. Főként a tanulni vágyó lelkület, ami abból az alaphelyzetből indul ki, hogy hiányos az ismeretünk, kicsik és kevesek vagyunk, *„éhezünk és szomjazzuk az igazságot”* (Mt 5,6), vágyunk arra a tudásra, ami az egyetlen biztos, el nem múló alapja lehet életünknek, és ami szilárdan az egy élő Istenhez kötődik. Az Isten titkainak fűrkészése a Krisztuskövető élet nagy kihívása, küldetése.

Mégis az egész folyamat gyökeres félreértése, ha azt érezzük, hogy a hit bárhogyan is elsajátítható, hogy erőfeszítésünk eredménye lehet a hit növekedése. Ez olyan ajándék, ami a magból, az igéből hajt ki, de a növekedés egyedül az Isten kezében van (vö. 1Kor 3,6k; Mk 4,26kk). Amit megtehetünk, hogy nyitottá, befogadóképessé tesszük magunkat arra, hogy az Isten szabadon cselekedhessen rajtunk és bennünk. Tulajdonképpen olyan tudatos találkozási felületet hozunk létre magunkban, ahol a személyiségünk válik exponálttá, és egyben kiszolgáltatottá. Ám ez az ára annak, hogy valódi találkozás jöjjön létre Isten és mi közöttünk.

A hittan fenti fogalmi zsákutcájának szemszögéből nézve a lexikális ismeretek hangsúlyozása önmagában inkább akadályozója a személyes hit szabad növekedésének, fejlődésének. A kinyilatkoztatás ismeretére nyilvánvalóan szükség van, de szerintem a kényszeresen bőbeszédű lelkészek is megdöbbenének, ha kiderülne, hogy a kinyilatkoztatás teljességét milyen kevés szóban ki lehet fejezni. Tehát az isteni kinyilatkoztatás egyrészt tömörségében univerzális, másrészt viszont leírt szóként, bibliapapírosként és igéslapként vajmi kevés a jelentősége. Az üzenet akkor fog meg, ha megérinti a szívet, megmozdít bennünk valamit, meggyújtja azt a bizonyos megígért lángot.

El is jutottunk a következtetésre: személyes, egzisztenciális érintettségre van szükségünk. És ez az, ami egy életmódtábor kereteiben nemcsak megvalósítható, hanem ezt az alkalmat teljesen e cél köré lehet építeni. A szerepek, a konfliktusokban való részvétel, az Úr tetteivel és művével való közvetlen szembesítés válaszára kötelez. Gyermekként és vezetőként egyaránt meg kell fogalmazni a véleményünket. Az Isten művében való személyes részvétel, a drámajáték személyes átélése arra kényszerít, hogy az életünkre nézve vonjunk le egyszerű, de annál fontosabb következtetéseket.

Ha nagyon körül akarjuk határolni az első célkitűzésünket, eljuthatunk egészen addig, hogy Bultmann-nal együtt rávilágítunk: nem a „Valójában mi történt?” az igazi kérdés, hanem sokkal inkább a „Mit jelent mindez az én számomra?”. Egzisztenciális kérdéssé, létkérdéssé válik a hit. Sőt ha Bultmann elkövetjük krisztológiájának végkövetkeztetéséig, akkor úgy érzem, hogy nagyon tetszene neki az ilyen életmódtábor. A jelen idejű ige hirdetés, az állandóan jelenvaló esemény tud megvalósulni a jól megszervezett bibliai drámajáték során. Egyszerű, szórakoztató és mégis a létezésünk lényegét érinti meg.

TAPASZTALT VALÓSÁG KONTRA MESEVILÁG

Döntő fontosságú, hogy a bibliai történetek kapcsán szót ejtsünk a meseszerűség és a valóság kapcsolatáról is. A hittanoktatás során felfedezhető az a helytelen gyakorlat, ami a történetekben fellelhető csodás, titokzatos elemeket tovább misztifikálja. Mesébe illő hőssé válik ezáltal Jézus vagy a többi bibliai személy. A hittantanár könnyen észreveheti, hogy ezáltal a gyerekeket könnyebben megfogja a történet, sőt jobban beleélik magukat.

Jó példa az ilyen személyesen megérintő, csábító meseszerűségre az a hatodikos diákom, aki a Harry Potter-film hatására pl. varázsitalokat kotyvaszt otthon, szerelmi bájtalt meg erőnövelő elixírt. És persze sokan szeretnének saját baglyot, és keresik a furcsán megközelíthető varázslóiskolát, ahova csak nem kapják meg a meghívót. Az amúgy sok értéket is hordozó filmen nagy divat mostanában szörnyülködni, tévtanításnak, sőt egyenesen a Sátán művének kikiáltani. Ilyenkor gyorsan nézzünk magunkba, főleg mi,

tanításra elhívtak! A kecsesen, lábujjhegyen vízen járó Jézus dicsfénytől övezve, megmagyarázhatatlan drapériákba burkolózva, finom kézmozdulattal megigézi a vihart, ami engedelmességre kéri. Az ilyen vagy hasonló képek, elképzelések persze könnyen megragadják a gyermekek figyelmét, és könnyen megragad a lelkükben. De vajon szóba kerül-e egyáltalán a történet valódi jelentősége, tartalma?

A mese csodás köntösébe öltöztetett bibliai történetmesélés hatásos, olcsó, és ahogyan rávilágítok, csapdát rejt magában. A téves külsőségekhez való ragaszkodás elvonja a figyelmet a megtapasztalható valóság személyes élményétől.

Megállapíthatjuk, hogy valami minél meseszerűbb, minél elrugaszkodottabb a megtapasztalható valóságtól, annál csábítóbb és vonzóbb az ember számára. Sok keresztény mozgalom meglovagolja ezt az olcsó befolyásolási lehetőséget. Nem is beszélve a New Age szelleméről, ami a legmegdöbbentőbb fantazmagóriának szerzi meg a legtöbb, a végsőkig elkötelezett hívet.

Az egyszerű, természetes, a tapasztalt valósággal összhangban lévő hordozza mégis az igazságot, mégpedig a személyesen átélhető, válaszadó, homályoslató igazságot. Lehet, hogy naiv elképzelés, de meggyőződésem, hogy ebben a megtapasztalható, egyszerű valóságban is meg lehet találni az olyan izgalmas helyzeteket, amelyek meg tudnak rázni minket. A szerelem, az elmúlás élménye vagy akár rászorulóknak és segítőnek lenni mind komoly és tartalmas tapasztalat, valódi – és főleg valóságos – értékeket hordoz.

A fenti gondolatmenetet konkrétan az életmódtábor szempontjából vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a táborba érkező gyermekek gyakran eleve hozzák magukkal a bibliai történeteknek ezt a meseszerű látásmódját. Mindez persze még tovább bonyolódik az egyéb külső hatásokkal, mint amilyenek akár a Harry Potter-, akár a kicsit elerőszakosodott új Star Wars-részek vagy pl. a legó játékok megjelenő misztikus, túlvilági szereplők és történetek.

Második célkitűzésemet tehát így fogalmazom meg: legyen szempont az, hogy gyermekek észrevegyék, a bibliai történetekben hozzánk teljesen hasonló emberek szerepelnek, a mindennapi tapasztalatainkkal teljesen összhangban lévő konfliktusokba bonyolódva egymással. Mózes nem a legkisebb királyfi csodás leleményességgel, hanem egy beszédhibás fiatalember, aki néha nem tud uralkodni magán, és leüt egy rabszolgahajcsárt, vagy dühében földhöz vágja, ami a keze ügyébe kerül, esetünkben egy kőtáblát.

Nagyszerűen lehet valóságos emberi érzéseket, értékeket megragadni, ami a gyerekeket is meg tudja érinteni és próbára teszi őket. Dávid barátsága Jonatánnal, Jákob kitartó szeretete Ráhel iránt, Pál önfeláldozó elkötelezettsége mind valóságos emberek valós értékei. Olyan jól meg lehet vetni azt a Pétert, aki esküdözése után szegyenletesen megtagadja Jézust, de vajon ki az, aki kiállt volna ott, akkor Jézusért. (Én valószínűleg nem.) Hányszor fordul elő, hogy tulajdonképpen a mi fülünkben is megszólal a kakas! Valóságos konfliktus, hozzánk hasonló szereplőkkel.

Még egy szemléletes példa erre. Mióta gimnáziumban

tanítok, és én is tartok ilyet, nagyon tetszik a Mt 20,20–24-ben leírt szülői értekezlet története. Ebben ugyebár hazamennek ezek a Zebedeus-fiúk az „iskolából”, otthon elmesélik, hogy mit hallottak a tanár bácsitól, Jézustól. Mint később kiderül, nem túl jó tanulók, mert pont a lényegét nem értik, sőt félreértik. A kedves anyuka meg jól kitalálja, hogy itt a remek alkalom, szerzek egy kis protekciót a fiacskáimnak. Tipikus jelenség, hogy az anyuka meg van győződve róla, tulajdonképpen a tanár bácsin múlik csak, hogy osztályelső lesznek-e a gyerekek, véletlenül sem magukon a gyerekeken. Jézus pedig határozottan közli, hogy egyrészt a gyerekeknek jobban kéne teljesíteniük a tanulási terén, másrészt mint jó pedagógus, ő maga természetesen semmiféle különbséget nem tehet a rábízott nebulók között. Valóságos helyzet, valós szereplők!

Az életmódtáborokban nagyon jól kidomborítható valóságra fókuszálást még egy lépéssel tovább is kéne vinni. Az, hogy a bibliai történetek valós konfliktusokkal és emberekkel dolgoznak, ne csak a környezetünkkel húzzanak párhuzamot, hanem saját magunkkal is. Azért szeretem a hittanórán és főleg az életmódtáborokban – leginkább a jézusi példázatok esetében hogy modern formában, aktualizálva játsszuk el őket, mert így könnyen felszínre kerülnek személyes érintettség jelei is. Ahhoz, hogy az ilyen helyzet-aktualizálás létrejöhessen, az egészen konkrét, saját élményekből kell meríteniük, így saját maguk találják meg a kapcsolópontokat a bibliai történet és az általunk tapasztalt valóság között.

Egy szó mint száz, a mesevilág felé terelés olcsó, de hatásos módszerét tudatosan el kéne vetni, és a megtapasztalható valóság felé kell terelni a történeteknek nemcsak a megjelenítését, eljátszását, hanem legalább annyira a belőlük lesűrhető konklúziókat.

GAZDAG LÁTÁSMÓD KONTRA LEEGYSZERŰSÍTÉS

A hittantanítás talán legnagyobb hibájának tartom a sematizálást, a leegyszerűsítést. Úgy érzem, hogy a szereplők ilyen jellegű „szentesítése” ugyan magát a hittantanítást is sokkal egyszerűbbé teszi, mégis komoly veszteség árán teszi mindezt. A legjobban Jézus személyén látszik mindez. A festmények, szobrok, filmek és hittankönyvi képek döntő többsége ezt a „szent” Jézust mutatja be. És ez a Jézus bizony kék szemű, szép, hosszú hajú, ápolt szakállú, és az állandó bárgyú mosoly képtelen elhagyni az arcát.

Lehet, hogy az első ökumenikus zsinatok és Athanáziosz hitvallásának keletkezési ideje óta nem féltünk úgy a teljesen Isten és teljesen ember Jézustól, mint a legújabb időkben? A megfelelően címkézett fiókban olyan jó helye van Jézusnak, és igazából nem tudunk mit kezdeni a zavarba ejtő jelenetekkel. A széles körben terjedő Vizuális Bibliában láttam azt a jelenetet, amikor Péter vallástétele után Jézus rászól: Távozz tőlem, Sátán! Mindez a filmen egy olyan dramaturgiával került megrendezésre, amiben Jézus (már-

mint az öt játszó színész, véletlenül sem összekeverendő!) szorosán és erősen magához öleli Pétert, miközben mindketten sírnak, Jézus pedig könnyektől fojtogatva duruzsolja Péter fülébe a fenti mondatot. Úgy érzem, hogy a jelenet rendezőiben is ott van a szorongás, hogy nem tudják hova tenni azt a Jézust, aki elkeseredik Péter butaságán és azon, hogy mennyire nem akarja megérteni az ő küldetését. Nem fér bele a mindig édeskés szeretettől csöpögő címkével ellátott rekeszbe az a Jézus, aki például jelen esetben egy durva és erős kifejezéssel él, csak amiatt, hogy hátha ki-mozdíthatja Pétert a kényelmes butaságából.

A második célkitűzésünkéből tulajdonképpen adódik ez a harmadik gondolat. Ha valóságos és nem pedig mesebeli szereplőknek fogadjuk el a bibliai történeteink embereit, akkor azt is tudomásul kell vennünk, hogy a személyiségük – a miénkhez hasonlóan – a végtelenhez közelít. Az természetes, hogy borzasztóan meg lennénk sértve, ha minket is egyetlen címke alapján skatulyáznának be, sematizálnának, pedig valójában milyen sokszínűek vagyunk. Persze nem arról van szó, hogy megsértjük-e ezzel a bibliai történetek szereplőit, hanem hogy mi magunk szenvedünk el veszteséget a leegyszerűsítéssel.

Vannak olyan teológusok, akik „távpszichológiával” próbálkoznak visszatérni az időben, és így elemezni a szereplők jellemét, személyiségét. Ez önmagában is zavaros dolog, arról nem is beszélve, hogy a Biblia megfogalmazásai nem azzal a céllal születtek, hogy valós jellemrajzot mutassanak, hanem hogy Isten kinyilatkoztatásának üzenete utat találjon a hallgatóság felé. Ezért nem hiszem, hogy objektív pszichologizálással előbbre juthatnánk ebben a témában.

Az életmódtábor és a drámajátékkal fűszerezett hittan-tanítás felkínál a számunkra egy lehetőséget, amivel ha ügyesen és odafigyelve élünk, akkor remek gyümölcsöket szüretelhetünk a végén. Ha a szereplők jellemének drámai megformálásában összetettségre, gazdag látásmódra törek-szünk, akkor a gyermek számára is egy teljes, hozzánk hasonló személlyé válik a szereplő. Az életmódtábor erre azért is különösen jó lehetőség, mivel egy héten keresztül a szerepével él az ember, és a megfelelő hangulatban, megfelelő körülmények közt a természetes napi helyzetek is próbára teszik a szerepet, a spontán reakciót.

Teljesen biztosak lehetünk benne, hogy az így, a gyere-kek által megformált jellemek nem fognak tökéletesen egyezni a történetek hajdani szereplőivel, mégis úgy érzem, sokkal fontosabb az, hogy a leegyszerűsítés helyett egy komplex személy áll ezután előttük. Tehát egyrészt (1) valós, élő személyiséggé válik a bibliai szereplő és ezáltal a feldolgozott konfliktus, sőt maga a mondanivaló is. Másrészt viszont (2) a gyerek saját személyisége is átsugárzik a szerepen, ami tapasztalataink szerint kölcsönösen jól tesz „mindkettejüknek”.

Harmadik célkitűzésemem belül egy további ellentét is kibontakozóban van. A fentiek értelmében levonhatjuk a további konklúziót, hogy a hittan-tanár, a hittankönyvíró,

az illusztrátor, a prédikáló lelkész, a könyvek, képek, fil-mek külső, személytelen és leegyszerűsített ábrázolásával és jellemrajzával szemben előnyben részesítjük a szubjek-tív, személyesen megélt, ugyanakkor ezáltal árnyalttá és gazdag látásmódúvá vált karakterrajzokat a bibliai sze-replők esetén. Kierkegaard nyomán én is úgy érzem, hogy szükségtelen objektív, mindenki számára egyformán elfo-gadható igazságokra törekednünk, hiszen az ilyen készen kapott dogmák megspórolják a keresztyén élet és egyál-talán az emberi élet küzdelmeit, ami olyan fontos a sze-mélyiségfejlődésünkben. Ezzel szemben a bennünk örök-ké feszülő kérdéseinkre megharcolt szubjektív válaszaink az igazán lényegesek. Ilyeténképpen a bibliai emberek drámai megformálása az életmódtáborainkban sajátos ka-raktereket hoz létre, amik komoly és jól használható ér-téket hordoznak, amennyiben kézben tudjuk tartani a drámai szerepjátszás és a szélsőséges önkifejezés közti néha labilis egyensúlyt.

Eme gondolatsor szándéka nyilvánvaló: a sematizálás és leegyszerűsítés nemcsak eltávolítja a valóságtól a bibli-ai szereplőket, hanem azok komplex értékéből is elvesz, ugyanakkor a gazdag látásmód kialakításával maguk a szerepek és általuk a keresztyén, bibliai mondanivaló is gazdagodik. Tudatosan miért törekedjünk a saját üzenetünk elszegényesítésére?

TARTALOM KONTRA KÜLSŐSÉG

Az első célkitűzésünknel már beszéltünk róla, hogy a hit-tanos gyerekek – és szerintem sok esetben a felnőttek is – alig értik a hittanórán is jelen lévő, liturgikus elemek tartalmát, célját, értelmét. Roppant kellemetlenül érintenek azok az alkalmak, ahol a gyerekek számára kényszerű és az ének-lés, ahol a közös imádkozás közös bohóckodást jelent, ahol az igeolvasás a hittanóra unalmassági mélypontját jelenti.

Ezek az elemek – mint az imádság, az ének, az igeolva-sás, igehallgatás – tulajdonképpen valamiféle erőltetett külsőségeknek tűnnek a gyerekek számára, aminek sem az okát, sem az értelmét nem látják. Persze tudják, hogy ezek hozzátartoznak a hittanórához, de hogy miért, arról sejt-lük sincs. Hogy tornaórára miért kell minden alkalommal tornacipőt vinni, az elég világos. Az is érthető, hogy minden egyes földrajzórán miért van egy térkép a tanterem sarkába akasztva, hiszen jobban megtanuljuk, ha nemcsak halljuk, hanem látjuk is azt, amiről magyaráznak. De a gépies imák és a furcsa énekek a hittanon? Rejtély. És valljuk be, talán mi is azért nem beszélünk erről a gyerekeknek, mert igazá-ból mi sem tudjuk biztosan.

E kínos és kellemetlen helyzet egyszerű és természetes megoldását kínálja az életmódtábor. A liturgikus elemek a napi, magától értetődő tevékenységek során egyszerre a helyükre kerülnek. Ez talán minden egyhetes együttlét, tá-borozás alkalmával megtörténhet, de az életmódtáborok esetén ez biztosan fokozottan így van.

Nincs olyan bibliai történet, ahol ne szerepelne az Isten dicsérete, ahol a történet szerint is ne zengnének himnuszokat. Főleg az Ószövetség elbeszéléseiben van kiemelt jelentősége az éneknek, sőt sokszor a táncnak is. Ezekben a történetekben kézenfekvően adódik, hogy hol és mikor van helye mindennek, és természetesen a történetet követve a gyerekekkel együtt mi is éneklünk, táncolunk. Az éneklés oka hirtelen nyilvánvalóvá válik, és ami még fontosabb, ott, abban a helyzetben természetessé is. Persze nem árt ezt tudatosan meg is beszélni a gyerekekkel, de mégis magától megvalósul az, hogy értelmet és tartalmat kap, ami addig erőltetett külsőség volt csupán.

Ugyanez mondható el az imádság és bibliaolvasás kapcsán is. Csak ezekben az esetekben az ok-okozati összefüggés még sokkal sokszínűbb, mint az éneklés kapcsán. Az imádságnak például nagyon jól ki lehet domborítani mind a közösségi jelentőségét, mind a személyes életünk számára, a különböző élethelyzetekben adott fontosságát.

Nagyon fontos a tartalom kontra külsőség ellentétén túl az, hogy a hittanórákon érezhető kényszerűséget, kelletlenséget felváltja az önkéntesség. Ha megtudjuk, sőt a drámajáték által még inkább átéljük, hogy mikor és miért imádkozunk, éneklünk, fordulunk a Szentíráshoz, akkor a legjobb

esetben eljuthatunk odáig, hogy ezek a liturgikus elemek belülről fakadóvá válhassanak.

Negyedik célkitűzésemet úgy fogalmazom meg, hogy fontos feladatnak tartom a hittanórák liturgikus elemeinek valós, személyes tartalommal való megtöltését. A gépies vallásoskodásba belenevelés helyett belülről fakadó, Istent kereső keresztény élet alapjai tehetők le.

Az előzőekben megfogalmazott célkitűzések mind nagyon szép célokat fogalmaznak meg. Eddig még nem sikerült maradéktalanul megvalósítanunk mindet – egyszerre. A különböző hittanos életmódtáborainkban azonban egyik-másik célkitűzésünkre koncentrálni meg tudtuk valósítani az elképzeléseket. Úgy érzem, nagyon komoly felkészültség, rengeteg energia és odafigyelés árán talán lehetne a fentiekben vázolt szempontokat követő ideális hatékonyságú tábor megrendezni, de valami berzenkedik bennem ez ellen.

Egyrészt nem rossz, ha hangsúlyosabb és kevésbé hangsúlyos célkitűzéseink vannak, mert így egyedi jelleget kap a tábor. Másrészt a gyerekek öröme fontosabb, mint a terveinkhez való merev ragaszkodás. Természetesen az életmódtáborok tartásával is azt szeretnénk, ha a gyerekek maradandó élményeket vinnének haza, és jövőre szívesen jönnének újra.

HÉZSER GÁBOR

A családi lelkigondozás lehetőségei gyászoló családoknál

Pasztorálpszichológiai-lelkigondozói aspektusok¹

Abból indulok ki, hogy a lelkigondozás minden esetben elválaszthatatlan a családi háttértől. Ez a helyzet a gyászolókkal folytatott, temetést előkészítő vagy az azt követő beszélgetések esetében is. Továbbá a gyászoló lelkigondozásának „eszköztárába” nemcsak a verbális-párbeszédés kapcsolati forma tartozik, hanem liturgikus-rituális elemek is. Ezeknek nemcsak a temetés közvetlen közelében van jelentősége, hanem a halál és a gyász témája tabuizálásának feloldásánál, a korai, felkészítő „gyászolni tanulásnál”, és kedvezőtlen lefolyású gyászfolyamatok feloldásánál is.

A továbbiakban ezekhez az összefüggésekhez kapcsolódó néhány tapasztalatról számolok be. A jobb megértéshez azonban szükséges, hogy bevezetőképpen röviden áttekintsük, hogyan tájékozódik a családi lelkigondozás.

HOGYAN TÁJÉKOZÓDIK A CSALÁDI LELKIGONDOZÁS? A CSALÁDKÖZPONTÚSÁG MINT A LELKIGONDOZÁS KRITÉRIUMA

A család-lelkigondozásra, ha a gyászolókra vonatkoztatva konkretizáljuk, a következők jellemzők.

Senki sem gyászol egyedül. A személyes gyász folyamatát családi befolyások alakítják. A generációk során kialakult, kimondott vagy rejtett „szabályok” határozzák meg, hogy „nálunk hogyan illik gyászolni és hogyan nem”. Ez a feltételezés mutatja: a család-lelkigondozás a „rész” és az „egész” közötti szétválaszthatatlan összefüggésből indul ki. Ez a szemléletmód illik a lelkész biblikusán és teológiaiilag meghatározott pásztori funkciójához: a pásztor az egyént és a közösséget összességében kell, hogy lássa és kezelje. A családközpontúság a lelkész esetében ezért nem opcionális, hanem teológiai feltétel. Más foglalkozású gyászsegítő talán szabadon dönthet a család-dimenzió bevonásáról, a lelkész nem. A családközpontú lelkigondozás

¹ A „Naplemente” gyászsegítő egyesület 11. konferenciáján, 2002 októberében Szentendrén elhangzott plenáris előadás részben kiegészített formája.

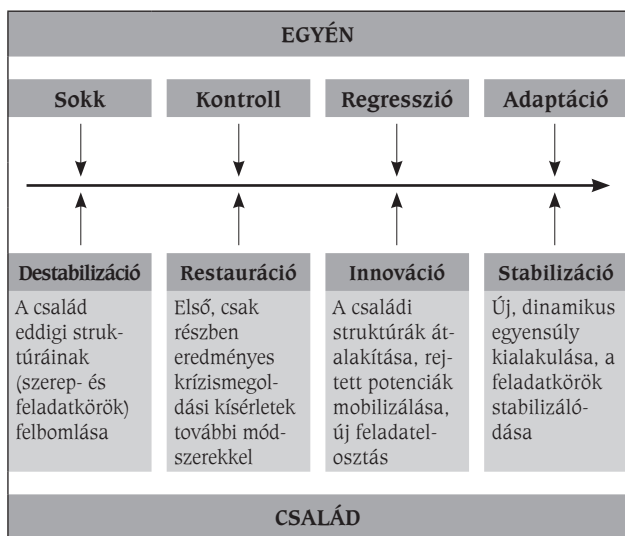
tehát nem kizárólag a „fő gyászolókra”, az özvegyre, a gyermekekre koncentrál, hanem a teljes családi közösségre. És arra, hogy milyen lelki és pszichikai erőforrásokkal rendelkeznek ők a gyászkrízis elviseléséhez. A gyász, a legintenzívebben érintettek, a közvetlen hozzátartozók támogatása eredetileg a családi közösség feladata. A lelkész azt kutatja, hogyan segítheti a családi közösséget és annak egyes tagjait abban, hogy minél hatékonyabb támaszt nyújthassanak *egymásnak*.

Ahogy senki sem gyászol egyedül, úgy a gyász oka, a haláleset is általában egyéb családi történésekkel *egy időben* jelentkezik. A család-lelkigondozást végző lelkész ezért figyelmet fordít arra is, hogy *mi minden történik még* a haláleset mellett jelenleg a családban. Milyen kapcsolatban állnak ezek a történések egymással és a gyással? Fenyeget-e az ún. krízishalmozódás veszélye?

Ha egy szülő halálával egyidejűleg például a család az első unokát *is* várja, akkor egyidejűleg az emberi lét két extrém pontján folyik életük, a születés és a halál diszkrpanciájaként jelentkező feszültségben. A lelkigondozó arra fog törekedni, hogy ne csak a gyászolást, hanem ennek a feszültségnek lehetséges megélését is segítse, az öröm és a bánat egyenértékűségét és egyenrangúságát képviselje.

A családi lelkigondozás további jellemzője, hogy tudatában van annak: a közvetlenül érintett egyén és a családközösség gyászfolyamata különböző.² A család mint közösség általában gyorsabban kell, hogy megtalálja a mindennapi életvitelt biztosító új szervezeti formát, mint az egyén. Néha a közvetlen gyászolót elbizonytalanítja, megbántja, hogy „milyen hamar boldogul a család az elhunyt nélkül is”. Ő még a veszteség feldolgozásánál tart, a család pedig már – a gyakorlati életet illetően – átalakult.

A következő ábra szemlélteti a folyamatok különbözőségét:

² A témához részletesen lásd Hézszer Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*, 233. kk.

HOGYAN DOLGOZHAT A CSALÁD-LELKIGONDOZÁS GYÁSZ ESETÉBEN?

Az egyéni és család-lelkigondozói beszélgetéseket³ kiegészíthetik további elemek, amelyeknek lelkigondozói hatásuk van. Ezek közé sorolhatóak a ritualizálás, a bibliadramatikus és a temetéshez kapcsolódó egyéb lehetőségek.

Ritualizálás

Meggyőződésem szerint a vallásspecifikus, lelkigondozói gyászsegítés jelentősége nem kizárólag abban áll, amit a lelkész mond vagy a lelkész „mond”. Nem a racionális-intellektuális, teológiailag megalapozott „hit-vigasz” a támogatás egyetlen formája. Az élet természetes krízispontjait az emberiség történetének kezdetétől fogva rítusok kísérik. A szekuláris-szakraális megkülönböztetés a rítusok, szimbólumok esetében félrevezető.⁴ Ezek egyrészt *eo ipso* szakraálisak, mivel egy konkrét szituációban életünk olyan mélységeit és távlatait érzékeltetik velünk, amelyek felett nem rendelkezhetünk szabadon.⁵ Másrészt a szakirodalom szerint a rítus a terápia legősibb formája. A gyászkiéréshez rítusok kapcsolódnak ősidők óta. Ezek a rítusok tradicionálisan a halál előtt kezdődtek. A búcsúvétel szertartásaival bocsátották el az élettől búcsúzó embert a hívők közösségéből, az egyházból.⁶ A holttest gondozásának és a temetésnek a rítusait, a 3., 7., 30. napi, majd az elhalálozás évfordulójakor (anniversario defuncti) történt templomi megemlékező rítusok (misék) követték. Érdekes módon az utóbbi évek gyászfolyamat-kutatása is ilyen tagozódásban ismeri fel a gyász lefolyását.⁷

Mi volt ezeknek a rítusoknak a *pásztorálpszichológiai-lelkigondozói* jelentősége?

Természetes, ember voltunkból adódó kríziseinket individuálisan elsősorban mindig „exkluzívna”, a „világtörténelemben egyedülállóan” érezzük. Ez természetes, mert mi először éljük át azt, amit minden előttünk volt ember átélt már.

De jobban elviselhető az individuális szenvedés, ha egy rítus bekapcsol az egykor hasonlót megélt emberek ún. „szolidáris szenvedési és reményközösségébe”.

A reformáció joggal szállt harcba az annak idején carcinomásan túlbujánzott rítusokkal.⁸ Pásztorálpszichológiailag viszont a gyászoláshoz rítusokra is szükség van.

³ Az ilyen beszélgetések a család-lelkigondozás módszereit követik. Lásd: Hézszer Gábor: *Miért?* 62. kk.

⁴ G. Hartmann: *Lebensdeutung*, 1993. 58. o. In: M. Klessmann: *Zwischenbilanz*, 1993. 70. kk.

⁵ Vö. J. Scharfenberg: *Einführung in die Pastoralpsychologie*, 1985. 87. o.

⁶ „...zieh hin, christliche seele” (8. sz.), és: „*Atyám, a te kezdedbe teszem le a z én lelkemet!*” (Lk 23,46)

⁷ Összefoglaló mű: Y. Spiegel: *Der Prozeß des Trauerns*. München, 1973.

⁸ Luther is így nyilatkozott 1542-ben: „Wir haben in unsern Kirchen die päpstlichen Greuel, als Vigilien, Seelenmessen, Begängnis, Fegfeuer und alles andere Gaukelwerk, für die Toten getrieben, abgetan und rein aus gefegt.” („A vigíliák, halotti misék, tisztítóüzek és a halottakhoz fűződő egyéb szemfényvesztések pápás iszonyatait kiseprűztük az egyházból.”)

Mi maradt a gyásszal kapcsolatos vallási ritualizálási lehetőségekből?

Meglepően sok lehetőségre bukkanhatunk, ha a terápiás lelkigondozói gyakorlatot vizsgáljuk. Néhány példa.

A rítus térben és időben realizálódik, ennek megfelelően a lelkigondozás használhatja a – tág értelemben vett – szent helyeket és időket. Néhány példával kísérlem meg érzékelteni a lehetőségeket.

A nappali pszichiátriai klinikánkon egy súlyos, akut krízisben lévő paciensnőnk éjjel telefonhívást kapott: rendőrbátyját lelőtték a bankrablók. Mit tegyünk? – nem nagyon tudtuk. Az orvos kollégával megkérdeztük, el tud-e képzelni valamit, ami valamelyest enyhítené fájdalmát, és ami most mindjárt megtehető? Jöjjön el velem a lelkész a kápolnába... – válaszolta. Elmentünk. Leültünk. A kibeszélhetetlenre nem találtunk szavakat. Aztán valamikor visszamentünk a klinikára. Később azt mondta, ez mentette meg a teljes összeomlástól. Mi történt: igénybe vettünk egy szakrális helyet, amely, úgy tűnik, itt önmagában hatott...

A tapasztalathból tanulva gyászkríziseknél azóta gyakran alkalmazunk egy közös temetőlátogatást. Ilyenkor, megfelelő előkészítés után, gyakran sor kerül a „*temetési beszéd*” személyes kiegészítésére is...

Gyülekezeti kollégák, konfirmandus- vagy ifjúsági csoportjaikkal gyakran hasonló eljárást követnek. Ez néha *utólagosan* lehetővé teszi a fiatalok számára, hogy valamikor megszakadt gyászfolyamatokban továbbjussanak. Mások számára *fontos preventív hatással vannak az ilyen, közösségekben történő – akciók.*

Kisgyermekcsoportjában – pl. gyermek-istentiszteleti közösségekben megvalósítható a szülőkkel közös temetőlátogatás. Ehhez megfelelő előkészítő és élményfeldolgozó beszélgetések kapcsolódnak. Így a szülők is segítséget kapnak arra, hogy megtanuljanak adekvát módon beszélni a gyászról – mind a gyermek mind a maguk számára is.

Végül egy személyes lelkészi élményem: egy súlyosan és sokszorosan fogyatékos, évtizedek óta otthonban lakó idősebb asszonynak meghalt a barátja. A dolgozók aggódtak, hogy a temetés fokozza majd a krízist. Amíg a kápolnától a sírhoz mentünk – jó 10 percet –, a gyászoló asszony bebújt a nyitott magyar református palástom alá, átkarolt, és mire a sírhoz értünk, megnyugodott. Tíz év múlva haldoklott a kórházban, és hívott. Vittem a palástomat is, nem tudtam, lesz-e rá szükségem. Rám nézett, és azt mondta: Terítsd azt rám... Öt perc múlva meghalt...

Biblikus vonatkozások

Fent említett példánk a pszichiátriai beteggel és a kápolnától látogatással, mint később rádöbbenem, egy bibliai történetet rekonstruált. A veszteség és gyász szimbólumává vált Jób történetének egyik részletét: Jób mellett ott voltak barátai is. De állapota láttán elhallgattak: „*És mellette ültek a földön hét nap és hét éjjel; de egyik sem szólt hozzá egy szót sem,*

mert látták, hogy milyen nagy a fájdalma.” (Jób 2,13) Amikor ezután a csendet megtörték, Jób is el tudott kezdeni gyászolni. Nem esett melankóliába, megszólalt...

És ez a momentum – hogy megszólalt, és hogy miről kezdett beszélni – újabb biblikus lehetőségre döbentette rá a pasztorálpszichológiát és a terápiás lelkigondozást.

Jób feltette a mindenkori gyászoló örök kérdését – „*Mi a bűnöm?*” (Jób 13,22k), „*Íme, előterjesztem ügyemet!*” (Jób 13,18a), „*Van-e, aki perbe száll velem?*” (Jób 13,19a) – mivel barátainak eddig elhangzott szavai nem hoztak megoldást.

Mert Jób, talán a mai Jóbok is, nem a barátaikkal beszélnek, csak előttük szólalnak meg. Jób istenítéletet igényel, Istenével száll perbe. Nemcsak ő, hanem a mai gyászoló is tudatosan vagy öntudatlanul ugyanezt teszi.

Egy példa erre: egy súlyos büntudattal járó gyászkrízis konzolidációjához például a következő, a bibliodráma módszerét alkalmazó, *archaikus konferencia* nyújtott segítséget: a végső igazságosságot reprezentáló világbíró, az élet feletti, megtartó és fenyegető teljhatalmat megjelenítő *élet ura* (~ Teremtő), a kísértő és káoszeltető diabolosz és a tehetetlen emberért megküzdő *megmentő* (~ Messiás, Krisztus) szerepköreiből tekintette át az özvegy szituációját. A különböző identifikációk lehetővé tették egyazon veszteség multiperspektivikus értelmezését, és a szorongató bűntudat feloldódhatott.⁹

Valószínű, hogy a gyászkrízisben nem egyes bibliai textusok recitálása, nem is annyira az archetipikus történetek egyszerű ismertetése hat. Inkább az, ha sikerül ezeket átélhetővé tenni, ily módon rekonstruálni és reaktiválni.

A temetéshez kapcsolódó lelkigondozói gyászsegítő lehetőségek

A temetést előkészítő és az azt követő lelkigondozói beszélgetések döntő fontosságúak lehetnek a gyászfolyamat alakulására nézve.

Metodikájukban ezek a beszélgetések, megfelelő képzettség esetén, a rendszerszemléletű családterápia ún. cirkuláris eljárását követik.

A temetési beszéd általában a *sokk-* és a *kontrollált* fázis határán hangzik el. A közvetlen hozzátartozók olyan lelki állapotban vannak, hogy számukra a teljes temetési szertartás szimbolikája és liturgikus rítusa, az „atmoszféra” jelenti a legnagyobb segítséget.

A prédikációnak mégis fontos *funkciója* van – a jövő szempontjából. A későbbi, adaptációs szakaszban az „új eligazodáshoz” nyújthat döntő segítséget. Ezért ajánlatos, hogy a lelkész közvetlenül a temetés után vagy az első látogatás során a beszéd írásos szövegét (még jobb, ha a

⁹ G. Hartmann: Et si deus daretur. In: M. Klessmann et al.: *Zwischenbilanz – Pastoralpsychologische Herausforderungen*. Bielefeld. 1994. 70. kk. A példa a konzultációs gyakorlatból és a szakmaspecifikus önismereti csoportból származik.

teljes liturgiát és az énekeket is) a gyászoló rendelkezésére bocsássa. A kondoleáló leveleket is sok gyászoló újra és újra olvassa...

A kórházi lelkigondozói gyakorlatban a halál bekövetkeztekor a hozzátartozók általában nincsenek jelen. Az osztályon dolgozókkal sok helyen pár perces búcsúáhítatot tartunk.¹⁰ Ennek szövegét később – hasonló meg gondolásból – eljuttatjuk a hozzátartozóknak.

Egy további ajánlás: ha a temetésen az elhunyt kisgyermek is részt vesznek, akkor az özvegynek átadott temetési anyag mellett külön borítéko(ka)t készítünk a *gyermek(ek)* számára. Ez tartalmazza a liturgiát, a prédikációt, illetve egy személyes levelet. Ebben röviden, „forgatókönyvszerűen” leírjuk a történeteket, hogy a gyerek a temetés során ki mellett ült, milyen más gyerekek voltak még jelen stb. A levél beszámoló és nem értékelés (hogy pl. milyen bátran viselte el a nehéz órát...).

A borítékra a szülőhöz szóló kérést írunk: ha egyszer, évek múlva a gyermek a temetésről érdeklődik, vagy ha pl. a konfirmációs oktatás során a gyász, temetés témájával foglalkoznak, adja át ezt a borítékot a gyermeknek.

NÉHÁNY SZÓ A LELKIGONDOZÓI SZEMÉLYI FELTÉTELEKRŐL

A gyülekezeti lelkész *előnyös specifikuma* minden más segítővel szemben: „hivatalból bejáratos a családokhoz”, és általában több generációt ismer, vagy érhet el a családon belül.

¹⁰ Részletesen beszámolok erről a *Miért?* című könyvben, 62. kk.

A lelkész *munkáját komplikáló specifikum*: valláspszichológiailag értelmezve ma is az ún. *szent személyek* csoportjába tartozik, egy archetípust jelenít meg, mint pl. az orvos és a bíró is. Ez azt jelenti a mélypszichológia nyelvén kifejezve, hogy projekciós figura. Mindig, mindegyik, én is. A lelkész *munkáját komplikáló rendszerszemléleti specifikum*: a *krízisbe jutott családban az involválódás veszélye hatalmas*. A család akarva-akaratlanul helyettesítő szerepköröket szán neki (megmentő, mindent intéző vagy bűnbak...). Ezért „tisztában kell lennie önmagával”. Ebben segítenek a posztgraduális képzések, mint pl. a debreceni pasztorálpszichológiai képzés.

A lelkésznek mint *teológusnak* a halálra, gyászra, örök életre, utolsó ítéletre stb. vonatkozó személyes elméleti-teológiai álláspontja kell, hogy legyen, és ezt megfelelő kommunikatív formában kell tudnia megfogalmazni.

Végül ismernie kell a gyász természetes lefolyásának folyamatát,¹¹ és beszélgetésvezetését ennek megfelelően kell tudnia alakítani.

BEFEJEZÉSÜL

Az itt közölt tapasztalatok, benyomások nem azt célozzák, hogy a gyászolók lelkigondozásának „egyetlen helyes” módját mutassák be. A céloom ezek közreadása – továbbgondolásra.

¹¹ Vö. részletesen: Hézszer Gábor: *A pasztorálpszichológia gyakorlati kézikönyve*. Budapest, 1990. 238. kk.

FABINY TAMÁS

„Isa por és homu vogymuk”, avagy az egyház társadalmi diakóniája

Tíz éve működik újra egyházi kórházként a budapesti Bethesda

Dizseri Tamás gyermekgyógyász főorvos, a kórház főigazgatója kért fel arra, hogy 2002. október 29-én előadást tartsak azon az ünnepi ülésen, amelyen a Bethesda elmúlt tíz évre emlékeznek. A felkérésnek örömmel tettem eleget. A Magyarországi Református Egyház zsinati székházában megtartott ünnepséget Mádl Ferenc köztársasági elnök is megtisztelte jelenlétével, sőt meleg szavakkal méltatta a kórházban folyó gyógyító munka magas színvonalát. Ezen a konferencián is meggyőződhettem arról, hogy Dizseri Tamás nemcsak áldozatkész orvos, hanem kitűnő szervező is. Aztán három hónap sem telt el, és döbbenet értesültünk halálhíreről. Szerény előadásom szerkesztett formáját Dizseri Tamás áldott emlékének ajánlom, gondolva egyúttal mindazokra az orvosokra is, akik öhozzá hasonlóan a test és a lélek gyógyítását egyaránt szívügyüknek tekintik.

ELŐLJÁRÓBAN...

A Bethesda kórházban születtem. Igaz, hogy az intézmény akkor, 1959-ben már nem és még nem volt egyházi kezelésben, ám édesanyám elmondása szerint akkor is érződött a kórház lelkiségében a keresztény háttér. Tudom, hogy sok diakonissza folytatta itt ápolóként munkáját úgy is, hogy az önkény eltiltotta őket a főkötető viselésétől.

Aztán gyermekeimet hoztam többször is ebbe a kórházba. Hol a fülük fájt, hol a hasuk. Mindig hamar felszáradtak a könnyek. Egyszer úgy alakult, hogy kislányunknak majdnem itt kellett töltenie a karácsonyt: az utolsó pillanatban tudtuk csak meg, hogy szenteste napján hazavihetjük. De az osztály karácsonyi ünnepségén még részt vettünk: az áhítaton gyermekek és szülők, orvosok és ápolók egyaránt jelen voltak. Egy hétfői napon szolgálhattam azon a bibliórán, amelyen a kórház ebédlőjében az intézmény dolgozói vettek részt, főigazgatótól kezdve a műtőssegédig.

Volt alkalmam televíziós műsor készítésére is, amelyen egyebek mellett megszólalt az a fiatal doktornő, aki a tumorbeteg gyermekek között végez szolgálatot.

Előadásomban azonban nem egy szülő érzéseit, nem is egy szerkesztő-riporter tapasztalatait, hanem az Újszövetség üzenetét kell tolmácsolnom.

A PUSZTA HOMOKJÁN ÉS PORÁN KERESZTÜL

A rendszerváltozás előtt kínosan sokat lehetett „az egyház társadalmi diakóniájáról” hallani. Sajnos legtöbb esetben nem a mai értelemben használták ezt a kifejezést, hanem a szocialista rendszer iránti feltétlen lojalitás jelszavaként. Sokan szinte úgy voltunk és vagyunk ezzel a kifejezéssel, mint Luther az „Isten igazsága” fogalmával: sokáig gyűlöletesnek tartotta, aztán azonban mindennél szentebb lett az ő számára. A reformátor leírja, hogy a fogalom helyes megértése által mintha a paradicsomban érezte volna magát. Miért lehetett gyűlöletes „az egyház társadalmi diakóniája” cím egykor? Mert akik használták – tisztelet a kivételnek azok általában nem szolgálatot, hanem kiszolgálást értettek rajta. Mert ideológiává silányult. Teológushallgató, majd segédlelkész koromban, az 1980-as években kikarikíroztuk azokat, akik az egyház társadalmi diakóniájáról értekeztek, és kajánul az újságcikkeket és rádiós igehirdetéseket uraló „ENÜF-jelenségről” beszélünk, amin ezt értettük: „az Emberiség Nagy Ügyeinek Felkarolása”... Mert úgy éreztük, azok beszéltek szolgálatról, akik a maguk körében uralkodni akartak. Aki viszont igazán segíteni akart – példának okáért – a kitelepítettek, majd a kallódó fiatalok között, azt nem engedték szolgálni.

Emlékszem, hogy ebben a helyzetben milyen vigasztalóan hatott rám az a bizonyára népi etimológia, amely szerint a diakónia ezt jelenti: por által, poron keresztül. A görög szó ugyanis nagy valószínűséggel a görög konisz = por főnévből származik, a dia pedig természetesen azt jelenti, hogy valamin keresztül, valami által. (Más vélemény szerint a „diakonia” a latin conor = igyekszik, nekifog, vállalkozik igével áll kapcsolatban.) Igen, vigasztalónak találtam azt az olvasatot, amely szerint a diakónia azt jelentené, hogy

„a puszta homokján keresztül”. Azt nem mondanám, hogy kis híján a paradicsomban éreztem magam, mint Luther, de jólesett arra gondolnom, hogy talán a pusztai vándorlásról lehet szó. Mert az a helyzet, amelyben az egyház akkor élt, minden akkori híreszteléssel szemben nem volt igazán a Kánaán. Sőt a próbatételek és nélkülözések helye volt. Dehogyan tudta akkor bárki is, hogy ez a pusztai vándorlás a mi esetünkben is mintegy negyven évig fog tartani! De a helyzet elhordozását némileg segítette a diakóniának ez a jelentéstartalma.

A puszta homokjára és porára való utalás sajátos magyarországi tartalmat is kaphat. Ennek szemléltetésére hadd idézzek néhány sort Kosztolányi Dezső *Alföldi por* című írásából: „Ez a por nem hasonlítható semmihez sem. Ennek a pornak külön konstrukciója, külön kémiája, sőt külön lélektana van. Ez a por él.”

Nekünk a magunk „alföldi porában” kell szolgálatot vállalnunk. Persze a fővárosi körutakra – és még inkább az itt élő emberek lelkére – ugyanilyen sűrű porréteg rakódik.

A televízióban láthatjuk, hogy milyen kegyetlen feladatra vállalkoznak azok az autósok és motorosok, akik a Párizs–Dakar-rally keretében a homoksivatagon próbálnak keresztülvicélni. Ki tudja, könnyebb dolguk van-e azoknak, akiknek életpályája és szolgálata elsivatagosodott emberi sorsok között vezet?! Tudom, hogy a rendszerváltás előtt és után egyaránt voltak és vannak sokan, akik erre a hősi feladatra vállalkoztak.

„ISA POR ÉS HOMU VOGYMUK”

Az egyház diakóniája a születéstől a halálig tart, és különösen az emberi élet krízishelyzeteire irányul. Az emberi lélek ugyanis törekeny, az egészség mulandó, az élet véges. Ám a szolgálatot akkor is – sőt annál inkább – végezni kell, ha a küzdelem reménytelennek tűnik. A gyermekonkológiai osztályon. A megégettek között. Olyan kislányt ápolva, akinek két testvére a mérhetetlen nyomorban valósággal éhen halt. Határon túlról szinte idecsempészett beteg kicsinyek között, akik a maguk országában aligha juthatnak az életmentő gyógyszerhez és a szakszerű kezeléshez.

A „társadalmi diakónia” sem könnyebb. Hiszen hiába tudjuk ősi nyelvelünkünk, a Halotti beszéd óta, hogy „isa por és homu vogymuk”, annyi minden próbálja velünk mesterségesen elfeledtetni ezt a realitást. Például arra a kultuszra gondolok, amely kozmetikumok, serkentőszerek segítségével akar egy testet mindenáron vonzónak, szépnek és tökéletesnek láttatni. Ezzel szemben a diakónia embere arról tehet bizonyosságot, hogy egy törekeny és öreg test is lehet szép, a ráncok is lehetnek megszenteltek, a hegek is lehetnek áldottak.

Ismerni kell azt a világot, amiben élünk. Korunkban sokan menekülnek az „isa por és homu vogymuk” realitásától, és a reklámok, az úgynevezett valóságshow-k és kibesélőműsorok bódítása és butítása következtében egy fel-

színében csillogó, valójában talmi világot teremtenek magukban. Ennek tudatában annál inkább el kell mondanunk azt, hogy van, aki nem szoláriumban, hanem vastüdőben fekszik. Van, aki nem teljesítménynövelő doppingszert szed, hanem életmentő gyógyszert. Van, aki számára a „való világ” nem egy mesterségesen létrehozott, ál-laza környezetet jelent pezsgőfürdővel, hanem a kórházi ágyat a lélegeztetőgéppel.

Társadalmi diakóniát végez az a keresztyén ember, aki egyrészt vigasztalja a gyengét, másrészt meggyőzi az önmagát erősnek vélőt arról, hogy vastüdőben, gyógyszereket szedve és lélegeztetőgépen is élhet valaki teljes életet. Még attól a szótól sem riadnék vissza, próféta szolgálatnak nevezem azt, hogy ha valaki fel meri emelni szavát a lélekromboló divatáramlatokkal szemben. Nem szégyen beváltanunk, hogy „isa por és homu vogymuk”, hiszen vigaszt nyerhetünk annál, aki „*a megrepedt nádszálát nem törli össze, a füstölgő mécses nem oltya el*” (Ézs 42,3).

KIT NEVEZÜNK DIAKONOSZNAK?

Varga Zsigmond újszövetségi görög–magyar szótára – éppen a fent idézett konisz = por jelentés nyomán – úgy határozza meg a diakonosz képies értelmét, hogy a szolga „felveri maga körül a port”. Magam a kép egy további dimenzióját érzékelem: diakonosz az, aki vállalja, hogy piszkos és poros lesz, aki összesározza magát. Vagyis nem lakáj. Nem libériás inas. Nem kesztyűs sofőr. Nem protokollfőnök. Nem reprezentáló bábu. Hanem vállalja a sarat, a piszkot, a port. Nem egyszerűen a szimpátia, hanem az empátia embere. Buda Béla tesz egyik írásában különbséget e kettő között: szimpátiának azt a magatartást nevezi, amikor valaki sajnálkozik egy gödörbe esett embertársán, empátiának viszont azt, ha be is mászik érte a gödörbe. Aki pedig erre vállalkozik, az óhatatlanul besározzódik.

A Lukács írása szerinti evangéliumban megörökített irgalmas samaritánus igazán nem azzal törődött, hogy tiszta maradjon. Viszont a pap és a lévita kínosan ügyelt a rituális és tényleges tisztaság megőrzésére: nem vérezhették össze magukat, hiszen akkor alkalmatlanná váltak volna a templomi szolgálatra. A vallásosság sokszor képmutatóvá tesz. A samaritánus viszont nem volt törvényeskedő, hanem észrevette a bajba jutott embert, és odalépett hozzá. „*Megszánta*” (Lk 10,33) – mind a görög, mind a magyar szövegben ugyanaz a szó szerepel itt, mint amivel a tékozló fiát visszafogadó apa könyörületét (Lk 15,20), vagy éppen a pásztor nélküli nyájként lézengő sokaságot megszáno Jézus magatartását (Mt 9,36) jellemzi az evangélium. A samaritánus összevérezte magát, a tékozló fiú apja hagyta, hogy köntöse magába szívja a disznók szagát, Jézus pedig a világ minden szennyét magára vállalta. Hogy merne a ma diakonosza tiszta maradni?!

Persze ma kevés az irgalmas samaritánus. A példázatbeli utazó olajat és bort tudott önteni a sérült ember sebére

– ma sokszor alapvető eszközök hiányoznak az egészségügyben. Különösen nehéz az egyházi intézmények helyzete. Meg aztán az is kérdés, hogy akad-e olyan vendégfogadó, ahova a samaritánus a beteget további gondozás céljából elviheti. Vagyis vannak-e olyan egyházi közösségek, befogadó gyülekezetek, amelyek háttérként ott állnak egy-egy intézmény, akár a Bethesda kórház mögött?!

VÉGEZETÜL...

Az 1866-ban alapított, majd több évtizedes kényszerszünet után 1992-től újra református kórházként működő Bethesda ennek a diakóniának a jegyében él. Azért, hogy a mai betegeknek ne kelljen így keseregniük: „... *nincs emberem.*” (Jn 5,7) Persze az újrakezdés nem könnyű. Nemes Nagy Ágnes is tudta ezt jól, amikor egy igazi diakóniai cselekedetre utaló biblikus versében, a *Lázárban* így ír:

„Amint lassan felült, balvállá-tájt
egy teljes élet minden izma fájt.
Halála úgy letépve, mint a géz.
Mert feltámadni éppolyan nehéz.”

Ismereteim szerint a költőnk akkor írta ezt a verset, amikor hosszú, kényszerű hallgatás után ismét publikálhatott, ám saját bőrén tapasztalhatta meg az újrakezdés nehézségeit, a feltámadás fájdalmait. Talán a Bethesda, sőt általában az egyházak újjászerveződésének esetében sincs másként. Annál inkább szükség van hiteles szolgáltatókra.

A Bethesda kórház homlokzatán ott látható a sokatmondó jelkép: a kereszttel összekapcsolódó B betű. Ez arra emlékeztethet bennünket, hogy csak a kereszt formájú egyháznak lehet hitele a mai világban. Azok járják a jézusi utat, akik neki mernek vágni a sivatagnak, nem szégyellik, hogy „isa, por és homu vogymuk”, valamint képesek özszesároozódni is a legtisztább ügyért.

DIZSERI TAMÁS

Evangéliumi üzenet és modern medicina*

Meglepetéssel, de nagy örömmel fogadtam a felkérést Szabó Lajos rektor úrtól, hogy ezen a konferencián – amely útkezesés és műhelymunka – mondjam el gondolataimat az evangélium és a modern medicina viszonyáról, valamint próbáljam megfogalmazni a legfontosabb kérdéseket és feladatokat a teológia és a modern medicina lehetséges kapcsolatairól, s ezen szakterületek együttműködéséről.

Roppant izgalmas feladat várt rám, s a munkát csak úgy tudtam elvégezni, hogy tudatában voltam annak, az időkorlát miatt csak szubjektív lehetek, és csak „morzsaszedetésre” lesz módom. Nem fogok beszélni többek között a géntechnológia, az asszisztált reprodukció, a szervátültetések, a terminális állapotban lévő betegek etikai problémáiról. Mindezek egyenként is külön konferenciátémák lehetnének, de igen fontos jelzésnek tekinthetjük, hogy az evangélikus lelképásztorképzés problematikájában az egészségügy, a medicina konceptuális és gyakorlati kérdései figyelmet kapnak.

Néhány évvel ezelőtt Gerhard Ebeling fogalmazta meg: „Nem a hívő, hanem a hitetlen ember a prédikáció érthetőségének mércéje”, Werner Jetter pedig ehhez hozzáfűzte: „A prédikálás legégetőbb problémája az az ember, aki nem hallgatja”. Különösen igaz mindez a betegágy mellett, hiszen egyre gyakrabban tapasztaljuk meg, hogy a modern ember a gyógyító Krisztusnak ezekben a helye-

tekben is csak marginális szerepet ad. Az embert már a lét-nemlét határhelyezeteiben is egyre nehezebb megszólítani.

Égető kihívás mindannyiunk számára, miként tudjuk az evangélium, a megváltás, a reménység üzenetét közvetíteni a világ felé, amely már nem ismeri Istent, és nem találkozott a megváltásból fakadó örömhírrrel.

Sajnálatos, hogy a gyakran egyoldalú képzést kapott lelképásztorok és orvosok, ápolók milyen ritkán találkoznak közös fórumokon, s milyen ritkán mélyednek el közösen az emberi lét, az emberi egzisztencia legfontosabb kérdéseiben, így a betegség, egészség újonnan felmerülő értelmezéseiben, a tudomány és a bioetika által felvetett kérdésekben.

Ismereteim szerint a konferencia a lelkészi hivatás új útjait keresi, és ez bizonyos irigységgel tölt el, hiszen az egészségügyben hivatásról lassan már csak mint marketing és PR-tevékenységgel leírható, materialisztikus szaktudást hordozó árucikkről beszélünk. Akár újabb konferenciák témája is lehetne a modern hivatásértelmezések kérdése. Most azonban csak arról beszélhetünk, hogy hol vannak a határaink, a kapcsolódási pontok, az átjárhatóságok. Hol van a világ, a betegség, a szenvedés, a nyomorúság és az evangélium koegzisztenciája, a beteg és rászoruló ember, valamint az élő Krisztus kapcsolata.

Kimondva vagy kimondatlanul is érezzük, hogy az evangélium hirdetésének mennyire fontos, de egyúttal beszűkített és ma már különösen elégtelen színtere az okkal és joggal megszentelt templomi környezet. A világban végzett miszi-

* Szabó Lajos (szerk.): *Mérlegen a lelkész.* Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000. (Gyülekezetpedagógiai füzetek 2.) 51–58. o.

ónkra új utakat is kell keresnünk, s itt szeretnék utalni a református Bethesda Gyermekkórház különleges helyzetére.

Számos jel utal arra, hogy a keresztyénség születésének időszakához hasonló kort élünk meg napjainkban, ami azt jelenti, hogy kezdjük visszanyerni eredeti, krisztusi létformánkat, amely kisebbséget, társadalmi marginalizációt, zárandok-, vándorlétet jelent, és ez így van az egészségügy, a medicina területén is.

Ebben a kontextusban új értelmet és jelentőséget nyer az a felismerés és szándék, hogy a reformáció időszakához hasonlóan, lutheri bátorsággal újragondoljuk az alapokat, a krisztusi tanításokat és példákat.

Szavaink és törvényeink rohamos elértéktelenedése, a társadalmi normák relativizálódása, a „végül is minden mindegy” életérzés aggasztó terjedése határozott választ igényel a még írástudó értelmiségtől, szűkebb-tágabb közösségei felelős őrállóitól, így lelkészeitől és orvosaitól.

Mind az elmélet, mind a gyakorlat szintjén számos ponton tudjuk bemutatni azt, hogy az emberiség – történetében először – egyetemes válaszüthoz érkezett. A teremtett világ elfordulása Teremtőjétől szükségszerűen magával hozza az ember kétségbeesett próbálkozásait egy új természeti és emberi, társadalmi rend abszolutizáló kialakítására. Ennek szándéka és már ma is látható kudarca a mindennapi tapasztalat síkján is érezhető. Paradox módon egyetemes tudásunk exponenciális gyarapodásával arányosan különösen élesen jelennek meg az egyre szaporodó s az egyre nehezebben uralható etikai gondok. A medicinában is egyre mélyül a szakadék az elvileg és szakmailag lehetséges, a gazdaságilag megengedhető és a társadalmilag hozzáférhető között.

Kialakult körülöttünk egy anómiás társadalom, amelyben megjelent a Berger által megfogalmazott anómiás rettegés, s így nem véletlen a modern társadalmakban az ember bizonytalanságának és szorongásának növekedése, az egzisztenciális vákuum, a noogén deficit megjelenése. Bár sokan információs korszakról beszélnek, mégis helyesebb talán információs özönvízről beszélni, amely elborítja az élet legfontosabb színtereit, s gyakran eltakarja a legfontosabb lényegi problémákat mind a tudományban, a medicinában, mind a szenvedő, beteg emberek egészségügyi ellátásában.

Mindannyian jól tudjuk, hogy a modern ember súlyosan sérült lelki egészségében, s lelki zavarai gyakran testi tünetekben is manifesztálódnak, ezért a modern medicina legfontosabb kihívásai a társadalmi és az egyéni egzisztenciális zavarokból fakadó lelki egészségvédelem területén jelentkeznek. Ma már orvosi, tudományos eszközökkel is pontosan leírható, milyen mély összefüggés van a lélek zavarai és a test megbetegedése, valamint a lélek gyógyulása és a test gyógyulása között.

Ez mélyen érinti a lelkész, orvos szerepkörének újragondolását és/vagy védelmét. Felmérhetetlenül nagy a társadalmi nyomás abban az irányban, hogy küldetésünket feladva váljunk engedelmes informátorokká, információ-technikussokká, legyünk az anyagi, biológiai világ értő technokratái.

Érezzük azt, hogy ebből a megközelítésből teljességgel hiányzik a különféle élethelyzetekben személyével, személyiségével is megjelenő, azzal ható, együtt érző, együtt gondolkodó, együtt cselekvő embertárs, útítárs szemlélete.

Mivel az egyházi tanításoknak ma már nincs magától értetődő érvényessége, az evangélium nyelvét, mai üzenetét a diakónia cselekvő kommunikációjával is be kell mutatnunk. Talán az irgalmas samaritánus történetére gondolhatunk, amelyet mindannyian axiomatikus alappéldázatnak ismerünk.

Duch katolikus teológusként egyenesen napjaink keresztyénségének, jövőnk alapparadigmájának tekinti ezt a történetet. Ha komolyan gondoljuk az irgalmas samaritánus mai üzenetét, akkor ismételten ki kell lépnünk az évszázadok alatt kialakult szerepeinkből, meghatározottságainkból, ki kell lépnünk az ÉN-ünkből a másikért, és a másik mellé állva a TE-ért kell cselekednünk. Egy egocentrikus, önmegvalósító, sikerorientált világban már az is krisztusi jel lehet, ha a szenvedő, rászoruló embertárs mellé állunk.

Sajnos ismételten be kell vallanunk, egyházaink komoly diakóniai deficittel küszködnek, s bennünket is mélyen érint, hogy bethesdai értelemben nem igazán vagyunk emberei a másiknak (Jn 5,7). Drámai lenne, ha nem gondolkoznánk el Gandhi meglátásán: „Köztem és Krisztus között csak a keresztyén egyház áll.”

Mivel ebben a körben valószínűleg jól ismertek hazánk súlyos demográfiai és népegészségügyi mutatói, ezért ennek bemutatásától engedjék meg, hogy eltekintsek. Más összefüggésekben szeretnék a továbbiakban néhány fontos szempontra figyelmet fordítani.

A modern egészségügy orvosszakmai, strukturális és ökonómiai, gazdasági kérdései nem válaszolhatók meg helyesen három lényegi kérdés tisztázása nélkül.

Mi a viszonyunk az élethez, a szenvedéshez, a halálhoz?

Isten mindezekben világosan kifejtette szándékát és akaratát a tízparancsolatban, a próféták, apostolok és legfőképp Krisztus életgyakorlata, küldetése, prófétai üzenete által. A kellő mélységű teológiai értelmezés messze meghaladja orvosi kompetenciámat, azonban az orvoslás és a teológia határterületén néhány sajátos szempont megfogalmazható.

VISZONYUNK AZ ÉLETHEZ

Az élet Isten teremtő akaratával összhangban a teremtett világ meghatározó értéke, melyet Urunk a tízparancsolatban is szükségesnek látott egyértelműen megvédeni. Ne ölj! Ez az imperatívusz a kategorikus tiltáson túl igen fontos pozitív tartalmat hordoz, mely a huszadik század végén talán minden eddiginél aktuálisabb etikai, morális kérdéseket vet fel.

A „mikor kezdődik az emberi élet” dilemmája a modern ember számára politikai viharok forrása. Ha az emberi élet a fogantatáskor kezdődik, akkor nyilvánvaló, hogy a megfogant élet elvétele, az abortusz a Ne ölj! parancs súlyos megszegése. Ezt támasztja alá többek között a genetika

információelméleti következtetése: a megtermékenyített petesejt a teljes humán genomkészlettel megfelelő körülmények között maradéktalanul hordozza a teljes emberi élet, egzisztencia szükséges alapinformációit.

Az elmúlt évtizedekben a Magyarországon elkövetett közel 5 millió abortusz az Istentől, az isteni parancstól elfordult nép drámai helyzetét is jelzi.

A Ne ölj! felszólítás magában hordozza a Tiszteld az életet! üzenetét is. A népünket sújtó öndestruktív folyamatok, jelenségek (alkohol, dohányzás, drog, öngyilkosság), az önpusztító életforma normává emelkedése minden keresztyén számára sürgős teendőket ad az élet értékének társadalmi szintű rehabilitációjában. Keresztyén etikai alapállásból egyértelművé kell tennünk, a teljes igazi élet és a testi-lelki egészség szoros kapcsolatban van egymással és Krisztushoz való viszonyunkkal.

Egy örömtelen, depresszív, pótlékokkal élő és szorongásaival, félelmeivel küzdő világban nem ragadhat bennünk az evangéliumok életigenlése, tudásunk, tapasztalatunk a Krisztusból fakadó igazi örömről.

Meg kell találnunk azokat a kommunikációs lehetőségeket, melyeken keresztül hitelesen és hatékonyan fel tudjuk mutatni a „nem a magamé vagyok” jó hírét, s talán azt is hozzátéve, hogy a másik ember, a magzatom, gyermekem, társam sem az enyém, hanem a teremtő Istené.

VISZONYUNK A SZENVEDÉSHEZ

Talán a huszadik századi ember paradoxona, hogy minden eddigénél tanácstalanabb a szenvedés megítélésében és megértésében, elfogadásában, retteg a szenvedéstől, miközben mérhetetlen szenvedést zúdít önmagára és másokra. Hol van napjainkban a zsoltáros bölcs belátása: „*Jó nekem, hogy nyomorúság ért, hogy megtanuljam rendelkezéseidet.*” (Zsolt 119,71)

A szenvedést sem az orvosnak, sem a teológusnak nem könnyű definiálnia, hiszen oly sok arca van.

Az igazi szenvedést talán akkor éljük meg, amikor nyomorúságunkban sem tudunk közelíteni Istenhez.

Nem könnyűek a válaszok a miértekre, s talán nem is a válaszkérés a dolgunk. Az emberi szenvedés az a terület, ahol az orvos, a teológus együttműködése a mindennapok gyakorlatában is sürgető lenne. Mivel a szenvedés az emberi test és a személyes lét legmélyebb rétegeit érinti, autentikus ismeretekkel kellene rendelkezni mindkét részről (teológusként, orvosként), a hatékony és valódi gyógyulás érdekében.

Sajnálatos módon a modern medicina elveszítette a gyógyításnak, a szenvedés leküzdésének legszemélyesebb vonatkozásait, az emberi egzisztenciát. Csaknem teljesen eltűnt a gyógyító és a beteg személyes kapcsolata, s a gyógyítás technikai-technológiai problémává, polgári jogi szerződéssé, üzemgazdasági eseménnyé, lélektelen hivatali üggyé degradálódott.

Korunkban a szenvedés enyhítésében a gyógyszereké, az instrumentális és pszichés technikáké lett a főszerep, s a személyes melléálló, empatikus magatartás, az Istenhez fordulás, az Istent segítségül hívó gyógyítói gyakorlat alig fellelhető. Mivel a gyógyító orvos relative egyre kevesebbet tud, ezért egyre bizonytalanabbá válik, és egyre inkább szorong, ezért megpróbál a szakmai protokollok, algoritmusok, egészségügyi szabványok hamis biztonságába menekülni.

Ma a beteg és szenvedő embertársaink számára a legnagyobb hiányt, a legnagyobb feszültséget nem az orvosszakmai tudás, a jog, az ellátási körülmények elégtelensége jelenti, hanem a személytelen és szenttelen, a hideg és távolságtartó, a még az érzelmeket is szigorúan racionalizáló ellátás jelenti. A szenvedő, beteg ember alapvetően nem tárgyszerű, racionális információkat vár, hanem az ember állapotán túltekintő, az ember méltóságát komolyan vevő, személyes részvételt a gyógyítás, gyógyulás folyamatában. A ma divatos és jogszerű tájékoztatási kényszerből fakadó egészségügyi mentalitás helyett a beteg ma is elsősorban gyógyító jelenlétünkre, empatikus beszélgetésünkre, szeretetteljes melléállásunkra vár.

De ma már az egészségügyet is meghatározó teljesítményorientált világban hogyan mérhető a szerető, gyógyító, irgalmas emberi magatartás haszna? Kalkuttai Teréz anya vagy Schweitzer Albert vajon meddig dolgozhatna az egyre kevesebb lelki, spirituális üzenetet hordozó magyar egészségügyben?

Amennyiben helyesen tudjuk értelmezni a krisztusi felszólítást: „Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztyét”, akkor világosan látjuk, hogy a kereszthordozásunk (szenvedésünk) nem a végcél, hanem Krisztus-követésünk természetes velejárója, amelyet azonban Bonhoeffer szerint: „csak a Jézussal való közösségben” ismerhetünk fel.

Hogy ez lehetséges, talán mindannyian tudunk személyes példákat mondani környezetünk Krisztus-arcú embereinek életéből.

VISZONYUNK A HALÁLHOZ

A halál kérdésére adott válaszuk talán jobban jellemzi az élethez való viszonyunkat, mint az életkérdésekre adott körültekintő megvilágításaink.

A ma emberének különösen fájdalmas problémája a halálhoz való viszonya. Felvilágosultan és szekularizáltan, tudással és hatalommal felvértezve evilági kérdéseinkre sok jó választ is tudunk adni, de a mindent elengedő és lezáró befejezésre Isten, s az evangélium bátorító igéi nélkül, a folytatás reménységét nem ismerve, csak az irracionális alig feldolgozható üzenetét adhatjuk.

Az elidegenedett ember lelki zavarodottságát jól jelzi, hogy haldokló szeretteit zavartan és kérdésekkel terhelten közelíti meg, s haláluk után a lehető legrövidebb idő alatt igyekszik megszabadulni a gyász élményétől.

A koporsós temetések rítusait felváltotta a hamvasztások személytelensége, ahol az elhunyt testével már nem kell szembesülni, hiszen a maroknyi hamu semmiképpen nem emlékeztet az eltávozottra. És tragikus az is, hogy az elhunyt hamvait gyakran abszurd formában szórjuk szét, helyezzük el a világban.

Igen sok kérdés merül fel a haldoklással, halállal kapcsolatban. Csak néhány ezek közül:

- Ha nem hiszünk az élet méltóságában, tudunk-e méltóságot adni haldoklóinknak?
 - Van-e, s ha igen, mi az emberhez méltó halál?
 - Rendelkezhetünk-e saját halálunk felett?
 - Siettethetjük-e mások halálát (eutanázia)?
 - Hogyan üzenhetünk az Istentől elfordult világnak az örök élet reménységével?
 - Tudunk-e hiteles útítársak lenni a végső nagy úton?
- A halál kérdésére adott helyes választ Krisztustól tanul

hatjuk, aki mérhetetlen szenvedések után a következő szavakkal és reménységgel halt meg a kereszten: „*Atyám, a te kezébe teszem le az én lelkemet.*” (Lk 23,46)

Ezt a bizalmat, ezt az igaz reménységet kellene felmutatnunk orvosként és lelkipásztorként az eltávozóknak, hogy megérthessék: az élet vége az élet kezdete!

Hitünk szerint Hernecke morálteológus helyesen fogalmazza meg: „az ember mindig csak intézője, és nem tulajdonosa saját testének és életének”, azonban a szenvedéseket elkerülő könnyű és gyors halál rohamosan terjedő társadalmi igénye, az eutanázia elfogadottsága drámai közelségbe került hazánkban is.

A keresztyénségnek ezért itt is határozottan képviselnie kell a krisztusi rendet, s órállóként, vigyázóként be kell mutatnia azt is, hogy az eutanázián kívül lehetséges másik út is.

(Részlet a tanulmányból)

FRENKL RÓBERT

Keresztény értékrend – autonóm személyiség*

Az egyházi iskolák alapvető célkitűzése, feladata, reménysége – amellett, hogy tanulóikat magas rendű ismeretekkel vértetik fel –, hogy azok tanulmányaik során a keresztény hitet és értékrendet is magukévá tegyék. Számos pozitív példa igazolja a hazai iskolatörténetből, hogy ez lehetséges, megvalósuló folyamat. Akár az itthon, akár a nemzetközi életben karriert befutott személyiségek gyakran emelték ki az egyházi iskola szerepét emberré válásukban, formálódásukban. Emlékeikben többnyire nem vált szét az ismeretek elsajátítása és a személyiségükre gyakorolt hatás, de – és ezt már előljáróban ki kell emelni – legtöbbször a pozitív élményekhez és egy tanáregyéniséghez kötődtek. A közoktatásban is igaz Eötvös Loránd híres mondása: Egy egyetem értékét tanárai határozzák meg. Minden egyéb csak másodlagos.

Az általános-, és középiskolában jelentős tényező még az osztályközösség, természetesen kölcsönhatásban a tanáregyéniségekkel. Egy-egy osztályban kialakuló egészséges barátságok, a fejlődést elősegítő rivalizáció olykor iskolákat teremtettek. Magam legjobban a Budapesti Evangélikus Gimnázium, a Faszor történetét ismerem. Ma már legendás a matematikus Rácz Sándor tevékenysége, akinek tanítványai, élükön Neumann Jánossal és a Nobel-díjas Wigner Jenővel az információs társadalmat alapozták meg. Kevésbé ismert, hogy a II. világháború után a polihisztor Bánhegyi György kémia tanári működése oda vezetett, hogy a forradalom után Németországba távozott egykori tanítványai a kiváló német

vegyipar megújításában jutottak jelentős szerephez. Ezek a példák természetesen csak illusztrálják a mondanivalót: ami igazán jelentős az az, hogy nemcsak egy-egy kimagasló tanári pályához, hanem a „névtelen” pedagógusok ezreihez is köthetők pozitív életpályák. Ma sem lehet szerényebb az igényünk, mint hogy a tanítványok életre szóló útravalót kapjanak az iskoláinkban.

Az a tapasztalatom, hogy többé-kevésbé konszenzus alakult ki a szellemi követelmény tekintetében. Elfogadott az az igény, hogy mindenki elsősorban önmagával versenyez. Azt várjuk diákjainktól – és persze ez alapvető a tanári magatartást illetően is hogy képességeiknek megfelelően a tőlük elvárható maximális – ha tetszik optimális – teljesítményre törekedjenek. Nem elit iskolákat akarunk abban az értelemben, hogy csak kiváló képességű tanulók kerülhetnek be iskoláinkba, hanem olyan intézményeket, amelyekben etikailag is garantált a magas színvonalú munka. Így az elit iskola igénye is kielégíthető, azaz a kiválóak is képezhetik magukat képességeik szerint, mert a pedagógusoknak jut erre is energiája, hanem a szerényebb képességűek állandó noszogatózásában merülnek ki.

Az evangélikus iskolarendszer újjászerveződésével – hiszen elsősorban ebben gondolkodunk akkor is, ha általában egyházi iskoláról szólnak – tehát viszonylag hamar kikristályosodott, legalábbis igény szinten, mit jelent, mit kell, hogy jelentsen az egyházi iskola. Mire számíthat az a szülő, aki úgy dönt, hogy ránk bízza gyermekét? Ha érthetően még nem is sikerült minden iskolánkban a magas szintű működéshez szükséges személyi és tárgyi feltételeket ma-

* Elhangzott Bonyhádán a 2002. október 10–12-én tartott evangélikus középiskolák országos szakmai konferenciáján.

radéktalanul biztosítani, ezen az úton járunk, és ebben egyetértés van. Joggal aspirálunk ismét arra, hogy a viszonylag szerény volumenű evangélikus iskolarendszer minőségi értéket képviseljen a magyar közoktatásban.

A gondok az értékrend kapcsán jelentkeznek. Egyszerűen úgy fogalmazhatunk, hogy amíg az oktatás területén megvan az egység, addig a nevelési kérdésekben inkább megoszlanak a vélemények. Az említett példánál sincs arról szó, hogy az iskolára pozitívan emlékező későbbi nagyságok – idetartozik a másik fasori Nobel-díjas, a közelmúltban elhunyt Harsányi János is – feltétlenül a keresztény értékrendre gondoltak, amikor az iskola szellemiségéről szóltak, annak szerepét hangsúlyozták egyéniségük kibontakozásában.

Abban is valamennyire egyetértés van, hogy a világnézetiileg semleges iskola fikció, de tegyük hozzá rögtön, hogy az egyházi iskolában nincs is ilyen igény, hiszen nyilvánvalóan az erős világnézeti elkötelezettség meghatározó az intézményben. Ez azonban nem mond ellent a nyitottságnak, a sokszínűségnek, annak, hogy a tanulók többfajta gondolkodásmóddal, problémakezeléssel, világnézettel megismerkedjenek. Az egykori híres tanítványok éppen ezt a nyitott, befogadó karakterű szellemiséget értékelték igen nagyra.

Az egyházi iskolában természetesen a missziói alkalmak, de az iskola nem missziói intézmény. Túl a közvetlen evangélizációs, missziói eseményeken, közvetve van missziói üzenete az iskolai életnek, akkor, ha valóban nyitott, és az említett magas színvonalat reprezentálja.

És itt érkezünk el a protestáns és különösen is az evangélikus iskola hagyományos ideáljához, az autonóm személyiséghez. Számos hasonlóság mellett különbségek is vannak az egyházi iskolák között, ezek részben történetileg alakultak ki, részben különböző felfogásokat képviselnek. De a választóvonalak nem élesek, a protestáns és a bencés iskolák között is sok például a hasonlóság, a személyiség nevelését illetően is. A katolikus iskolarendszer is sokszínű. Magam – természetesen vállalva az iskolaügyben is az örömdetes ökumenikus trendet – az evangélikus iskolaüggyel foglalkozom. Ennek hagyományai, gyökerei a reformáció koráig nyúlnak vissza. Így a történelem ezúttal sem egyszerűen emlékeztet, tiszteletadást jelent az ősök előtt, hanem segít megérteni a jelent. A reformáció iskolaügyében meghatározó volt a polgári gondolkodás. A polgár meg akarja érteni, mi és miért történik a világban. Nem egyszerűen engedelmessé akar, de ha meggyőződik az ügy helyességéről, akkor vállalja a terheket, áldozathozatalra is képes. Így jelenik meg a polgári értékrendben az autonóm, felelős személyiség igénye. Ez eleve nincs ellentétben az istenhittel, a kereszténységgel, ellenkezőleg: a polgár felelős döntésével tudatosan vállalja az egyháztagságot. Luther Márton lefordította német nyelvre a Szentírást. Óriási tett volt ez, mert lehetővé vált a polgárok számára, hogy közvetlenül gazdagodjanak Isten igéjéből. Az evangélikus iskola tradíciói tehát a reformáció korának megújító szellemáramlataiban rejlenek.

Törvényszerű volt a templom és az iskola találkozása, törvényszerű, hogy volt periódus, amikor az evangélikus

egyház volt a legnagyobb iskolafenntartó hazánkban. Ez ugyanis kifejezte hit és tudás egységét, azt, hogy az istenhit nem ellentétes a világ, a természeti és társadalmi törvények megismerésének az igényével, ellenkezőleg: felszólít, serkent erre.

A reformáció tehát bebizonyította, hogy a keresztény hit nem ellentétes az autonóm személyiséggel, az autonóm polgár igényével, sőt valójában az Isten kegyelmét, a hit általi megigazulás egyedüli lehetőségét felismerő, elfogadó ember válik alkalmassá arra, hogy megújult élete pozitív életvezetésben, hasznos cselekedetekben is megnyilvánuljon.

Az autonómia igényével együtt jelentkezik – valójában azt szolgálja – a teljes emberi élet igénye. Iskoláinknak a teljes életre kell nevelni. Ez a szükséges ismeretek elsajátításán túl elsősorban kultúrát jelent. Testkultúrát és lelki-szellemi kultúrát. Az egyházi iskolák nemes tradícióihoz tartozik az ifjúság testi nevelése, a testkultúra megbecsülése, az egészség mint érték ápolása. A teljes élet igénye a kultúra, benne a nemzeti kultúra megismerését is jelenti. És fontos az érzelmi kultúra fejlesztése, a felkészítés a barátságra, szerelemre, a családi életre, a másik ember értéként való elfogadásának a képességére.

A harcot természetesen minden nemzedéknek meg kell vívnia, az örök igazságokat újra kell értelmeznie, fogalmaznia az adott kornak megfelelő kihívások, körülmények között. Új helyzetet teremtett – több szempontból is – a 20. század. A polgári állam felismerte és átvette az iskolafenntartás felelősségét, az egyházi iskolák szerény, de reményeink szerint minőségileg meghatározó részét képezi a közoktatásnak. A tudományos-technikai haladás nem kívánt következménye lett a szekularizációnak, az elvilágiasodásnak, ami többek között az erkölcsi értékek fellazulásával, az önmegevalósítás leplebe burkolt önzéssel, az egyházi életnek a társadalom perifériájára felé tolódásával járt. E folyamatokat sajátosan erősítették a világháborúk, a népiirtások, a különböző diktatúrák.

A 21. század elején igazi dilemmává vált a „hogyan tovább?” örök kérdése. Hitünk szerint a drámaian változó világban nem változtak az örök értékek. Az emberi élet meghosszabbodása még inkább hangsúlyozza az értékrend és az azt többek között megalapozó iskola jelentőségét. Az ember jusson bármilyen tudás birtokába, továbbra is erkölcsi-érzelmi lény, illetve halandó marad.

A mai fiatal, nézzen bár – és ez igazi öröm – hosszabb és tartalmasabb élet él, ugyanazokkal a kérdésekkel szembesül, mint az évszázadokkal korábban élt nemzedékek: Mi dolgom a világban? Minek élek? Hogyan lehetek boldog? Hogyan szembesüljek a mulandósággal? Van-e élet a halál után?

Meggyőződésünk szerint a keresztény értékrend teljes és a mai gyakorlatban is alkalmazható válaszokat ad e kérdésekre, és hozzájárul az autonóm felelős életvezetés kialakulásához. De mit értünk valójában a ma ismét sokat emlegetett keresztény értékrenden?

Szorosan véve egy keresztény érték van, Jézus Krisztus keresztthalála, áldozatvállalása. Nincsen senkiben nagyobb

szeretet annál, mint ha valaki életét adja a barátaiért, mondja a Szentírás. Jézus tanítványának lenni azt jelenti, hogy hitből követjük ezt az életpéldát. Jézus a két nagy parancsolatban összegezte, hogy mit jelent ez. Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből – így szól az első nagy parancsolat. Szeresd felebarátodat, mint magadat – hangzik a második felszólítás. Sokan hivatkoznak a tízparancsolatra, mint a keresztény értékrend alapjára. Ez is helyes, ezért is szólunk zsidó-keresztény kultúráról. Közlebről nézve Jézus Krisztus a két kőtábla, a tízparancsolat üzenetét foglalta össze a két nagy parancsolatban. Az első az Istenhez fűződő viszonyt, az eredeti első három parancsolat lényegét összegzi, a második pedig az emberekkel összekötő kapcsolatrendszer. A nagy különbség az, hogy a krisztusi parancsolatokban nem a tiltás, hanem a pozitív üzenet a meghatározó. És ez sokkal nagyobb igényszintet jelent. Nem elég a rosszat nem tenni, a jót kell cselekedni. Ehhez ad alapot a jézusi életpélda. Az önzés, az önszeretet, az úgynevezett önmegvalósítás korszakában különösen hangzik a felszólítás: szeresd felebarátodat, mint magadat. Irreálisnak látszó igény, hiszen még akiket őszintén, leginkább és legmélyebben szeretünk, azokra sem mondható el, hogy érzelmeink nyomán legalább annyit teszünk értük, mint saját boldogulásunkért. Jézus Krisztus pedig egyetemesen igényli ezt a magatartást.

Minden további érték erre az alapra épül. A vízvázalástól tehát az Istenhez és a másik emberhez fűződő kapcsolat. Ez dönti el, hogy a pénz, az anyagiak célt vagy eszközt jelentenek-e számunkra. Ez dönti el, mi a szerepük, illetve meghatározóak-e életünkben a pénzért nem kapható erkölcsi és érzelmi értékeknek. A hivatástudatnak, a tisztességnek, a barátságának, a szerelemnek, a szeretetnek. De ehhez az értékrendhez tartozik az emberi méltóság védelme, az élet védelme, a szolidaritás, a környezetünkért való felelősség.

A reformáció korában megalapozódott polgári értékrendet a felvilágosodás korát követően részben vagy egészben vallhatták, vállalhatták nagy humanista gondolkodók is. Ma sem rivalizálunk e téren, a keresztény gondolkodás az elmúlt századok számos pozitív eszmeáramlatával mutat rokon vonásokat. A mai társadalmi helyzetben a gyűlölet- és erőszak-ellenesség, a leszakadók, a szegények, a hátrányosan megkülönböztetett kisebbségek helyzetének a javítása, jogaik védelme látszik előtérben lenni. A különbség a más világnézetek talaján állókhoz képest abban rejlik, hogy a keresztény értékrend a krisztusi áldozatra és mintára épül, szembeáll, szembeáll a bűneinkkel, alkalmatlanságunkkal, de a bűnbocsánat kegyelmével is. Ez ad újra meg újra erőt, hiszen magunktól nem vagyunk képesek az értékrendünknek megfelelően élni.

És így jutunk el ismét az autonómia kérdéséhez. Ez alapvető igénye a polgárnak, a belső és külső autonómia egyaránt. Mit jelent ez? A belső autonómia a lelki egyensúlyt, a szilárd értékrendet, a legjobb értelemben vett függetlenséget jelenti. A külső autonómia az ennek megfelelő életvezetés. Számos példa mutatja a diktatúrákban, hogy emberek külső

autonómiáját az erőszak korlátozhatja, elveheti, egészen az igaztalan börtönig, a mártírhálálig, de a belső autonómia, a lelki-szellemi szilárdság erősebb lehet minden erőszaknál.

Nem ellentétes, sőt ideális állapot a hit Jézus Krisztusban, a függőség Istentől, a szilárd keresztény értékrend és a teljes autonómia, az ennek megfelelő életvezetés. Az istenhit segít megőrizni az autonómiánkat nehéz napokon is. Ezért mondjuk, hogy az egyedül az Istentől függő autonóm ember az az ideál, amit az egyházi iskolák diákjaival meg szeretnénk ismertetni. A nyitott szellemiségű, befogadó karakterű, a hivatástudattal bíró, áldozatkész autonóm ember.

Kritikus időszak volt, és teljesen még ma sem zárult le az a korszak, amikor működő iskolák – Sopronban, Nyíregyházán, Bonyhádon, Miskolcon, Kőszegen – ismét evangélikus iskolák lettek. Számos érthető nehézséggel járt ez a folyamat. Érdekes módon a korábban erőteljesebb ideológiai kényszert, a marxizmus-leninizmust jobban magáénak valló vezető iskolákban volt nagyobb a pedagógusok féltelme az egyházi iskolától, ott volt nagyobb a belső ellenállás. Nem azért, mintha a pedagógusok magukévá tették volna a marxizmust, ellenkezőleg. Attól tartottak, hogy jóformán még meg sem szabadultak egy ideológiai béklyótól, és máris egy másik világnézet kényszerpályájára erőltetik őket. Ráadásul korábban az egész társadalom számára kötelező volt a marxizmus, most viszont egy pluralista polgári demokráciában, világnézeti szabadságban élünk, miért kellene nekik lehorgonyozni egy kötelező ideológia mellett.

Szeretném remélni, hogy ezek a féltelmek jelentősen mérséklődtek, ha természetesen az egyházakban is, mint minden eszmei közösségben, vannak, akik hitüket, meggyőződésüket mindenáron rá akarják kényszeríteni formailag is a többiekre. Van populizmus, van fundamentalizmus. De az iskola nem lehet kegyességi irányzatok csatájának a színtere. Sem a diákok, sem a tanárok nem kerülhetnek ilyen helyzetbe. Mint ahogy nem engedhető meg az iskolában a közvetlen pártpolitizálás sem.

Érzékeny, időszerű kérdések ezek, és gondoljunk vissza a bevezetőben említett tézisre, a pedagógusszemélyiségek meghatározó voltára... Nem ellentmondás, ha úgy véljük, hogy a tanároknak, a tanárnőknek joguk és kötelességük saját meggyőződésüket, világnézetüket, akár politikai fel fogásukat közvetíteni diákjaik számára. De egyrészt megfelelő módon képviselve véleményüket, másrészt ismertette más gondolkodásokat, azok értékeit is. Vallási tekintetben lényeges az ökumenizmus, mások vallásának tiszteletben tartása, annak keresése, ami összeköt.

Őszintén remélem – ezért is országos fenntartásúak középiskoláink, de nem engedjük el az általános iskolák, óvodák kezét sem –, hogy az evangélikus intézményekben tanító pedagógusok érzékelték, érzékelik az evangélikus egyház mint iskolafenntartó szellemiségét, ami azt is jelenti, hogy tiszteletben tartjuk autonómiájukat, igyekszünk minden feltételt megteremteni munkájukhoz. Úgy vélem, ugyanez a segítő attitűd jellemzi az iskolák, a helyi gyülekezetek, egyházmegegyés és az egyházkerületek kapcsolatát.

A fiatalok, akik iskoláinkba beiratkoznak, már nem rendelkeznek élménnyel a korábbi politikai rendszerről. Történelem ez számukra, amelyet a mi közvetítésünkkel ismernek meg, akár a távolabbi múltat. Fontos, hogy hiteles, árnyalt képet kapjanak. Még fontosabb, ezt kívántam leginkább hangsúlyozni, hogy ráébredjenek felelősségükre életüket illetően. Felelősséget önmaguk iránt,

szűkebb és tágabb környezetük, a családjuk, a településük, a nemzetük iránt. Ne sodródó, élvezetorientált, netán nyájszellemű, meghúzódo emberek, hanem autonóm személyiségek legyenek. Ehhez, az említett külső és belső autonómiához segít hozzá a keresztény hit, a keresztény értékrend. Egyházi iskoláink legnemesebb tradíciója ennek közvetítése.

ZSUGYEL ADÉL

Gondolatok Elisabeth Kristan: Vallási nevelés a családban című tanulmányához*

Örömmel töltheti el egyházunkat, hogy egyre több iskolában és óvodában folyik szervezett hittanoktatás, és egyre több egyházi intézmény nemcsak órarendjével, hanem légkörével és szellemiségével is hozzájárul a gyermekek és fiatalok vallási neveléséhez. Ebbe az örömbé gyakran vegyül némi üröm, amikor pedagógusok és lelkészek észreveszik, milyen kevés egyházi óvodához, iskolához kötődő gyermek mögött áll vallását gyakorló szülői háttér. Sokszor a család éppen ennek pótlását várja el intézményeinktől, mintegy nevelési feladatának ezt a részterületét az egyháztól. Pedig a családi élet – nemcsak a képeskönyvbe illő mintacsaládé! – számos esélyt rejt a vallási nevelés területén, még ha ezek saját tapasztalat hiányában jórészt ismeretlenek is a mostanában szülővé váló generáció előtt. E. Kristan tanulmánya, melyet a következőkben röviden ismertetek, a problémakör átfogó bemutatását adja.

Miért állítja nehézségek elé a családokat a vallási nevelés mint feladat? Elsőként említhetjük a keretfeltételek megváltozását: a család egyre kevésbé elsődleges szocializációs helyszín. A nap folyamán otthon töltött idő mennyisége s ezáltal a családtagokhoz való kötődés erőssége is jóval kisebb, mint korábban. Ebből következően a sok generáción át érvényes szabályok és szokások is megváltoztak, a hagyományok kontinuitása megszakadt. Sok szülő keresi a módját, hogyan lehetne a keletkezett űrt betölteni, hogyan lehetne korszerűen, nem jelszavakkal és klisékkel, hanem őszintén beszélni Istenről és a látható világ mögötti valóságról a gyermekekkel. Ehhez azonban mindenképp szükséges a szülő, a felnőtt saját istenképének tisztázása és tudatosítása. Az is fontos, hogy a hétköznapokban a megélt hit képmutatás és színjátás nélküli legyen, hiszen a gyermekek életük legelső benyomásait éppen a családban szerzik, nem mindegy tehát, hogy őszinte vagy hamis vallásos légkört tapasztalnak. Az sem teszi egyszerűvé a szülők helyzetét, hogy nehéz körvonalazni a vallási nevelés célját. Ha annyit

mondunk, hogy az evangéliumot kell továbbadni a gyerekeknek, akkor ez sokakat elbizonytalanít. Túl nagy, túl távoli és széles ölelésű cél ez. Sok szülő egyenesen elérhetetlennek is láthatja, hiszen a mai társadalom nem éppen a hagyományos vallásosság támogatója, sőt a médiumokon keresztül olyan új világképek és elvek bombázzák a gyerekeket, amelyek rivalizálnak a vallással.

Mégsem lehetetlen és fölösleges a családon belül zajló vallási nevelés útjai után kutatni! Léteznek utak, amelyek ma is járhatók, s amelyek mégsem szakítanak minden réggel. Luther felfogása a hitről, amelyet az első parancsolat magyarázatok a *Nagy kátéban* fogalmaz meg, újra jelentős segítséget ad a vallási nevelés útkereséséhez. Még az egyházi hagyományoktól eltávolodott családokban is jelen van a vallási kérdésfelvetés, amikor az élet alapjáról és céljáról gondolkodunk. A felnőttek ilyenkor azt tudják továbbadni, ami számukra is elemi élmény, ami igazán és feltétlenül érinti őket, hogy mi a remény, a félelem, a vágy és a szenvedés. Eközben óhatatlanul fel kell tenni a kérdést, mi a legfontosabb, a legértékesebb, a megbízható vonatkoztatási pont, következőképpen a szülő azt fogja továbbadni gyermekének, amin a „szíve csüng”. Természetesen ez még korántsem jelent lépéseket az egyházas szocializáció felé. Szintén a szülő feladatai közé tartozik, hogy barátságos, érzelmileg kielégítő légkört teremtsen a családban, hiszen a hit továbbadása családi beszélgetéseken és szertartásokon keresztül történik, a rideg légkör, valamint a vallási kérdésekben alkalmazott erőszak pedig akadályozza ezt.

A gyermekek szerepét a nevelési folyamatban nem korlátozhatjuk a befogadásra és az utánzásra. Magyarországon különösen szembetűnő, hogy a gyermekeken keresztül érhető el és szólítható meg a szülők azon rétege is, amely egyébként nem keresi a kapcsolatot az egyházzal. Szintén nagy szerepe van a gyerekeknek, amikor kérdéseket tesznek fel szüleiknek, inspirálva őket ezzel az Isten-kérdéssel való őszinte szembenézésre.

Amikor a szülő válaszol a gyermek Istennel kapcsolatos

* A cikk megjelent az *Amt und Gemeinde* 2002/3–4. számában.

kérdéseire, sosem légüres térbe beszél. Az első életévekben a gyermekek Istent fantáziabarátként élik meg, s már vannak róla elképzeléseik. A szülők felelőssége ilyenkor kétirányú. Egyrészt az ő feladatuk megfelelő impulzusokat adni, hogy a gyermekek maguk tartalommal tölthessék meg ezt a fantáziaképet. Az impulzusok nem kizárólag szóbeliek lehetnek. Az iskoláskor előtti vallásos nevelés sokkal inkább láthatatlanul zajlik, amikor a gyermek érzi, hogy szeretik, komolyan veszik őt és Istenről alkotott elképzeléseit is. Éppen ebben áll a szülők másik feladata: tapintattal elfogadni, tisztelni a gyermek vallásosságát és istenképét, még ha azok felnőtt szemmel nem is tökéletesek. Nem árt az sem, ha a szülők tisztában vannak az istenkép fejlődésének folyamatával, hiszen akkor könnyebben és természetesebben tudják megérteni a gyermekekben élő képeket. A tapintat, a szeretet és az őszinteség akkor is segíti a családon belüli vallásos nevelést, amikor a szülők úgy érzik, túl nagy elvárás feléjük, hogy tökéletes keresztényként éljenek a nap huszonnégy órájában. Ez lehetetlen lenne, de nem is szükséges: a gyermekeknek nagyobb szükségük van őszinte háttérből táplálkozó és hibázó szülőkre, mint csak a külső tökéletességre törekvő, de belül üres modellre.

Sokféle helyzet és eszköz áll a szülők rendelkezésére, amikor a gyermekeknek tovább kívánják adni hitüket. A bemutatandó tanulmány szerzője az imádság, a családi beszélgetés, a bibliai történetek elbeszélése és az ünnepek köré csoportosítja a feladatokat és lehetőségeket.

Az *imádság* talán az első alkalom, amikor egy gyermek Istenről hall. Azért nagyon fontos az imádkozás szerepe a vallási nevelésben, mert az imádkozás ténye magában foglalja a felismerést: „Istennek köze van az életemhez!”. Azt is megérthetik a gyerekek, hogy van olyan kapcsolat, amely más, mint a szülőkhöz fűződő, nem látható, de nem kevésbé fontos. A tanulás útja itt elsősorban gyakorlati. Fontos, hogy a gyermek ott lehessen, amikor szülei imádkoznak, hogy ezáltal bevonódjon a hozzá közel álló személyek hitébe. Ez első hallásra ijesztheti a szülőket, hiszen az imádkozás általában az élet bensőséges és titokkal övezett területe, s mert félnek, vajon elég jól imádkoznak-e. Ahogy általában a keresztény élettel kapcsolatban, itt is elmondhatjuk, hogy ami őszinte és hiteles, az nem lehet káros.

Jó, ha az imádkozással összekapcsolódik a biztonság érzése és a nyugalom. Akár egész lefekvés előtti rituálét is kialakíthat a család, így az imádság és éneklés nyelvi kifejeződése és a jóéjt-puszi, egy égő gyertya és a napi élmények közös megbeszélése egymás hatását erősítik. Jó, ha törekszünk az egyensúlyra az ismétlés és az újítás között. A refrének és ismétlések főleg a legkisebbek számára biztosítják az otthonosság érzését, viszont az időről időre való újítás megakadályozza, hogy elgépiesedjen és egyetlen szövegre korlátozódjon az imádság. Nem kell csodálkoznunk azon, hogy a gyermekek imái énközpontúak. Szeretnek magukról mesélni, közben pedig azt is felismerhetik, hogy Isten személy szerint fontosnak tartja őket, megérti egyéni örömeiket és bánatukat.

A hálaadás lehet az első lépés az imádkozás tanulásában. Eközben a gyermek felfedezi létének nagyszerűségét, és azt, hogy semmi nem magától értetődő körülöttünk. A környezetünkben tett megfigyeléseket is bevonhatják a gyermekek egy hálaadó imába: „Istenem, köszönöm neked az egeret a pincében, köszönök minden állatot, a legyet és a bolhát, a madarat a háztetőn, az elefántokat az állatkertben, a patakban úszó halakat – úgy örülök mindegyiknek! Köszönöm a macskát is a házban, mindent köszönök, Istenem!”

A gyerekek kérdező korszakában egyik szülő sem kerülheti meg azt a kihívást, hogy *Istenről értelmes szavakkal is beszéljen gyermekének*. Eközben a miértek és a hogyanok sokszor zavarba hozzák a felnőttet, hiszen senki sem mondhatja el magáról, hogy Istent teljesen ismeri, s birtokolja a teljes tudást a halálról, a szenvedés miéértjéről és a teremtés rejtélyeiről. Sem az nem vezet eredményre, ha a gyermekek kérdéseit figyelmen kívül hagyjuk, vagy éppen komolytalan, őket sem kielégítő válaszokat adunk, sem pedig az, ha úgy teszünk, mintha Isten minden kérdésre a „Jolly Joker” felelet lenne. A gyermekek kérdéseit már csak azért is komolyan kell vennünk, mert a televízióban a szenvedés és a halál sok rémisztő példájával találkozhatnak, s ezek valódi félelmet keltenek bennük. A szülők felelőssége ilyenkor, hogy visszakérdezésükkel segítsék a gyermekeket fantáziaviláguk szavakba öntésében, s közösen gondolkozzanak a felvetődő témákról. Jó, ha a gyermek tudja, szülei sem tökéletes áloméletben élnek, de minden nehézségük és aggodalmuk közepette Istenbe vethetik bizalmukat.

Amennyiben a gyermekek kérdései a világban található jelenségekre, esetleg visszasságokra vonatkoznak, akkor óvakodni kell az olyan kijelentésektől, mint „ez azért van így, mert a Jóisten így teremtette”. Hiszen ilyenkor már az emberi értelem és felelősség területén járunk. A gyermekek sokszor egészen konkrét és gyakorlati választ várnak a világ dolgairól, mint például „hogyan születtem?”. Ilyen esetben nem elegendő válasz Isten teremtő munkájáról beszélni, bár jó, ha a biológiai magyarázat mellett azt is tudatosítjuk, hogy az élet ajándék. Így egészíti ki egymást a teológiai és a természettudományos válaszadás, természetesen a gyermekek életkorának megfelelően. A családi beszélgetések lehetősége, hogy a gyermekek kérdéseiből és tudásszintjéből, világképéből kiindulva szélesíti látókörét, és fejleszti istenképét.

Körülbelül a harmadik életévtől kezdve kerülhet sor *bibliai történetek elbeszéléseire a családban*. Ekkorra a kicsik már megértik az összefüggéseket, és szomjaznak mindenféle történetre és mesére. Azért is kedveltek a bibliai történetek, mert tele vannak képekkel, a gyerekek pedig képekben gondolkodnak. Az elbeszélő és a hallgató között intenzív kapcsolat alakulhat ki, hiszen a jó mesélés mozgalmas, bevonja a gyermeket a történet ívébe és feszültségébe. A szülő-gyermek kapcsolat is erősödhet, hiszen az elbeszélés legtöbbször az esti lefekvéshez kapcsolódik, tehát helye van a bensőségesnek, a szemkontaktusnak és az érintésnek, ölelésnek.

Milyen történeteket mondjuk el a gyermekeknek? Előnyt élveznek azok, amelyek pozitív istenképet közvetítenek, amelyek Isten határtalan irgalmáról vagy ígéreteinek beteljesüléséről szólnak. Az ünnepekhez kapcsolódó történetek mellett a Jézus találkozásairól szólók is hozzátartoznak az alaptörténetekhez. Jó, ha hangsúly esik arra, hogy Isten elfogadja a kiközösítetteket és a „rosszakat”, s ha az elbeszélés közvetíti, hogy ez a viselkedés követendő példa. A példázatok már jelenthetnek némi nehézséget, hiszen a gyermekek sokszor nehezen értik a hasonlatokat, analógiákat. Az olyan történeteszerű példázatok, mint a tékozló fiú és az elveszett juh mégis jól mesélhetők már egészen korán. A félelmet keltő történeteket, amelynek iskolapéldája az Izsák feláldozásáról szóló hagyomány, jobb kihagyni a korai gyermekkorban. Mindemellett itt is igaz – mint a beszélgetés vagy az imádság esetében –, hogy nem kell elhallgatni a szenvedés problémáját. Jó története például kiváló kiindulópontot jelenthet egy beszélgetésre az ártatlanul szenvedő emberekről. A zsoltárokat kétszeres figyelemmel kell olvasniuk a szülőknek: egyrészt kritikával fogadni a bosszúra sarkalló szakaszokat, másrészt viszont felfedezni azokat a mély tapasztalatokat kifejező képeket, amelyek a gyermekeket megérintik.

Az elbeszélés fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Nemcsak a fantáziát fejleszti, de a megfelelő történet az életben való boldogulásban is segíti a gyermekeket: bátorságot ad a nehézségek, kihívások közepette, erősíti a láthatatlan, mégis jelen lévő Istenbe vetett bizalmat.

Az *egyházi esztendő ünnepei* további csomópontot jelenthetnek a kisgyermekesek vallási nevelésében. A heti ünnephez, a vasárnaphoz kapcsolódik egy templom megismerése. Ez kifejezetten izgalmas élmény a gyermekeknek, nemcsak a sok szép és ismeretlen tárgy vagy a félhomály és sajátos atmoszféra miatt, hanem mert érdeklí őket, vajon Isten a templomban lakik-e. Nehéz megérteniük, hogy Istennek nincs szüksége lakóhelyre, mint nekünk, hiszen még csak emberformában tudják őt elképzelni, azonban éppen ez az ellentmondás segítheti őket istenképük tágításában. Érdekes azon is elgondolkozni a családban, milyen új szokásokat lehet a vasárnaphoz kötni, hogyan lehet jobban tagolni a napot. Ez a kísérletezés és az ünnep előkészítése különlegessé és izgalmassá varázsolja a hétfévégét.

Ádvent és karácsony a gyerekek ünnepe. Ilyenkor minden körülöttük forog, és az előkészületekben már korán részt vesznek: nyitogatják az ádventi kalendárium ablakait, barkácsolnak, süteményeket szaggatnak, énekelnek, és gyertyát gyújtanak a szülőkkel, nagyszülőkkel. Fontos, hogy emellett jusson idő a karácsonyi történet igaz elbeszélésére. Hűek maradunk a történethez, ha mentesek maradunk a giccstől, az ajándékhozó kis Jézus legendájától, és tudatosítjuk a gyermekekben: a születés csak Jézus történetének kezdete, nem pedig az egész. Ha nyitva marad a karácsonyi történet, akkor megmarad bennük a kíváncsiság Jézus életének többi eseménye iránt is.

Karácsonykor találkoznak a keresztény és a pogány szo-

kások. De ennek nem kell fejfájást okoznia, hiszen a pogány eredetű szimbólumok is jól illeszkednek a keresztény ünnepértelmezéshez, pl. a karácsonyfa kapcsán beszélhetünk Jézus születéséről, hiszen a születésnaposnak gyertyát szoktunk gyújtani, de a fény szimbolikájába is bevezethetjük a gyermekeket, felhívhatjuk a figyelmüket arra, milyen fontos szerepe van a fénynek a karácsonyi történet egészében.

A böjt és a húsvét már sokkal nehezebb feladat elé állítja a szülőket. Jézus szenvedése és halála a gyermekek számára rejtélyes, elborzasztó, s az események túl szövevényesek. A mondatot – „Jézus értem halt meg” – még nem értik. Talán megsejtethetnek valamit a halál és feltámadás eseményéből a természet képei, a tél és a tavasz. Persze nem elég, ha csupán „csodasztorit” csinálunk a húsvétból.

Fontos, hogy a rejtélyest, a titkot, amit a felnőtteknek is jelent a feltámadás, ne akarjuk megmagyarázni mindenáron. Emellett szabad a szülőknek is új felfedezéseket tenni a Biblia elbeszélésében és szimbolikájában. A gyerekekhez nagyon közel áll a kereszt, szinte mágiikus vonzalmat éreznek iránta. Ennek oka lehet, hogy a halállal való kapcsolatuk még ambivalens: természetesebbnek veszik az elmúlást, mint a felnőttek, egyúttal távolabbinak is érzik önmaguktól. Beszélgetések és imádságok tárgya lehet Jézus halála és feltámadása, az is, amit ebből megértünk, s az is, ami titok marad.

Mennybemenetel és pünkösd ünnepével kapcsolatban sok kérdésre kell felelniük a szülőknek. A kicsiknek még érthetetlen, hogy a világűr, amelyet az űrhajósok kutatnak, és az ég, ahova Jézus távozott, nem ugyanaz. A képes beszéd itt is segítség lehet. Regine Schindler saját gyermekei számára készített egy képeskönyvet *A Jóisten keresése címmel. Ennek tartalma röviden a következő: „A képeskönyvben szereplő családban él egy kisfiú, aki az éjszaka kellős közepén felébred. Életében először látja a fekete csillagos eget. Azt hiszi, hogy az ég Isten díszes ruhája. Gyorsan felébreszti hűgait is. A gyerekek csendben kilopóznak a házból, és felmásznak egy fára, hogy közelebb kerüljenek Istenhez – nem sok sikerrel. Másnap libegővel felmennek egy magas hegyre, de itt fent sem látnak semmit Istenből. Vihar közeleg. A nagy szél felkapja a gyerekeket, és a felhők közé repíti őket. Mindenféle égi hatalmagnál kérdezősködnek, hogy láták-e Isten lakhelyét, de sem a szélben, sem az esőben, sem a villámban, sem a mennydörgésben, de még a napsugárban sem lakik Isten. A gyermekek az égi utazás után egy réten érnek földet. A gyönyörű virágokban, melyek a teremtett világ részei, és a szüleikkel való örömteli találkozásban, de mindenképpől az esti imádságban megéreznek valamit Isten közelségéből. A csillagos ég, amit a testvérek a következő éjszakán közösen új szemmel csodálnak, már nem Isten ruhája – de az ő dicsőségéről beszél.”¹*

Bár pünkösd ünnepe még távolabb áll a gyermekek ta-

¹ E. Kristan idézi R. Schindler *Zur Hoffnung erziehen. Gott im Kinderalltag* című művét. Zürich, 1999. 220. o.

pasztalati világtól, mint mennybemenetel, a bábéli toronyépítéssel és a nyelvek összekeveredésével való összekapcsolás legalább a nagyobbak előtt megnyitja az utat a történethez.

Összefoglalva tehát: a családban folyó vallási nevelés folyamán kiemelt szerepe van a szertartásoknak, részben a mindennapok, részben pedig az egyházi esztendő ünnepeivel kapcsolatban. A vallási témájú beszélgetések során mindig figyelembe kell venni a gyermekek gondolatait és elképzeléseit, s ezeket lehet a felnőtt impulzusaival továbbfejlesztésre serkenteni. A bibliai történetek közül azokat kell előnyben részesíteni, amelyek a gyermekek hétköznapijaival valamilyen érintkezést mutatnak, s amelyek érzelmileg nem terhelik meg őket. A Biblia Istene soha nem lehet valami hatalmas és láthatatlan fegyelmezőeszköz. Mindezekkel a lépésekkel azon cél felé haladunk, hogy a gyermekek iskoláskoruk elérésekor képesek legyenek vallási kérdésekről kommunikálni.

Elisabeth Kristan cikkében a következő könyvekre és tanulmányokra utalt:

- Adam, G.: Von den anfaengen des Betens. In: uő: *Religiöse Bildung und Lebensgeschichte* Würzburg, 1999. (Beitrag zur Religionspaedagogik II.)
- Ebner, R.: *Gott kann ich alles sagen. Beten mit Kindern*. München, 1994.
- Failing, W.-E.: Religiöse Erziehung in der Familie. In: G. Adam – R. Lachmann (szerk.): *Gemeindepädagogisches Kompendium*. Göttingen, 1994.
- Franke, H. – Hanisch, H.: *Religiöse Erziehung im Vorschulalter. Grundlagen und praktische Hinweise*. Stuttgart, 2000.
- Grom, B.: Bedeutung und Bedarf religiöser Erziehung in der Familie. In: *Evangelische Akademie Baden (szerk.): Wenn dich dein Kind fragt... Erzieherische Kompetenz und religiöse Erziehung in der Familie*. Karlsruhe, 1996.
- Schindler, R.: *Zur Hoffnung erziehen. Gott im Kinderalltag*. Zürich, 1999.
- Schindler, R.: *Was Kinder von Gott erwarten. Gebetstexte von Kindern und was sie uns damit sagen wollen*. Lahr, 1995.
- Tschirsch, R.: *Gott für Kinder*. h. n., é. n.

ÖZV. BAJKA ZOLTÁNNÉ

Családtörténet*

Szülőfalum Tatrang, Brassó vármegye területén a hét falu egyike. Brassó románul Barsöv, németül Kronstadt. Tatrang románul Tarlungeni, németül Tatrageni. Brassó vármegye szomszédja Háromszék, ma Kovászna megye, Tatrang szomszédai: Zajzon, Pürkerec, Hosszúfalú, Brassó.

Egy különálló, sajátos világ, mert három különböző életmódban élő, különböző hagyományt ápoló nép: románok, szászok és magyarok lakják a vármegyét. Tatrangon románok, magyarok és cigányok élnek. A magyarok jól beszélnek a románt. A románok, a vegyes házasságban élők inkább érteni tanulnak meg magyarul. A cigányok mindkét nyelvet beszélnek, cigányságuk életmódjukban rejlik.

Tatrang! Most, amikor bátorkodtam részt venni a magyar állam megalakulásának jubileumi megünneplésében, úgy érzem, nem kis dologra vállalkoztam. Sohasem írtam nagyobb méretű dolgozatot, megemlékezést, nem vagyok modern falukutató. Úgy érzem, inkább vallomásszerűen írok, sok-sok hálával a szívemben, hogy megérhettem ezt az évet, tisztelgek azoknak, akik neveltek jóra, szépre, példát mutattak a helytállásra. Drága titkok, emlékek jönnek elő. Falum története szorosan kapcsolódik a család történetéhez, s úgy érzem, nem tudom elválasztani a kettőt. Megelevenedik a gyermekkor, amely visszahozhatatlan, olyan virág, amely csak egyszer nyílik..., helyhez kötöten. Több rövi-

debb vagy hosszabb útszakaszt járok végig, s újból érzem gyermekségem könnyeinek sós ízét, mert ilyen is volt.

Mondogatom, szótagolom: Tat-rang, Bar-ca-ság. Mintha megrágnám, ízlelném a szótagokat. Mi minden rejlik bennük? Elmondani nem tudom, de ezek a szavak nekem kedvesek és drágák. Édesanyám hangját, szigorú szavát, intéseit, jóapám sokféle tanácsát, mondásait hallom, őrzöm. Ha néha leültem a falu feletti hegyoldalra – ahol első iskolai kiránduláskor megtanultam, hogy „járt utat a járatlanért el ne hagyd” – láttam és látom az egész Barcaságot. Nemcsak szép, de mindig szebb, mert más a napsütésben, felhők árnyékában, télen, ősszel, tavasszal vagy nyáron, amikor vihar előtti csendben vagy szélben „hullámoz a búzatenger”. Sokszor mondtam, olyan a mező, mint egy szőnyeg. Itt, Erdély délkeleti csücskében, a kanyarban, a könyökben, ebbe a szőnyegbe engem is beleszóttek.

Tatrang a Bodza és Ósánc között terül el, nincs messze a Tömösi-szoros sem. Télen hidegebb van, mint Erdély más területein, nyáron sokszor beszorul a meleg, sok a köd, a szép hegyek nem mindig láthatók, gyakoriak a viharok, záporok. Huzatos hely. Négy-öt szoros, hágó¹ torkollik e tájra, húzza, fújja a különféle szeleket télen, nyáron egyaránt. Kendő, sál mindig kellett a csomagba, ha dolgozni vagy kirándulni mentünk. Illés-nap körül (július 20.) egyszer a mezőn nagy viharban bújtunk az árpával megrakott szekér alá. Az ökrök is nyugtalanok voltak, s testvéremmel együtt

* Bajka Zoltánné Fejér Katalin lelkész testvérünktől (aki 2002. december 12-én tért haza teremtő Urához) a millenniumi pályázatra készített dolgozatával búcsúznunk.

¹ Bodza, Ósánc-Garcsin, Tömös, Töröcsvár.

sírásnak eredtünk a nagy villámlások és rettenetes dörgés miatt. Mintha robogott, gurult volna valami szekér az égen. Édesanyám úgy simogatta el a síró arcunkról a könnyet, hogy elhitette velünk, hogy az angyalokra haragszik Illés, mert eltitkolták az ő neve napját. Mire a mesének vége lett, a felhők szétfutottak, és kisütött a nap. A krumpliföldeken a barázdákban állott a víz. A szekéren lévő gabonát haza lehetett vinni, mert sátorlappal betakarta édesapám, de ami „villázatban” felrakásra várt, azt szárítani kellett.

Éjszakai viharban a Dank havasa közelében sírtunk fel álmunkban, mert az olyan volt, hogy a villámlástól mindent láttunk a kaliba sötétjében, és azt hittük, hogy leszakadt a szikla, és ránk gurul. Nemcsak csattogott, rittygett az ég, de olyan volt, mint egy nagy zenebona, zengett az ég. Kis-kutyánk is nyafogott, az ökrök nyugtalanokdaktak. Az volt a jó, hogy nem a járomhoz, hanem a földbe vert vas járompálcákhoz voltak megkötve. Lassan megszűnt a hosszasan tartó visszhangos dörgés, amely egészen más, mint a mezei vihar. Ma lehet, hogy havasi hangversenyként, egészen másként hallgatnám, de akkor nagyon féltém.

Szüleim két hold mező és öt szekérre való kaszáló területtel indultak, mikor összeházasodtak. Édesapám a legkisebb lévén az ötgyermekes családban – Samu, György, Mihály, János, *András* –, ő maradt a családi házban. Édesanyám pénzbeli hozományából „kifordította” – kifizette – a bátyjai részét. Így a legénynek járó ökörszekérrel és gazdasági felszereléssel,² egy hold földdel és három szekérre való kaszáló területtel rendelkezett. Édesanyám hozománya három darab föld, két szekérre való kaszáló terület, valamint a leánynak járó szobabútor, konyhai felszerelés, ke-lengye – sok szép szőtemény – és egy fejős tehén volt. El-induláskor nem sok, de szeretetben elég is.

Mezőre már csecsemőkorunkban vittek. Édesapám mondta el, hogy egy alkalommal a „Virág” tehén kíváncsi volt, hogy mit csinálhat a sátorban rugdolodzó, rikoztató csöpp-ség. Édesanyám ijedten futott, hogy a tehént valahogy el-terelje, de mire odaért, Virág szépen megfordult, s nem történt semmi-semmi baj. Édesanyánk nem panaszkodott, hogy beteges gyermekek lettünk volna. Pólyában, ölben, zötyögő szekér derekában jókat aludtam. Nagyobbacska korunkban az erdőre is vittek. Rendszerint éjfél után indultunk, s ha a szekerezés közben felébredtünk, úgy éreztük, hogy visszafelé megyünk. Mikor éjhalóba mentünk, Édesanyám is elhagyta az otthont, valamelyik otthonülő szomszédasszony látta el az apró jószágot, malacokat, disznót, ha volt. Első napra mindig kész, főtt ételt vittünk. Aztán elkészült a tűzhely, megkerült mindennek a helye, s még aznap este az erdei edényekben (üst, háromlábú érc-lábas, tál, tányér, evőeszköz, vízhordó füles, csücskés mázas korsó) sütöttünk, főztünk. Az erdőn olyan sátorlappból készült a kunyhó (kaliba), amellyel hazafelé, ha jött az eső, a szekeret, a szénát be lehetett takarni. A sátor végére mogyoró, bükkfaág és széna került, hogy a „medve ne jöjjön be”. Az

² Eke, taliga, borona, egyéb gazdasági apróságok.

augusztusi csillaghullás sokszor megijesztett. Kíváncsi-kodtunk, miért esett le a csillag. Ilyenkor Édesapám azt mondta, hogy valaki meghal.

Ha nyáron a mezőn nem volt árnyékot adó fa vagy bokor, akkor a szekér árnyékos oldala nyújtott menedéket a hőség elől, s lett helye hancúrozásnak vagy sírásnak. Nagyobb korunkban Édesanyánk esténként hazament, hogy az otthoni teendőket végezze. Rendszerint olyankor, mikor a tehén bornyuzó volt, és nem vihettük magunkkal, s nem akarta másra bízni. Édesapám a hajnal első fényeivel kelt, mert a harmatos füvet – különösen, ha az „kecskeszakállas” volt – jobban vágta, járta a kasza. Amikor mi felkeltünk, ő már kissé fáradt is volt, ebéd után rendszerint szundított egy keveset. Mikor 4-5 évesek voltunk, Édesapám kétágú fából kis favillát faragott. Megmutatta, mit kell vele csinálni. „Én kaszállok, te utánam elteríted a rendet.” Megmutatta, hogyan kell jobbra-balra dobni, szórni a füvet. Ezt „berzelés”-nek nevezte. Sokszor olyan vastag volt a rend, hogy azt nem lehetett „berzelni”, hanem kicsidenként rázogatni, forgatni kellett. Később aztán jó fogású, kis gyári villát vásárolt, amelyért valósággal versenyeztünk testvéremmel, hogy ki dolgozzék elsőként naponta vele. Erdő szélén, bokor alján, ha epret talált Édesapánk, azt csokorba kötött, kalapjába tűzve hozta, és szeretettel osztotta el leánykái-nak. Máskor vadméhek fészkére talált, lopva hozta el tenyerében a kis lépes mézet. A zajzoni szászpatak³ aljában valaki korcsomát tartott, és méhészkedett is, Édesapám itt egy lépet vásárolt, amit a levesesfazékban vittünk haza. Ezt évenként megismételte hosszú ideig. Erdőről hazafelé menet sokszor alig vártuk, hogy a „Hideg kúthoz” érjünk, hogy finom friss, hideg vizet ihassunk. Szokás szerint az edényeket az *iszákban* a szekér derekába a széna közé tették, hogy ne zörögjenek. Mi nagyon szomjasak voltunk, de nem volt pohár, sem csupor, amiből ihattunk volna. Édesapánk kalapjában hozta fel a vizet a szénás szekér tetejére, milyen finom volt az a víz!

Édesapánk kaszálóhelye a *Csiligás* és *Kü(s)Zajzonban* volt, no meg a hegyen egy kis „darabka”, amelyet mindig széna fogytán reggelibe lekaszált. A kasza nyelével el is berzelte, délután kimentünk, megforgattuk, estére feltakar-tuk. Legtöbbször félszárazon meg is ették ökreink, melyeket mindig nevükön szólítottunk. Vidám, Rigó, Jámbor, Bodor, Gyuri, Piros nevékre emlékszem. *Csá* meg *hojsz* szóra, no meg az ostor érintésére figyeltek. Ha valamelyik nem tudta „felvenni a kérőjét”, nem tudott kérődni, sós tárkonyt etet-tek velük. Nem mindig lehetett sarjút is kaszálni. Ilyenkor azt leetettük. Egy nyári vakációban a *Mart* oldalban etettem az ökröket, így olvastam el *Harsányi Üstökös* című regényét.

Kenderláb, Kétútköz, Kússó-láb, Kálmánok, Írott-kő, Szegén(y)láb, Hermányi és Prázsmári tagban, mind saját földünkön dolgoztunk. Forró napsütésben, s ha vihar közele-dett akár erdőn, akár a mezőn, izzadásig mozgott a kéz, a kar a gereblyén, a szénavillán, takarás, boglyarakás közben.

³ Ez a kaszáló édesanyámé volt, mindkét oldalán kis patak csordogált.

Krumplit – nálunk pityókát – ültettünk kézzel a barázda oldalába. Ilyenkor helyezte el Édesapám papírzacskóban az újszülött macskakölyköket a friss, hűvös, fekete földbe, a barázda aljába, de „mielőtt a szemük kinyílt volna”.⁴ Különösen pityóka-krumpliszedéskor szépen szólt a biztatás: „ügyesen szedjed, leánkám, szép köntösrevalót veszek a sokadalomból, csizmát is hoz az angyal karácsonyra”. Volt, amikor igaz lett, és volt, amikor elmaradt, mert „kínálkozott” egy darab jó termőföld. Ilyenkor eladták a lencsét, ami az árpával együtt a köves földben termett, s árából vásárolták meg a földet. A szászok vették (szedték), akik Németországba szállították a lencsét.

Haszonbérbe is dolgoztunk: a Dé(l)remenő vö(l)gyben, Ördöggyígyiben, Szakadátban, Döblenben, Daragojban, Ruzsában, Verőfényben. A Ruzsában – Csabai Márton bácsiék kaszálóján – sirattuk el egyik kiskutyánkat, amelyikre Édesapánk válláról ráesett a szénanyomtató rúd. Orrán, száján folyt a vér. Mi csak simogattuk, ő nagyon szomorúan nézett ránk. Ott kellett hagynunk. Nagy örömünkre nem pusztult el, két nap múlva szénáért mentek, s a kiskutya a tűzhely mellett feküdt. Örvendezett, és nagy örömünkre hazaérkezett.

1935–37 között elvégeztem az I–IV. osztályt, négy tanító tanított. Szórádi Blanka tanítónőmet elvágta a nyelvvizsgán. Őt egy román tanító követte, majd Szórádi Rózsika. IV. elemiben újból férfi, Zsigmond István tanított. Románul tanultunk mindent, csak az első osztályban volt kétnyelvű az egyetlen tankönyvünk. Hogy megtanuljunk írni-olvasni magyarul, a szülők különórát fizettek a román vizsgán elvágott tanítónőnek, akit nagyon szerettünk. Az V. osztályban egy román tanítónőhöz kerültem, aki egy osztálykezelőmunka miatt kegyetlenül megvert. Sírva mentem haza, s iskolába többé nem mentem. Szüleim kifizették a büntetést, s kimaradtam három évig. 1937–40 között az erdő-mező volt az iskolám. Fújnak már a háborús szelek. Édesapámat több kortársával együtt munkaszolgálatra vitték.⁵ Csak az kapott nyári felmentést, aki fokozottabban bekapcsolódott a cukorrépa termesztésébe. Azt kapálni, „egyezni” kellett. Akkor már testvérem és én egy-egy napszámos dolgát el tudtuk végezni. Sokszor versenyeztünk is testvéremmel. Ő kisebb volt, mint én, de erősebb nálam. Szüleim beszélgetéséből egyszer azt hallottam, hogy már van annyi földünk, amennyit meg tudunk dolgozni, Sárinak is ki tudják adni a három darabot férjhezmenetelkor. „Adjuk Katit tanulni.” Csak sejtettem, hogy ez mit jelent, titokban egy kicsit örültem. Édesanyám elemi iskolás társaimtól és tanítóimtól is kapta a biztatást. Azon a nyáron még takartam a sarjút a Hegymegett, nagyon szerettem a sarjúcsinálást. Apró, finom, szinte selymes, megszáradt minőségében sem szűrt, mint a széna, nem kellett boglyába rakni, karó mellett megtaposni, a magasból félelem közt a hegyiből leszállni. A sarjút asztagszerű rakásokba raktuk. Jóapám deszkával magasította a szekér ralytojait, hogy hazaszállításakor semmi

el ne hulljon, mert a bornyuzó tehén, a bárányozó juhok, eladó növendék kapta abrak előtti fogásként, különösen a téli esti etetésnél.

1940 őszén kezdtem a középiskolát, de míg ki nem ástuk a pityókát, nem mehettem be a *brassói* szeretetházba (református leánygimnázium). Nagy hiánnyal indultam. Három évig csak a templomi énekeskönyvből és a Bibliából olvasgattam Édesanyám a téli estéken, amikor nem kellett fenni a kendert, amiből testvérem szép dolgokat szőtt. Örültem, hogy felsőbb iskolába járhatok. Az öröm mellett fájó érzés is volt bennem. El kell hagyni az otthont, el kell válni testvéremtől és a szomszédban lakó elemi iskolás társaimtól, akikkel néha nagyon jó volt a Tatrang hideg vizében lubickolni. Szép fehér kavicsokat kerestünk, azokkal pittyköveztünk. A földre kockákat rajzoltunk, lapos kővel sorra versenyt játszottunk, sokat labdáztunk, ugráltunk kötélben. Még a tarlón is jártam mezítláb, ha a fatalp felsértette a lábam. Nem nyafogtunk mások lakkcipője után. „Bujócska” előtt kiszámoltuk a hunyót: „*Em-tem ti-na szó re-ke ti-na, szó re-ke-ti-ki taka, elem belem bussz!*” A végén, amikor alkonyodott, „döge”-vel búcsúztunk: „döge-döge, aludjál jól szeretődde!” Ha ezt hangosabban mondtuk, Édesanyám éppen az udvaron lévén, ő is bekapcsolódott a játékba: „Adok én nektek szeretőt!” Ilyenkor jó volt gyorsan bemenni, nehogy kikapjunk vacsora előtt. Nehéz volt a gyermekkorom! Az idő múlásával megszépül, és drága kincsé, értéké válik. A jó még jobb lesz, a rossz sem ment feledésbe, de már nem fáj úgy, mint akkor. Éveim bármennyire is sokasodnak, mind többet és többet gondolok a gyermekkorra. Emlékei múlhatatlanok. Nem tudok, de nem is akarok tőlük szabadulni. Ott vagyok a kis udvarunkon, amelyet minden szombaton meg kellett seperni. A kapu elejét – templom mellett laktunk – vasárnap reggel öntöztük és seperjük meg, hogy a zöldségpiacra korán jövők-menők vagy az istentiszteletre járók lássák. De nem tudom felejtetni, a húsvét körül az udvarra kiengedett juhokat báránykáikkal együtt. Mindeniknek nevet adtunk: Suta, Biri, Bunkó. Volt otthon cuclival nevelt Vilma is. Örömeinkben ugrándoztak, ilyenkor a majorság csudálkozva félrevonult, s csak a maradék gabona felszedésére jöttek elő. Örültünk a kis bárányoknak, keseregünk, mikor helyükre vissza kellett menjenek. Megsirattuk, amikor édesapám levágott egy-egy berbécskét. Igen nehéz volt, mégis „szép gyermekkor, jöjj vissza egy szóra”. Hiába óhajtom...

A szülői ház egy szerény, templom melletti kis falusi ház. Eresz, ahova beléptünk (benne kemence volt), balra a szoba, jobbra a kamra, alatta pince. A ház falához épült a kőből rakott csűr, az „odorral”, amelyben mindig szénát tartottunk. Taposva, mindig tele, bejáró fölött fenyőrudakból kikészített állás volt, amelyre sarjú, lucerna, mindig a finomabb takarmányféle került. L betű alakban épült melléje az istálló, szintén kőből. Egy pár ökörnek, a tehénnek és borjának, két disznónak volt hely benne. Télen a bárányozó juhok is itt teleltek. Az istálló fölött volt az alomnak való szalma. A kalászos gabonának csűrűt béreltünk, ahol rendszeresen *csépeztünk*. A lencsés szalmát és polyvát hetente

⁴ Kányádi Sándor *Vannak vidékek* című verséből.

⁵ Koncstrára.

szállítottuk haza, ez répaszelettel együtt téli eledel volt általában. A juhoknak, tyúkoknak külön volt a „lakásuk”, pajtájuk. Bodri kutyánk rendszeren az istálló bejáratánál egy vastag fatöng kivájt odújából vigyázta a házat. Az istálló kőfalában volt egy ablak, amely tojófészek volt a tyúkoknak. Máshova is gyakran „eltojtak” a tyúkok. Az istálló fölél létrán jártak fel, elbújtak, félre tojtak, különösen az a tyúk, amelyik kotlani készült. Édesapám sokszor jelentkezett egy-egy csomó tojással. „Né, feleség, mennyi tikmonyat hoztam.”

Szüleim: apám Fejér András, Fejér Samu és Csórik Ilona fia, barátkozó természetű. Édesanyám Jónás Kata, Jónás András és Csere Kata leánya zárkózottabb természet volt. 1940-ben, a bécsi döntés után egy bizonyos ideig át lehetett települni a visszatért Észak-Erdélybe, Édesanyám – talán értünk, a gyermekek jövőjéért kívánta volna ezt a lépést megtenni, de Édesapám nem értett vele egyet. Ő nem tudott megválni a falutól, ahol rokonai és barátai éltek. Sokat vívódtak. Éjszakákon át aggódó beszélgetéseiket vissza-visszahallom. Édesapám akarata győzött. Édesanyám bánatát így jegyezte le: „Bánt a rabság, éltet a szabadság, de mit ér a szabadság, ha odaát jövevény vagyok már.” Édesapám pedig ezt mondogatta: „Jobb kicsi gazdának, mint nagy szolgának.” Akkor édesanyám újból elővette a kicsi nemzeti színű szalagdarabkát, könnyes szemmel megsimogatta, csókolgatta, zokogva mutatta, és mondogatta az ország vármegyéit ábrázoló térképet, majd gondosan visszacsomagolta, minket pedig figyelmeztetett, hogy amit láttunk, arról beszélni nem szabad, mert őt elviszik a csendőrök és bezárják.

Nem felejttem 1940. augusztus 30-át, a bécsi döntés napját. A faluban akkor négy-öt rádió ha volt. Rádióhallgatásból jött haza Dinka néni, aki szomorúan mondta: „No, leánka, itt maradtunk, soh'se leszünk magyarok”. Éppen arra jött a Bucusu nevű cigány is, aki összeverte tenyerét, tapsolva mondta: „Ce bine imi pare, ca suntem romani.” („Milyen jó, hogy románok vagyunk.”) Ezen a napon szüleim szénáért voltak az erdőn. Hazaérkezésükkor én is szomorúan mondtam: „Itt maradtunk”. Azon az éjszakán a Muszka asztal fölött, a *bikkos* tetején félkörbe ültetett fenyőfák egyikére valaki három méteres magyar zászlót helyezett, s lefelé jövet ágait mind lenyeste. Fél nap lobogott, de nem látszott Kökösig, az új határig, s délután a hatóság a fát tövestől kivágatta. Édesapám katonai behívót kapott. Hónapokig fát vágott a Babarunkában, levélben jött a versszerű híradás: „Manastira alján, Dambovita partján negyven csángó őszül, furniculár épül.” Mikor hazajött, sokadmagával jött. A sok tetűtől alig tudtunk megszabadulni.

Édesanyánk féltve szeretett, gondosan és szigorúan nevelt. Vigyázott, számba vette, hogy mit tanulunk, tanult is velünk, hogy nekünk könnyebb legyen az iskolai lecke. Rászoktatott a napi házimunkára, és meg-megmagyarázta a háztartás titkait. Édesapánk sokat dolgozott. Ő megkeverte, előteremtette az élethez szükséges anyagiakat. Édesanyánk mindenre kiterjedő figyelemmel, ötletesen osztotta be a keveset is, tőle tudom: „Egyél ma egy ökröt (vagy árát), holnap úgyis éhes vagy.” A lelki igényekről sem feledkezett

meg soha. Családi békétlenség idején testvéremmel együtt szenvedtünk. Mindkettőjüket egyformán nagyon szerettük. Összekötő kapocs voltunk számukra. A szülői házban Édesanyámtól tanultam: „Zágon felé mutat egy halovány csillag”, „Ki volt Kőrösi Csoma Sándor? Egy ügyes, székel legyenke, aki elindult megkeresni Ázsiában a magyarok őshazáját”. Akkor még nem tudtam, hol, merre van Zágon és Csomakörös! Itt Háromszéken megtanultam, megismertem, és lettek számomra valóságos zárandokhelyé.

Látom a *szomszédokat*. Szemben Csabai Mártonné Sára Kata néni. Sokszor jött kölcsön tojásért, pénzt kérni, még a téli tüzelőt is mindig tőlünk vásárolta. Dudás István bácsiék Bukarestben szolgáltak, de Ibi lányuk iskolai padtársam volt. A harmadik, szemben levő szomszéd a Dinka család volt. Mihály bácsi sok éven át a falu bírója volt. Felesége, Bajor Anna, tizenhat gyermeket szült. Közülük tizenegyet ismertem. Gyula, András, Sándor, Pisti, Gyurka és Márton mészároskodtak, marha-, disznókereskedéssel foglalkoztak. Gyurka földműveléssel is. Leányai közül ismertem: Annát, Vilmát, Katát, Sárít, Irént. Irénnek nem volt családja, a többiek mind többgyermekes családban éltek szülői hivatásukat. Mellettük lakott Bartha István. Felesége Csere Sára.⁶ Gyerektelenek voltak. Örökbe vett Bandikájuk is „legényecske” korában meghalt. Mellettük a község háza volt, mi csak irodának mondtuk mindig. Mellettünk Bálint János (Bali!) és Pajor Ilona lakott, szintén gyerektelenek. Fiatalságuk idején ők is Bukarestben éltek. A jobboldali szomszédunk Csabai Zoltán és Fejér (Ecetes!) Anna. A férje Édesapámnak erdőőr társa volt. Lovas gazda lévén megrendelésre tovább fuvarozta Brassóba a téli tüzelő fát. Nyolc gyermeket neveltek fel. Sáríka lányuk kislányával a megáradt Tatrang vizébe fulladt.

Édesapám nagyon korán, 1964-ben 64 évesen, férjem, Bajka Zoltán református lelkész 1975-ben 43 évesen, anyám 1992-ben 90 évesen, testvérem 1994-ben 65 évesen halt meg. Testvérem férje két hét múlva követte testvéremet. Nagyon egyedül, családtalanul maradtam. Ezért tudom értékelni a családi élet fontosságát, szükségességét.

1947 őszén a székelyudvarhelyi Református Tanítóképzőben vallástanárom, Molnár Margit azt a feladatot adta, hogy az ifjúsági imahét keretében előadást tartsak: „Hogyan él a keresztyén család?” címmel. Tudom, nem volt könnyű a feladatom, többen tudták akkor már rólam, hogy én is többgyermekes anya kívánok lenni. Aztán igaz lett az én életemben is, hogy „nem azé, aki akarja, és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené” (Róm 9,16). Lekötött a gyülekezeti munkám, nem volt idő a magam bánatával, özvegyi gondokkal bibelődni. A gyülekezet gyermekeit szerettem, élveztem ragaszkodásukat, mégis néha-néha fáj az egyedüllét, különösen testvérem halála rendített meg. Fáj, hogy a szülőfalumban nincs, ki *hazavárjon*.

Ekkor, 1994 őszén egy tíz előadásból álló sorozatot indítottam el „Hogyan él ma, és mit jelent a család?” címmel.

⁶ Édesanyám barátja, aki mindig kockacukrot adott, ha hozzá mentünk.

Akkor még nem volt annyira érezhető a családnak mint a társadalomnak, népünk legkisebb sejtjének a betegsége, rohamos pusztulása. Az előadások a bölcsőtől a koporsóig történő eseményekkel, a család gondjaival, kérdéseivel foglalkoztak. Az előadók tanárok, orvos, újságíró, képzőművész, lelkészek voltak. Sokféle oldalról megvilágítva, személyes élmények alapján, örömről, bánatról hallottunk, végül hangzott a felhívás, hogy védelmezzük, óvjuk ezt a kis közösséget.

Az én falumban, azon a tájon, a hétfalusi Csángliában ismeretlen volt a ma annyira divatosá lett válás. A gyermek, mint összetartó kapocs, tízéves kora után szinte munkatársa a szülőnek. Ismeretlenek a szellemi-testi fogyatékos emberek. A falumban egy néma ember volt, aki hajnyírással kereste a kenyerét, soha senki nem vetette meg, szüleivel maradt, majd azok halála után testvére családjával a családi házban lakott élete végéig. Szegény emberek voltak, de nem koldusok, kéregetett egy-egy cigány, inkább téli időben. Édesanyámnak voltak szegényei: Pál Péter mápó, aki vak volt, és akinek kenyérsütéskor friss kenyérgát, disznóölés-kor kóstolót, húsvétkor piros tojást is küldött. Ugyanezt tette Pipás *mányival* is, aki magányosan élt. Munkácsy Mihály „Rőzsehordó” festménye jutott eszembe, amikor megláttam, hogy hátán cipelte a faágak kötegét. Bódi János harangozót is sokszor megkerestem, aki édesanyjával egy kis hegyoldali zsákutcában lakott. Ezek a szegények tanulásom ideje alatt mind meghaltak. A kollektivizálás után már nem nagyon jutott adakozásra. Most azt látom, hogy Pál Péter mápó háza megújult kinőtt a földből, Pipás mányié eltűnt, a hegybéli kis utca is egészen más lett, mint amilyen gyermekkoromban volt.

A család életében láthatatlanul indult meg a változás, talán már a II. világháború után, főleg a társadalmi változásokkal. Azokban az 1940-es években én ezt nem is észleltem. Gyermekszívvel, diákésszel, örültem a vakációnak, részt vettem az erdei szénacsinalásban, mezőn a gabona-behordásban. Családunkban minden a régi menetben haladt. Másfél évig jó volt abban az iskolában tanítani, még ha minden másképpen volt is kötelező, mint ahogyan azt a Székelyudvarhelyi Református Tanítóképzőben elképzeltem az 1948-as tanügyi reform előtt. Az egyházam iránti szeretet, az előállott lelkészhiány és Mezei István tatrangi lelkész buzdítása késztetett arra, hogy a tanulás további útjára lépjek. 1950. január 18-án a Kolozsvári Református Teológia hallgatója lettem. A teológiai tanulmányok ideje ifjúságom legszebb korszakának mondható. A teológus években sokat szolgáltam a sorra megüresedő gyülekezetekben. Mindmind sok örömet nyújtott. Az 1956. október 15-én kezdődő sepsiszentgyörgyi szolgálatom új szakaszt jelentett életemben. Nagy szörványterület tartozott hozzám, aminek gondozása sok utazást, otthontól való távollétet követelt. A sok tennivaló, gondok, nem várt kérdések megoldása éltetett, sürgetett. Nem volt időm önmagammal törődni, bár Édesapám halála bánattal töltött el. Erre az időre esik férjhezmenetelem. Férjem, Bajka Zoltán a háromszéki Alsócsernáton református gyülekezetének volt akkor

lelképásztora. Örültem, hogy munkakörömet megtarthattam a házasságban is. Hálás voltam, hogy nehéz gyermekkor utáni szép ifjúságomat felváltotta az asszonyi sors, megszámlálhatatlan tennivalójával. Két parókián éltem. Ha fáradtan érkeztem Szentgyörgyre, pihenten tudtam hazamenni a szép Csernátoni parókiára. És fordítva is igaz volt. A falusi templom körüli park és a gyümölcsös, a tornácon való olvasás sokszor nyújtott kellemes perceket, felüdülést. Sajnos nem volt gyermekáldással termékeny házasságunk.

Református és evangélikus egyházunkban nem szentség a házasság, de Isten megszentelt áldásaival két ember együttélését. A gyermek a legnagyobb érték, drága kincs az ember életében. A család egyaránt védelmezi a nőt és a férfit, és benne egymást is védelmezik. Életközösség, amelyben újból és újból elfogadják egymást. Misztérium, amelynek mint férj és feleség nemcsak örülnek, hanem ezt a titkot féltve őrzik és óvják.

Voltak és vannak a családi életre, főleg a gyermekáldásra nézve ártalmas törvények, körülmények. Új életszemlélet, egy új embertípus alakult, formálódott ki. Úgy bomlik szét sok családi élet, mint a búzakéve. Elkopott, elszakadt az összetartó erő. Ez falun nem látható annyira, mint városban. Kérdés, hogyan lehetne ezt a betegséget, helyzetet felszámolni, gyógyítani. Beteg a legkisebb sejt a társadalomban, beteg népünk közössége, de beteg más népek közössége is. Annyiféle *ház-otthon* létezik, és még épülnek. Az is nyilvánvalóan tapasztalható, hogy nemcsak a szegénység, a pénz hiánya a nagy baj, hanem az *erkölcsi tudat*, önismeret, az emberi méltóság értékeinek gyengülése is. Ezen a téren nagy szükség van az egyén, a család megújulására, megtisztulására. Ha komolyan vesszük népünknek további életét, minden felelős, vezető embert, iskolában és a társadalomban minden foglalkozási területén feladat elé állít e kérdés. Lelkipásztorok példamutató élete, gazdag kereskedők és politikusok teherhordozása, törvények, rend és fegyelem, nagyobb szigor, pontos számbavétel és számonkérés, családban és iskolában, minden munkahelyen mind-mind nagyon fontos. Vigyázni arra, ne a *pénz*, az *ösztönök* kiélése legyen a cél. Ezek felett legyen úr és irányító az ember.

Minden korosztálynak van tévedése, minden korban voltak, vannak bűnök és előrelépések. Századunk a technika fejlődésében lépett nagyokat. „Hetvenkedve”,⁷ de gyermeki lelkülettel ma is szeretem a mesét. Televízióadásainkban hiányolom az élőszóval elmondott igazi magyar népmeséket. Értékelem a Gryllusz-alkalmakat. Keresem azokat a meséket, amelyekből a gyermek eszményképet talál, alkot magának. Mesék, amelyek emberi módon emberségre nevelnek. Igaz, „kutyavilágban” élünk. Kutyakölyök a testvérke, beszélnek az állatok, állatiasodik az ember, és robotta válik... Mindent elvégeztetünk. Nincs munkaöröm, a munkának értékét, sikerét nem tudjuk értékelni!... Unottan járnak gyermekeink, ifjaink, s mert erősek és szépek, – erejüket kiélni, produkálni kell! Meg kell mutatni is!

⁷ Hetvenévesen.

Ma, rohanó világunkban veszélyesen beteg a családi élet. Ez nagy baj! Hogy hová, hogyan alakul ez a fontos kérdés, most még nem látható tisztán. A nevelés terén, az iskolában kellene lépni: „Pontosan, szépen, ahogyan a csillag megy az égen” (József Attila) – *sürgősen*.

Mikor vonatra szálltam, Édesanyám feltarisznyált nemcsak cipelnivalóval, de szóbeli tanácsokkal, s mindig hozzátette: „Legjobban magadra vigyázz, rossz híred nehogy hamarabb hazaérjen.” Jó volt megfogadni az anyai intést. Édesanyai utolsó csókjával a betegágyon is ezt súgta: vigyázz magadra!

Krisztusban mindnyájan életre kelnek (1Kor 15,22)

SELMECZI JÁNOS

In memoriam Mezősi György

CURRICULUM VITAE

Mezősi György Budapesten született 1924. március 31-én. Édesapja kiskereskedő volt. Gyermek- és ifjúéveit Pestszentlőrincen töltötte. Az itteni gyülekezetben konfirmált és kapott először indítást a lelkészi szolgálatra.

Középiskolai tanulmányait Budapesten, a Fasori Evangélikus Gimnáziumban végezte. Lelkészi elhívásában megerősödve érettségi után 1942-ben a teológiára jelentkezett. A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Soproni Hit-tudományi Karán szerzett diplomát. Szabó József püspök avatta lelkésszé Budapesten, a Deák téri templomban 1948. szeptember 19-én.

Segédlelkésként vagy helyettesként négy budapesti (Zugló, Óbuda, Pestszentlőrinc, Fasor) és három vidéki gyülekezetben (Nyáregyháza, Soltvadkert – illetve annak bócsai és tázlári fiókjai –, Mezőtúr) szolgált.

1959-től 1993-ig, nyugdíjba meneteléig – 34 éven át –, majd ezután még helyettesként két évig a csepeli gyülekezet lelkészeként szolgált. Csepeli szolgálata mellett 1961-től az országos egyház sajtóosztályán korrektorként és szerkesztőként, majd 1973 és 1985 között az *Evangélikus Élet* felelős szerkesztőjeként tevékenykedett.

1956-ban kötött házasságot Tóth Ágotával. Házasságukat Isten három gyermekkel (Ágota, Eszter és György Miklós) áldotta meg. Egész életében, de különösen az utóbbi években sokat betegeskedett. 79. életévében, 2002. november 23-án szólította őt haza az egyház Ura.

Hozzátartozói, a csepeli gyülekezet, lelkésztársai, barátai és ismerősei a csepeli templomban búcsúztak tőle december 14-én. Hamvait a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra december 19-én.

TEMETÉSI IGEHIRDETÉS A CSEPELI TEMPLOMBAN (2TIM 4,7–8)

Talán sohasem volt annyira igaz, mint a ma embere számára, hogy az ember élete kemény küzdelem, és izgalmas versenyfutás. Igaz volt ez elköltözött lelkésztestvérünk, Mezősi György életére is.

Amikor megszületett, jóformán meg sem szűnt az első világháború. Amikor mint első éves teológusok 1942 őszén találkoztunk Sopronban, javában dúlt a második világháború. Igaz, mi teológusok mentesek voltunk a katonai szolgálat alól, de amikor 1944 decemberében néhány teológustársunk úgy érezte, hogy a haza megvédése érdekében katonai szolgálatot kell vállalni, Gyurka is közöttük volt. Egy évfolyamtársunk hősi halált halt, de amikor elhallgattak a fegyverek, a hadifogságból hazatérve hárman visszatértek a teológiára – Gyurka is.

Amikor lelkésszé avatták, akkor még izgalmas versenyfutás várt a frissen végzett lelkészekre. Nem ő volt az egyetlen, akinek 8-10 évet kellett káplánkodni, hogy önálló gyülekezeti lelkész lehessen. Hiszen ebben az időben még tartott a harmincas években végzett lelkészek bősége. Mikor pedig Csepelen önálló lelkész lett, más fronton is fel kellett vennie a harcot. Én jól ismerem ezt, hiszen Tatabányán én is hasonló körülmények között szolgáltam, ahol kemény harcot kellett folytatni, hogy az ateizmus frontján teljesen el ne vérezzen a gyülekezet. Gyurka állta ezt a harcot is.

Az *Evangélikus Élet* felelős szerkesztőjeként pedig szellemileg kellett felvennie a harcot, jól emlékszem a Káldy püspök úr által vezetett hetenkénti rovatvezetői ülésekre. Mennyit küzdöttünk azért, hogy olyan cikkek szülessenek, amelyekben benne volt az evangélium öröme, de úgy, hogy megjelenhettek a lapban!

Gyurka életében volt egy másféle harc is. Még fiatal korában nagy gyomorműtéten esett át, később pedig komoly

gerincbántalmak gyötörték. Élete végéig küzdenie kellett egészségéért. Ehhez járult még a súlyosan megbetegedett fiáért érzett gond és aggodalom. Amikor halála előtt két héttel meglátogattam a kórházban, hosszú, másfél órás beszélgetésünkben szó esett közöttünk mindezekről. Beszélgetésünk végén hosszú imádságban vallotta meg Istennek, hogy mind e nehéz küzdelmek közepette és ellenére a hitét megtartotta, s az Isten kegyelmes kezébe tette le a harcokban megfáradt lelkét, egyházunknak, hazánkunk problémáit és szereteteinek sorsát.

Ezután még hazakerült a kórházból, s telefonbeszélgetésünk során arról beszélt, hogy mennyire megtalálta bé-

kességét Jézus Krisztusban. Néhány nap múlva súlyos agyinfarktussal került a kórházba. Amikor itt utoljára meglátogattam, már nem tudott beszélni, de tekintetével intett, hogy megismert. A Krisztus szeretetéről szóló igék és imádság hallatára valamit még nagyon akart mondani, de csak békességet sugárzó meleg tekintetével találkoztam. Ez a tekintet arról beszélt, hogy Gyurka valójában már Istennél van, aki letörölt a szeméről minden könnyet.

Igénk szavai azt ígérik, hogy így töröl le az Isten minden könnyet, nemcsak a gyászoló hozzátartozók, hanem mindannyiunk szeméről, akik ezt a nemes harcot vívjuk és várva várjuk az Úr Jézus Krisztus megjelenését. Ámen.

Megjelent...

...A Magyarországi Evangélikus Egyház Déli Egyházkerülete az ezredfordulón (2000–2001) című kötet. A Solyom Jenő egyházkerületi felügyelő szerkesztésében elkészült kiadvány áttekintést ad az egyházkerület, a kerülethez tartozó 5 egyházmegye és a 64 gyülekezet történetéről, az ezredfordulón megélt szolgálatáról és a jövőt illető terveiről. A többségében gyülekezeti lelkészek, felügyelők által megírt áttekintés kiegészül a szerkesztő gondosan összeállított táblázataival (a gyülekezetek népmozgalmi és gazdasági adatai a 2000. és a 2001. évben, a múlt században és a 2001. évben lezajlott népszámlálások lélekszámadatai, az egyházkerületben szolgálatot végző, illetve nyugdíjas lelkészek, gyülekezeti munkatársak adatai). A kötet használatát személy- és helység-névmutató könnyíti meg.

Méret: B5 • Terjedelem: 504 oldal • Ára: 2400 Ft
Megrendelhető a Kiadónál:
Luther Kiadó 1085 Budapest, Üllői út 24.
Fax: 1/486-1229 • e-mail: kiado@lutheran.hu

Megvásárolható
a kiadó Budapest VIII. ker., Üllői úti könyvesboltjában
(Nyitva tartás: hétfő–péntek 10.00–18.00, szombat
9.00–13.00 óra között),
illetve a Huszár Gál könyvesboltban (Budapest, Deák tér)

A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ DÉLI EGYHÁZKERÜLETE AZ EZREDFORDULÓN 2000–2001

Szerkesztette Solyom Jenő

Luther Kiadó

NAGY SZILVIA

Egyházi világhíradó

2003. január

WINNIPEG

Minden LVSZ-nagygyűlés egyedi és sajátosságos, de „Winnipeg nem lesz egyedi, hacsak az előtalálkozók nem lesznek egyediek”, ajánlotta a résztvevők figyelmébe Ishmael Noko a fenti szavakat. A 2002. november 14–17. között megtartott női előtalálkozó – a tagegyházakból világszerte összegyűlt mintegy 60 résztvevővel – volt az első a sorban. Elutasították az erőszak minden formáját. Legfontosabb problémaként az AIDS-et, az egyházon belül meglévő hierarchikus rendszert, melyek megakadályozzák a nők ordinációját, a növekvő szegénységet és a gazdasági globalizációt nevezték meg. Hangsúlyozták, hogy a gyógyulás élményének meg kellene jelennie az istentiszteletekben, s ennek érdekében megfelelő liturgiákat kell kidolgozni, és a liturgiai nyelvezetet át kell alakítani, hogy alkalmas legyen az evangélium gyógyító üzenetének az átadására.

Az LVSZ életében 1947–70 között a nők mint a tematikus konferenciák résztvevői és a nyilatkozatok megfogalmazói, aláírói szerepeltek. 1972-ben jelölték ki az első embert, aki a tagegyházakon belüli nőknek szóló programok kialakításáért volt felelős. A nők első előtalálkozóját 1976-ban rendezték meg. A legutolsó nagygyűlés megerősítette azt az elkötelezést, hogy az LVSZ tagegyházaiban meg kell nyitni az utat a nők előtt az ordinált szolgálat összes formája felé.

Összesen hét előtalálkozót terveztek a nagygyűlés elé. Az LVSZ összes tagegyházának delegátusai az Egyházak Világtanácsa által kidolgozott s javasolt *az erőszak legyőzésének évtizede* (2001–2010) keretében találkozhatnak majd. Az LVSZ részvételét ebben a programban a *Nők az egyházban és a társadalomban* nevű munkacsoport által kidolgozott dokumentum jelenti, melynek címe *Az egyházak nemet mondanak a nők elleni erőszakra*. E dokumentumot ugyanis nemcsak a tagegyházak között terjesztették és dolgozták fel, hanem különféle ökumenikus összejöveteleken, sőt az ENSZ bizonyos bizottságainál is. Közösségeinkben a növekvő erőszak miatt különösen is szenvednek a nők, a gyermekek s a fiatalok, ezért a békekezdeményezések elindítására minden szinten szükség van, jegyezte meg Noko.

A nagygyűlés küldötteinek 20 százalékát fiataloknak kell kitenniük, amint azt előre meghatározták. Ezt az arányszámot azonban még nem érték el az ifjú felnőttek. Az előtalálkozók legfőbb célja, hogy felkészítse a résztvevőket, hogy minél teljesebb mértékben követhessék a nagygyűlést, és aktív részvételükkel járuljanak hozzá az ott folyó munkához.

A HIT FESZTIVÁLJA

A Lutheránus Világszövetség (LVSZ) elnöke, Christian Krause üdvözölte az indiai evangélikus egyházak mun-

káját, akik rengeteg energiát fektettek abba, hogy támogassák egy időszerű és hatékony ökumenikus modell kifejlesztését, melyet mind helyi, mind pedig világszinten alkalmazni lehet. Emellett az Indiai Egyesült Evangélikus Egyház (UELCI) azzal, hogy részt vett a dalitok felszabadításában, új rendszert és teológiát kínált a misszió számára. Az UELCI és a chennaii Gurukul Evangélikus Teológiai Főiskola és Kutató Intézet 2002. november 21–27-én tartotta fennállásának 75 éves jubileumi ünnepségét, a *Hit fesztiválja* címmel. Az egyhetes programsorozat témáját – „nagy a Te hűséged” – hálaadó istentiszteletek, bibliatanulmányozások, ébredési találkozók, kiállítások, könyvbemutatók, ifjúsági és női konferenciák során dolgozták fel. Az egyik női konferencia kifejezetten a Lutheránus Világszövetség X. nagygyűlésének a témájára épült: Gyógyulást a világnak! Sorra vették s néven nevezték a nők küzdelmeinek és szenvedéseinek főbb területeit, nem titkoltan azzal a céllal, hogy hozzájáruljanak az LVSZ 2003 júliusában Winnipegben megrendezendő nagygyűléséhez. A fesztivál nemzeti ifjúsági konferenciája a dalitok felszabadításának témáját vette sorra, s az UELCI ifjúsága hivatalosan elkötelezte magát egy új teológiai megközelítés kidolgozása és a dalitok felszabadítása mellett. Három jelentős új könyv is megjelent ez alkalommal: a *Gurukul mindennapi áhítatoskönyv*, a *Gurukul istentisz-*

teleti- és énekeskönyv és az Indiai evangélikus istentiszteleti rendek.

SZENT ANNA ZSARÁTNOKA

Az Oroszországi Evangélikus Egyház (ELCROS) segélyért folyamodott azért, hogy újjáépíthesse Szentpéterváron a Szent Anna-templomot, mely 2002. december 6-án égett le. A hatalmas tűzvészt csak órák múltán tudták eloltani a tűzoltók. Az ELCROS szerint 2 millió euróra lenne szükség ahhoz, hogy helyreállítsák a templomot. A templomot 1779-ben szentelték fel, ez a legrégebbi templom Szentpéterváron. 1925 és 1934 között ez adott otthont a Szovjetunióbeli Evangélikus Egyház Lelkészképzőjének. Az 1935-ben bezárt templomot csak 1992-ben vehette ismét használatba a helyi gyülekezet. 1994-ben itt tartotta első zsinatát az ELCROS. A '90-es éveket megelőzően városi mozi, majd pedig éjszakai bár és mulató működött a templomban. Az állammal folytatott hosszú tárgyalások után 2003 tavaszán került volna vissza véglegesen az evangélikus egyház tulajdonába, s egyházi központtá tervezték kibővíteni.

E károk ellenére az egyház átveszi az épületet, bár új tárgyalásokra és jelentős külföldi támogatásra lesz szükség ezek után.

BÉKE ÉS ÉBREDÉS

Walter E. Obare püspök, a Kenyai Evangélikus Egyház újonnan választott vezetője hivatalba lépésekor felszólította a kenyai kormányt, hogy vegye fel a küzdelmet az országban eluralkodott korrupció ellen. Obare arra is rámutatott, hogy az elmúlt időszak általános választásait különféle erőszakos cselekmények követték, s békére hívta fel az embereket. Obare sürgette az evangélikus egyházat, hogy erősítse fel az evangélizáció missziói vonulatát. Emellett a lelki ébredést szeretné a püspök minden erejével támogatni, mivel ebben látja az egyetlen esélyét annak,

hogy az országban elejét vegyék a növekvő szekularizációnak.

A LUTHER-RÓZSA ILLATA

„Sokkal vonzóbbnak kell lennünk!” – hangsúlyozta beszámolójában Volker Sailer püspök, az Uráli, Szibériai és Távol-keleti Evangélikus Egyház 11. zsinatán. Felhívta azonban a figyelmet arra, ez nem azt jelenti, hogy show-műsorrá kell átalakítani az evangélikus istentiszteleteket vagy elhamarkodott ígéretekkel traktálni az embereket, hanem hatékony módon Krisztushoz vezetni őket. Szervezeti újításokra és több prédikátorra lenne szükség. A zsinaton felvetődött egy bibliaiskola létrehozásának a szükségessége is, ehhez támogatók kellene és olyan gyülekezetek, akik a gyakorlati képzésre fogadni tudnák a diákokat. Az egyháznak jelenleg 25 gyülekezete van. A legnagyobb nehézséget a jól képzett prédikátorok és lelkészek, illetve a közösségi helyiségek hiánya jelenti.

JÁMBOR ÉLET

Mary Xavier Marteau nővér hősiességéről kevesen tudtak csak. December közepén viszont neve általánosan ismertté vált, amikor is utólagosan megkapta a „Világ Jámbora” címet. Ez a legnagyobb megtiszteltetés, amit nem zsidó állampolgár kaphat Izrael államtól. Azon emberek részesülnek e megtisztelő címben, akik életük kockáztatásával zsidókat mentettek a náci üldözések alatt. A Yad Vashem Intézet tette ismerté Mary Xavier orsolyita nővér élettörténetét. A II. világháború alatt a római orsolyita anyaház, melynek akkor Mary Xavier nővér volt a főnöknője, 103 zsidó számára nyújtott menedéket. 1943 októberében a közösség egy írásos nyilatkozatot kapott Luigi Maglione bíboros, XII. Pius pápa államtitkárának az aláírásával, mely kijelenti, hogy az anyaház közvetlenül a Szentszék fennhatósága alá tartozik; ez azt is jelentette, hogy nem

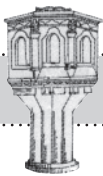
lehetett benne házkutatást tartani. Az apácák mentő akciója azonban már 1940 augusztusában elkezdődött, mikor is a Gestapo a lengyel menekülteket kezdte üldözni, s az orsolyitákat befogadták a lengyeleket, és segélyeket osztottak nekik a pápától kapott pénzen.

A VÉTEK

A katolikus egyház ellen irányuló náci gyűlölet dokumentumait gyűjtötte össze egy könyvbe Konrad Löw *Die Schuld* (A vétek) címmel. A könyv alcíme *Zsidók és keresztények a náci vélemények és a jelenkor tükrében*. Löw különleges és kevésbé ismert történelmi dokumentumokat dolgozott fel, hogy bizonyítsa a katolikusok folyamatos és szisztematikus üldözését a fasiszta uralom alatt. A bajor szerző bemutatja a Zentrum, vagyis a katolikus pártot, melynek fő támogatóit és szavazóit a zsidók adták, merthogy e párt emelte fel a szavát a rasszizmus és a nacionalizmus ellen. Valószínűleg e párt nyílt kiállása a zsidók mellett erősen hozzájárult a katolikus egyház üldözéséhez és Hitler híres kijelentéséhez, mely szerint a katolikus egyházat el kell taposni, mint egy békát. A könyvet a Resch Press adta ki mintegy válaszul az *Ámen* című filmre és *A helytartó* című drámára, melyek azzal vádolják XII. Pius pápát, hogy túlságosan is békülékeny és engedékeny volt a nácizmussal szemben.

SUPER-JC

Angliában az Exeter Egyetem kutatói több mint 500 tizenkét éves fiatal segítségével e korosztály vallásos ismereteit mérték fel. A fiatalok 54%-a nem tudta, hogy húsvétkor Jézus fel-támadását ünnepeljük, s 6%-uk nem volt biztos abban, hogy Jézus egyáltalán létezett. Néhány tizenéves pedig azon töprengett, hogy vajon Jézus miért nem tudott repülni, mint a Superman.

BÖJT 2. VASÁRNAPJA (REMINISCERE)

• *Mt 12, 15b–21*

Az Úr szolgálója

A vasárnap jellege

Böjt vasárnapjainak szkopuszai mind valamilyen módon az ószövetségi képekben megfogható, megérthető Krisztust állítják elének. A sátán legyőzőjeként (ahogyan az egész Ószövetség háttérben a vele folytatott harc áll, kezdve az Évának tett ígérettel) csakúgy, mint szolgaként, báránként, kenyérként (mannaként), főpapként vagy királyként. És mindezekben a képekben ott van, ott rejtőzik az a tartalom, amit Izrael megélt, átélt, és megértett ezekből. Ezért jó, sőt fontos megnéznünk, hogy egy-egy vasárnapi szkopusz mögött milyen kép, tartalom jelenik meg az Ószövetségben, mit értett alatta Izrael. Böjt 2. vasárnapjának szkopusza: az Úr szolgálója.

Az Úr szolgálója – Ebed Jahve Deutero-Ézsaiásnál

A vasárnap jellegét megadó kifejezés az Ószövetségben Deutero-Ézsaiásnál jelenik meg. Ő beszél, prófétál az Úr szolgájáról, Ebed Jahvéról, aki véghezviszi Isten tervét. Pákozdy László Márton az Ebed Jahve-énekekről szóló művében Deutero-Ézsaiás teológiáját, mondanivalóját négy nagy gondolatfókusz köré csoportosítja.

Az első istenfogalmának rendkívüli tisztasága, magassága. Senki az Ószövetségben nem hirdette úgy az Ószövetség Istenének egységét, kizárólagosságát, szellemiségét, kegyelmes igazságát, dicsőségét, egyetemes királyi igényét, mint Deutero-Ézsaiás.

Deutero-Ézsaiás második gondolatfókusza az a hite, hogy ez az Isten, aki akarátát: az igaz istenismeretet, vallást Izraelben kijelentette, azt akarja, hogy ez a világosság, tanítás, jogrend eljusson a szigetekig, azaz a föld végső határáig.

Jahve terveinek földi szolgálója, az igaz istenismeret tanúja és elterjesztője, ez ismeret egyedüli letéteményese Izrael, Jahve választott népe, „szolgálója”. Próféta a népek között,

aki arról tesz bizonyosságot egész létével, történelmével, átélt ítéleteivel és szabadulásaival, hogy kicsoda és mit akar Jahve az emberiséggel. Jahve Izrael elé egy törvényt szabott: azt, hogy vállalja ezt a küldetést.

Jahve azonban nem mindent bízott Izraelre, maga is munkálkodik a világ üdvösségén.

Közösségi és egyéni értelmezés

Pákozdy László Márton szerint ha az Ószövetség Ebed Jahve kifejezését nézzük, akkor kilyukadunk oda, hogy Deutero-Ézsaiás valóban Izraelre gondol ezen kifejezés alatt. Hiszen amikor az Ószövetség prófétája egy személybe sűríti mindazt, amit Izrael jelent, akkor a keleti ember kollektív tudatának perszonalizációját adja a fogságban lévő és önmagát kereső nép elé: te vagy az Úr szolgálója, akit Isten arra rendelt, hogy világosság légy a népek számára. Deutero-Ézsaiás szerint Jahve tehát egyetlen népet választott ki az emberiség üdvösségére, a pogányok világosságára. Izrael történetében egy személynek, Jákobnak adott ígéret teljeseedik be. Az egyén Jákob-Izrael és a nevet viselő kollektívum az izraeli gondolkodásban egyet jelentenek, ha egymással szembeállíthatóak is. Jákob a népben él tovább. Viszont egy személy az egész népért is helytállhat, az egész nép hivatását betöltheti. Az őskeresztyén krisztológia ezen a ponton Jézusban látta a beteljesülést, mert benne egyúttal Jákob-Izrael is beteljesítette hivatását az emberiséggel szemben. Vagyis az Ebed Jahve eszmei tartalma Jézusban és az ő testében, az egyházban ölt testet.

Az Úr szolgálója – az értünk szenvedést is vállaló szolgáló

Oscar Cullmann krisztológiájában Pákozdy László Márton felvetésével szemben úgy gondolja, az Ebed Jahve-énekekben megtalálhatóak Izraelre vonatkozó énekek, másfelől olyan helyek is vannak, melyek a Szolgában Izrael egy részét, a „maradékot” látják, s végül olyanok is, melyek ezt a kollektivitást még tovább redukálják egyetlen személyre. Az Ebed

Jahve dalok döntő jelentőségű vonása azonban abban van, hogy Deutero-Ézsaiás teológiájában megfogalmazott helyettes elégtétel magában hordozza a szenvedést is. Az Ebed a szenvedő Isten szolgája. Szenvetés által lép fel sokakért, kiknek őhelyette kellene szenvedni. Másik lényeges vonás, hogy az Ebed helyettes elégtételt szerző munkája nyomán helyreáll a szövetség, melyet Isten kötött népével, tehát a szolga közbenjáró is. Mindez megjelenik az evangéliumokban is, főleg Jézus megkeresztelésének történetében, ahol a megkeresztelés eseménye mások bűnei miatt történik. Ekkor hallatszik a mennyei szózatban az Ebed Jahve-dalok bevezetése is: „*Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm*” (Mt 3,17b) – azaz ő az Ebed Jahve. (János bizonyossága is erről beszél: „*Íme, az Isten Báránya, aki hordozza a világ bűnét!*” Jn 1,29b)

A szövegről – Mt 12,15b–21

Máté evangéliumában szinte egy mellékes vonás alátámasztásként jelenik meg az ézsaiási prófécia (Ézs 42,1–4): amikor Jézus az őt megölni szándékozó farizeusok elől eltávozik, és az őt követő sokaság számára megtiltja, hogy felfedjék, kicsoda ő. A márkai Messiás-titokhoz hasonlóan itt is rejtve akarja tartani Jézus ellenségei előtt azt, ami az általa meggyógyultak számára egyértelmű és világos lesz: ő a Messiás, ő az, akiről próféták beszéltek, aki elhozza az üdvösséget a népek számára. Itt hangzik fel Máté szabad fordításában a prófécia, mely a vasárnaphoz kapcsolódóan számomra mindenképpen többet mond, mint a mátéi ürügy, mely nyomán idézi.

Az én szolgám – kiválasztottam, akit szeretek, kedvel a lelkem. Mind arról az érthetetlen isteni szeretetről beszélnek, amely megvan Izrael iránt is, de amely leginkább, maradéktalanul egyszülött fia iránt, a szolga iránt valósul meg. („...*én és az Atya egy vagyunk*” – jánosi megfogalmazás).

Lelkemet adom neki, és igaz ítéletet hirdet a népeknek. Isten az ő Lelkét adja Szolgájába, aki maradéktalanul betölti a feladatát. Érdekes, hogy amíg az eredetiben törvényről beszél a próféta, itt Máté következetesen ítéletről ír. Ebben benne van már az őskeresztység hite is, melyben Krisztust úgy látták, mint az utolsó idők ítélőbíráját. Az ő kezében van az ítélet.

Ez a Krisztus az, aki a küldetést, az Atyától kapott megbízatást nem erővel, nem politikai eszközökkel, nem földi hatalmakat felhasználva igyekszik beteljesíteni, hanem szolgálaként, utolsóként, mint aki tudja és vállalja a küldetéssel járó szenvedést is, a helyettes elégtételt is, ez a Krisztus lép oda emberekhez, hirdeti számukra a szabadulás evangéliumát, gyógyítja meg őket, hozza el számukra a reménységet.

Ezért emeli ki Máté is, ahogyan Jézus kitér ellenségei, az erőszakot alkalmazók elől, amíg nincs itt az ideje – pedig van hatalma –, és viszályt nem szítva, nem kiáltozva, az ítéletet nem emberi módon alkalmazva hirdeti az igaz ítéletet. Isten kegyelmeként jelenik meg a prófécia két gyönyörű

képe: megrepedt nádszálat nem törli el, és füstölgő mécses nem oltja ki. Elgondolkoztam a képek mögötti tartalmakról is. Nád – mérték, vagyis a törvény, mely Izrael életében megcsorbult, megrepedt. Valamint mécses: világosság, amely ugyanúgy Isten törvényéről beszél, és amely pislákol csak a nép életében. Isten nem törli el és nem oltja ki, vagyis nem úgy ítél, mint ahogyan jogos lenne, hanem igaz ítéletet hirdet: helyettük-helyettünk a szolgán megy végbe az ítélet. Ez az, amiről Isten beszélni akar népének, ez az, amiről Isten beszélni akar a szigeteknek, népeknek, világnak. És ez az, amit Jézus is hirdet, tanít, él tanítványai elé gyógyításaiban, sőt az utolsó vacsorában is (lábmosás, tiértetek és sokakért), vállalva mindent. Ő az aki az Ebed Jahve.

Krisztus, aki az Úr szolgája – Krisztus teste

Az evangélium számunkra böjt második vasárnapján arról a Krisztusról tesz bizonyosságot, aki emberlétében megélte Isten irgalmas, könyörülő szeretetének türelmét, mélységét, aki ebben a világban reménységet ad, aki számunkra nem a gépies, személytelen igazságot, hanem a szeretet igazságát és a bennünket szerető Isten igaz ítéletének lényegét adja. Nem tudom, mennyire érdemes továbbvinni a gondolatot – ez a Krisztus, ma is élő Úr az egyházban van jelen itt e földön. Élünk-e szolgálatunkban, emberek felé fordulásunkban az Ebed Jahve küldetésének betöltésével? Tudunk-e Krisztus testeként igaz ítéletet hirdetni? Tudunk-e vállalni e világban a világtól teljesen eltérő gondolkodást, hozzáállást, áldozatot, szenvedést, hogy Isten szeretetét éljük meg emberi kapcsolatainkban? Vigyázat! Böjt 2. vasárnapja ne legyen etizáló-moralizáló, csak az Úr szolgáját megértve, megismerve gondolkodjunk el saját keresztyén voltunkról. Bennünk megy tovább Isten küldetésének folyama, bennünk akarja Krisztus megélni Ebed Jahve voltát. Szenvetésvallásunk azonban ne legyen helyettes elégtéttel, hiszen az ő áldozata egyszeri és tökéletes volt. Csupán ez a gondolat jelenik meg: Isten küldetése az Úr szolgájaként bizony szenvedéssel jár együtt.

Vázlat

Az Úr szolgája – Izrael küldetése

Az Úr szolgája – Krisztus tölti be Isten akarát

Az Úr szolgája – Krisztus testeként bennünk él tovább a Szolga küldetése: hirdessük Isten igaz ítéletét

Felhasznált irodalom

Cullmann, Oscar: *Az Újszövetség krisztológiája*. Budapest, 1990.

Karner Károly: *Máté evangéliuma*. Sopron, 1935.

Pákozdy László Márton: *Az Ebed Jahweh Deuterojesája teológiájában*. Budapest, 1989.

Aradi András

BÖJT 3. VASÁRNAPJA (OCULI)

• Jn 1,35–40

Az Isten Báránya

Az igéről

Augustinustól maradt ránk a következő magyarázat János evangéliumáról: „János evangélista az ő társai és munkatársai, a többi evangélista közt azt a legfőbb és sajátos ajándékot nyerte el az Úrtól (akinek kebelén pihent az utolsó vacsora alkalmával, ily módon is jelképezvén: magasabb titkokat merített az ő szíve mélyéből), hogy Isten Fiáról azt mondja el, ami talán felkeltheti a kicsinyek lelkének figyelmét, betölteni azonban nem tudja azokét, akiknél hiányzik a felvevőképesség; viszont az érett és belsőleg mintegy férfikorba jutott lelkeknek ígéivel olyasmint ad, ami által neveli és táplálja őket.”

János evangéliuma „spirituális” evangélium a szinoptikusoktól eltérő nagyszerű anyagával, mely kimeríthetetlenül gazdag forrás teológusoknak, igehallgatóknak egyaránt. A prológus páratlan anyagát nem részletezem, most nem tartozik felkészülésünkhöz. Keresztelő János személye azonban homloktérben áll, s a prológusból tudjuk már (1,7–8), hogy a világosságról kellett bizonyosságot tennie, noha nem ő volt a világosság. Ő tanú volt, Krisztus tanúja.

Jn 1,19–51 egy összefüggő rész, bár két szakaszra különül. 1,19–34 elbeszélésében Keresztelő János a cselekvő személy. Ő tesz bizonyosságot egyfelől tagadóan: Én nem vagyok Krisztus. Másfelől rámutat Jézusra: íme, az Isten Báránya! A második szakasz (textusunk) szerint: Keresztelő János tanúságtétele Jézushoz vezet. Jól sikerült az Úrra mutató, mert két tanítvány megértette János intését, s „utánament Jézusnak”, azaz: követte őt. A görög kifejezés kettős értelmű, benne van mind a két következmény. Ilyen egyszerűen kezdődött az első tanítványok elindulása. Hétköznapi, magától értetődő közvetlenség jellemezte Jézus követését. Ugyanilyen keresetlenül egyszerű volt Jézus szava, mellyel a két János-tanítványhoz fordult: mit kívántok? Ez az első szó, mellyel Jézus az evangéliumban megszólalt. Nincs benne semmi mély értelmű meglátás, titok felfedése, teológiai éleselméjűség. Egyszerűen ott volt előttük az Isten Báránya, akiről Keresztelő János már másodszor szólt. S a kérdés: Rabbi, hol van a lakásod? (A rabbi – mint tudjuk – annyit jelent, így használjuk: mester. Igazán „uram” a megfelelő fordítása, de már a 2. századtól „tanító” értelemben is használták. Meggyökeresedett magyar szóhasználat a „mester”.) Jézus válasza egy keresetlen és közvetlen meghívás volt: jöjjetek, s meglátjátok! Mentek, meglátták, nála maradtak azon a napon. Pontos az időmeghatározás, mert András volt az egyik tanítvány, s a másik maga az élményt közlő és átélő szemtanú, János apostol.

Az Isten Báránya (meditáció)

Milyen földhöz ragadt kérdés Jézushoz: Hol laksz? Keresztelő János kétszeri tanúságtétele után mindössze ennyit kérdezni...! Pedig micsoda előrelátás, gazdagság, lehetőség, áhítat rejtőzik János prófétai szavaiban: „Íme, az Isten Báránya!”

Szó szerint idézem Luther gondolatát e témában („Jer, örvendjünk, keresztyének!” – áhítatos könyv): „Most már tudjuk, hol vannak a bűneink. A törvény a mi lelkiismeretünkre nehezíti, de Isten leveszi rólunk, s a Bárány vállaira helyezi azokat. Ha a bűnök rajtam feküdnének, veszve volnék. Mert erős hatalom a bűn. De szól az Isten: tudom, hogy bűnöd elbírhatatlanul nehéz; azért hát lásd: leveszem rólad, s az én Bárányomra helyezem. Te pedig hidd ezt, mert ha így teszel, szabad vagy a bűntől. Különben is a bűnnek csak két helye van. Vagy a te nyakadon ül, vagy Krisztuson, az Isten Bárányán. Ha a te hátadon lovagol, akkor el vagy veszve, de ha Krisztuson van, szabad vagy, s üdvözlés. Nos: válassz! Törvény és jog szerint a bűnnek rajtad kellene maradni, de Isten kegyelméből a Bárányra vetette. Különben ha Isten törvénykezni akarna velünk, végünk volna. Világos beszéd ez, és hatalmas ige!”

Böjt 3. vasárnapjának *szkopusza* ez a témakör. Merítsünk belőle, amennyit csak bírunk!

Az Ótestamentumot s annak vallásos életét ismerő olvasó vagy hallgatóság számára az *Isten Báránya* kifejezés utal a bárányáldozatra, melyet az ótestamentumi törvény értelmében kellett bemutatni. Ennek célja a bűn eltörlése Isten haragjának kiengesztelése által. A másik ótestamentumi párhuzamos a leölt páskabárány vére, melyet az Egyiptomból szabaduló nép annak jeleként használt, hogy elkerülte Isten ítéletét.

Jézus az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűnét. Az ő áldozata, életének odaadása tökéletesen viszi véghez azt, amit az ótestamentumi törvényben rendelt áldozatok csak mintegy jelként vittek véghez, amit nem tudtak végérvényesen teljesíteni. Krisztus Istennek az egyetlen, az igazi, a tökéletes báránya. Egyedül ő törli el a világ bűnét (Zsid 9,12).

Hogy ezek a felismerések mennyire voltak Keresztelő János sajátjai, nem tudhatjuk. János apostol azonban mind ezt megértette, mert mögötte már ott volt a személyes Jézus-élmény, hosszú keresztyén életének gazdag tapasztalata. (Ajánlom dr. Karner Károly *A testté lett Ige című írásmagyarázatának 294. oldalától való tanulmányozását*).

Prédikációváltozatok

Felejthetetlen eseményekre részletesen emlékezünk. Meghatározzák életünket. Igénk János apostol tudósítása arról, ahogyan András és ő találkoztak Jézussal, s tanítványai lettek.

Hogyan történt ez?

1. Volt, aki felhívta a figyelmüket Jézusra (Keresztelő János).

2. Jézust mint az Isten Bárányát ismerhették meg (a középpontot).

3. Nemcsak hallották a szavakat, hanem mentek Jézus után; követőivé lettek. *Járható út ez ma is.*

Áldozati bárány – Isten Báránya

Mire emlékeztet az Ótestamentum világából?

1. Áldozati kultuszra a jeruzsálemi templomban folyó istentiszteleti szolgálat szerint. Naponta kétszer áldoztak bárányt a bűnök engeszteléséül. Ez volt az ún. állandó – *támid* – áldozat.

2. Páskabárány = az egyiptomi szolgaságból való szabadulás emlékezte.

Jézusban ismerte föl Keresztelő János és János apostol is az Isten Bárányát. Ézs 53,9-ből ismerhető meg a próféciát beteljesítő Isten szolgája.

Mit tudunk Jézusról mint Isten Bárányáról?

1. Ártatlan, kinek „szájában álnokság nincsen”.

2. Áldozatával eltörölte nemcsak a választott nép, hanem a világ bűnét, mindannyiunkét.

3. Ő az egyetlen, az igazi, mert őt Isten rendelte és tette áldozattá.

Ilyen gazdag tartalmú Jézus élete és küldetése. Őrá ma is lehet mutatni. Őt ma is lehet követni.

Némethné Tóth Ildikó

BÖJT 4. VASÁRNAPJA (LAETARE)

• *Jn 6, 48–59*

Az élet kenyere

Textusunk egy hosszú, súlyos létkérdéseket felvető vitabeszéd része. Megelőzi az ötezer ember megvendégeléséről szóló történet, majd folytatódik Péter gyönyörű hitvallásával: „Örök élet beszéde van nálad.” E „kereten” belül tesz bizonyosságot Jézus önmagáról mint az élet kenyérééről. „Én vagyok az élet kenyere.”

Vitabeszéd ez a javából, hiszen hallgatóinak szembesülniük kell egy alapvetően új helyzettel. Át kell értékelniük eseményeket, életszemléletüket. Ha valakit gyermekkorától kezdve arra tanítanak, hogy a törvényben keresse az életet adó erőt, az bizonyára nehezen érti meg, hogy Jézus az élet kenyere, s ez számára nem „szakrális kannibalizmus” hanem elsősorban hitkérdés. Még a tanítványok számára is „kemény beszéd ez”. A „kapernaumi félreértés” kapcsán lehetőséget látok arra, hogy az igehirdető kitérjen – ha ennek szükségét érzi – bizonyos helyi félreértésekre teológiai, hitbéli kérdésekben. Természetesen úgy, hogy összhangban maradjon témánkkal.

A zsidók zúgolódtak Jézus ellen, de ezzel tulajdonképpen Isten ellen lázadtak. Nem tudták elfogadni Jézus kinyilatkoztatott igényét, s hitetlenséggel válaszoltak a megajándékozottság helyzetében is.

„Az én vagyok...” kezdetű Jézus-igék formailag a szakrális stílus jegyeit mutatják, s már ezzel is Jézus messiási igényének a megnyilatkozásai. Tartalmukat pedig az jellemzi, hogy bennük a Krisztus-valóság paradox gazdagsága a legmélyebb tartalmával nyilatkozik meg: ezek az igék a Krisztusban adott kinyilatkoztatás páratlanságát, megismételhetetlenségét és egyetlen voltát, minden párhuzamot vagy hasonlatosságot meghazudtoló egyedüliségét fejezik ki. Krisztus általuk azt mondja: Én vagyok az egyetlen, rajtam kívül nincs senki más, aki életet és váltságot adhat és ad is valósággal.” (Karner K.: A testté lett Ige, 305. o.)

A vitabeszéd utolsó szakasza utal arra, hogy Krisztus halála által válik teljesen és igazán az élet kenyérévé. Ez az Istentől való, mennyből alászállt kenyér az egész világnak ad életet, s az élet kenyere az örök életre táplál. Aki ezt a kenyeret eszi, annak megszakíthatlan örök közössége lesz Krisztussal.

A gyülekezet számára az úrvacsorában lesz Jézus az élet kenyérévé. Így lehet böjti időben a hitbéli öröm vasárnapjává ez a nap az áldás, a megajándékozottság és a megelégtetés boldog tudtában a gyülekezet számára.

Az igehirdetés felé

Jézus visszautasítja a zúgolódást mint hitetlenséget és Isten elleni lázadást, de nem utasítja vissza az igazi élet utáni vágyódást, az élet utáni testi-lelki éhséget.

A pusztai vándorlás során is Isten ajándékul adta a testi eledelt, de az csak egy-egy napra tartott meg, s meghaltak az atyák is.

Szükségünk van nekünk is a testi eledelre e világban való vándorlásunk során. Létkérdés, hogy együnk, igyunk, lélegezzünk. Igazából a kenyér hiánya jelzi a kenyér és az élet összefüggését.

A kenyér szimbóluma a megélhetőnek, a jónak, a szükséges életfeltételeknek. Ilyen értelemben is jó dolog, öröm kenyeret adni! A kenyér evése örömet, közösséget, ünnepet jelent! Hálát adunk az asztalnál. Az asztali ima elmondását ne mulasszuk el! (Tanítás)

(Zárójeles megjegyzés: Sajnos a kenyér a bűn miatt, öröm és közösség nélkül ok az ellenségeskedésre is.)

A naponkénti táplálék beépül az ember szervezetébe, annak részévé lesz, az élet erőforrásaként fejti ki a hatását.

Emlékezzetek a mannára! A szabadság, a reménység kenyere volt, de akik ették, mégis meghaltak. Jézus, az élet kenyere örök életet ad!

Örüljetez ennek! Jézus a kenyér adója maga az élet kenyere. Az adó és az adomány ugyanaz! Jézus így hív önmagához.

Jézus tudja, hogy nem csak kenyérral él az ember. Az ötezer ember megvendégelése is csak egy időre szólt.

Nevezhetjük életnek azt, hogy egyszer-egyszer jóllakunk? Vagy az igazi élet több ennél? Hol kezdődik az igazi élet számomra? Milyennek látom az életemet? Mit jelent Jézus

a számomra, aki magát az élet kenyérének mondja? Napi táplálék ő nekem? Hallom a hangját a hétköznapokban?

Hiszen szól hozzám az ő igéjében, adja önmagát!

Igaz, minden földi életnek a halálba kell mennie, azoknak is, akik Jézus igéjéből élnek. De a mennyből jött kenyér élő kenyér. Aki hisz őbenne, annak örök élete van hit által már itt a mulandóságban. Aki ezt a kenyeret eszi, részesedik Jézus feltámadott életében.

Jézus meghív az úrvacsorához! Vendégei vagyunk. Ő a vendéglátó. Ő, aki életáldozatával közösséget vállal velünk, bűnösökkel. A bűnök bocsánata nélkül nem lehetünk részese az örök életnek.

Úrvacsorai közösségben lenni azt jelenti, részesedni Isten országának közösségében.

Jézus közösséget, életet ad. Gyülekezetet ad. A gyülekezet Krisztus teste. A gyülekezet élő test, élő közösség. Krisztus teste, ha az ő nevében együtt eszünk és iszunk, s ez küldetést is jelent.

Christus hat keine Hände, nur unsere Hände,
um seine Arbeit heute zu tun.

Er hat keine Füsse, nur unsere Füsse,
um Menschen auf seinen Weg zu führen.

Christus hat keine Lippen, nur unsere Lippen,
um Menschen von ihm zu erzählen.

Er hat keine Hilfe, nur unsere Hilfe,
um Menschen an seine Seite zu bringen.

Vázlat

1. Az ember testi-lelki éhsége

- a) A kenyér szimbóluma
- b) Öröm és közösség

2. Jézus az élet kenyere

- a) Napi táplálék az ő igéjében
- b) Élő egységben, hitben és engedelmisségben

3. Úrvacsorával élni

- a) Örök élet Krisztusban
- b) A gyülekezet Krisztus teste, hitben és szeretetben szolgáló élő testvéri közösség

Felhasznált irodalom

Karner Károly: *A testté lett Ige*. Budapest, 1950.

Katechismuspredigten von Hans Schmeidenhausen. Ehrenfried Klotz Verlag, Stuttgart–Göttingen, 1975.

Gottfried Voigt: *Die Grosse Ernte Homiletische Auslegung der Predigttexte der Reihe V Teil I*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1970.

Johannes Schneider: *Das Evangelium nach Johannes*. Berlin, 1976. 3. kiad. 1985.

Szabó Vilmos Béla

BÖJT 5. VASÁRNAPJA (JUDICA)

• *Jn 11,46–53*

A perikópa helye János evangéliumában

János evangéliumában Jézus a kívülállók előtt jelekkel (σημεία) ugyanezek a „belső kör” előtt „cselekedetek” (ἔργα) tesz bizonyosságot (μαρτύριον) arról, hogy Isten küldte el. A jelek sorában (A kánai menyegző; Jézus meggyógyítja a kapernaumi királyi tisztviselő gyermekét; Jézus beteget gyógyít szombaton a Bethesda tavánál; Ötezer ember megvendéglése; Jézus a tengeren jár; A vakon született ember meggyógyítása szombaton) Lázár feltámasztása a hetedik, a mindennapi élet szükségletei után a csúcspont: élet a halálból (vö. a Prológusban: „Minden általa lett (...) Benne élet volt.” Jn 1,3.4) A jelek vitát és meg hasonlást váltanak ki a szemtanúkból: vagy hitet ébresztenek, vagy merev elutasítást keltenek. Perikópánk a Lázár feltámasztását követő hitetlen elutasításról szóló beszámolóból, illetve az evangélista hozzá fűzött kommentárjából áll.

Jézus jelei párhuzamba állíthatók Isten jelenlétének jeleivel („teofánia”), azokkal a jelekkel, amelyeket az Exodus során adott. A „teofániának” Jánosnál az igék felelnek meg, ezzel a hétköznapi profán használatból száműzött kifejezéssel várták ugyanis a Messiás bemutatkozását. Lázár feltámasztásával kapcsolatban Jézus „a feltámadás és az élet” (11,25). Útban a „halál országából” az ígért földjére az Úr megsokasította a jeleket, mégsem hittek benne. Hasonlóképpen nem hittek Jézusnak – nem mentek vele „a halálból az életbe” (5,24b).

Megjegyzések a szöveghez

46. vers. Spontán feljelentők vagy profi besúgók?

47a vers. A szanhedron összetétele: főpapi családok tagjai (szadduceusok, hellenista arisztokrácia – nem a proletariátus nemzetközi, hanem az arisztokrácia!); írástudók (a Tóra jogásza); vének. E két utóbbi csoport alkotta a farizeusi réteget (a nép karakterét meghatározó középosztályt, „értelmiséget”). János korában (a templom pusztulása után) ez utóbbi réteg volt a zsidóság vezető ereje.

47b–48. vers. A szanhedron tanácsstalan. Dilemmája („Mit tegyünk?”), hogy a jeleket elismeri, Jézus személyét azonban nem („Ez az ember”). Félnak a rómaiaktól: ha Jézus köre messiási mozgalommá terebélyesedne, a szanhedron és a főpapság elveszítene maradék hatalmát és befolyását (elveszik „tőlünk a helyet is, a népet is”. Josephus szerint ez a félelem volt tulajdonképpen Keresztelő János megöletésének igazi alapja, Ant. XVIII. 118.). Így is történt 70-ben, de Jézus elutasítása, megöletése miatt.

49–50. vers. Kajafás (jelentése: „vizsgálóbíró”; igazi neve József) ügyes politikus: 16 évig volt folyamatosan (évente megújítva) főpap olyan korban, amikor a helytartó egy-két évente menesztette a főpapot („*abban az esztendőben*”). A főpap a szanhedrionban utoljára szavazott. Kajafás tekintélyére jellemző, hogy az előtte szólókat (szavazókat?) egyszerűen rendreutasítja („*Ti nem értetek semmit*” = „mesügék vagytok”). Javaslat a dörzsölt és gátlástalan reálpolitikusé (mintegy „a cél szentesíti az eszközt”) – és mégsem az: háttérben Ézs 53,12c („...sokak vétkét vállalta magára, és közbenjárt a bűnösökért.”), illetve Mt 26,28 („...sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára”) húzódik meg.

51–52. vers. Az evangélista megjegyzése a történetekhez: Kajafás „prófétált” – vagyis nem ő az „okos”. Jézusban megvalósul Isten ígérete és Izrael vágya: szétszóródott nép egyesítése (Ézs 11,12; Mik 2,12; Jer 23,3; a Tizenennyolc kéréses imádság 10. kérése. „Dicsértessél, Uram, aki néped, Izrael szétszórtságait összegyűjtöd.”). A két vers gondolatrímusa (λάος, illetve τέκνα τοῦ θεοῦ) a pogányok megtérését, „egyesítését” is feltételezi (vö. Prológus: 1,12–13, „*nem vérből*”), azaz az egyetlenes egyház létrejöttét.

A prédikáció felé

Az Agenda böjti szkopuszai a Keresztrefeszített személyét és művét veszik nagyító alá – többnyire (jel)képek felhasználásával: a Sátán Legyőzője; az Úr Szolgája; Isten Báránya; az Élet Kenyere; az Igazi Főpap; az Alázatos Király. Az ötödik a sorban a Főpap. A vasárnap epistolái mind a Zsidókhoz írt levélből választottak. Mivel a szkopuszhoz választottak a perikópák és nem fordítva, megfontolandó, mennyire szabad a homília műfajában prédikálnunk. Textusunk viszonylag sokat foglalkozik a szanhedrionnal és Kajafással, ezért megvan a veszélye annak, hogy az igehirdetésben is aránytalanul nagy teret kapnak. Nem Kajafás „az Igazi Főpap”, hanem Jézus (1Kor 2,2)!

Kérdés, hogy ha már a szkopusz (= a téma) is (jel)kép, illusztrációként szabad-e más képet, sztorit („a piacon egy asszony...”, „egyszer XY azt mondta...”, „olvastam valahol...” stb.) a *kimondhatatlan* (további) felhívására bevetni...

Csábító, ám olcsó moralizálással fenyegető gondolat Kajafást és a szanhedriont mint nagyon is érthetően viselkedő embereket a Domitianus-korabeli első és a további 19 század olvasóival párhuzamba állítani. Előbbiek a római hatalomtól való függőségben keresik a modus vivendit, és ennek érdekében az egyébként értett és elismert „jeleket” elnyomják – és a jelekkel együtt azt, aki az igazi hatalom, vö. a Prológus egésze (de 1Kor 2,2!).

Érdemes (érintőlegesen) az Exodust (a halál országából, ti. Egyiptomból – az ígéret Földjére) és a Krisztus-követést (a halálból az életbe, Jn 5,24) párhuzamba állítani, tekintettel az első olvasók status confessionisára és arra, hogy ma a halálról – mert hit nélkül kezelhetetlen, hinni pedig nem divat, és mivel az embert éppen ezért iszonyattal tölti el – nem illik társaságban beszélni...

Kajafás és a szanhedrion politikai realitásérzékkel meghozott ítélete mögött Isten terve rejlik Ézs 53 szerint. Ő az igazi alany, a cselekvő, aki a „*kigondolt gonoszt*” (1Móz 50,20) felhasználja és jóra fordítja, ahogy a szerzői kommentár (51–52) is mondja. Kajafás érvelésével („...*egyetlen ember haljon meg a népért*”), és benne a célhatározóval a lényegyet tekintve öntudatlanul is kiosztja Jézusra a főpap, azaz a Messiás, a Felkent, a Krisztus, a Fiú szerepét. Jézus megkenetése a „felkenés” erre a rangra a 12. fejezet elején.

A (fő)pap tisztsége majd minden vallásban, hogy közvetítsen a hívők és az istenek között, ezt a tisztséget mutatis mutandis örökölvén ma birtokolni véli Róma püspöke is („pontifex maximus”). Bizonyos vallásokban a főpap – tisztségét maradéktalanul betöltendő – maga válik áldozattá. Izrael főpapja, maga is bűnös, saját személyében ugyan nem válik áldozattá. Az Ószövetségben erre nincs példa. Csak a bűnös népet képviseli a szent Isten előtt: közbenjár, könyörög a népéért (vö. 3Móz 16). Ártatlan embernek egy bizonyos cél érdekében való feláldozását Rabbi Jochanan (Kr. u. 279) csak kivételes szükséghelyzetben látja megengedhetőnek. Zsid 7,1–10,18 hasonlíttja össze az ószövetségi főpap szerepét, minőségét és rangját Jézuséval, aki Isten jobbán van és esedezik értünk (Zsid 7,25) – tehát *ma* sem szűnik meg képviselni minket; aki új szövetség szerzője, melynek okmánya a kőtáblák helyett a Jer 31,31–34 szerinti szívbe írt törvény; célja pedig a bűnbocsánat és új élet: „...*megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedeteinktől, hogy szolgáljunk az élő Istennek.*” (Zsid 9,14)

A böjti idő az ógyházban örömidő volt, a felnőttkezesztség ideje, húsvét után egészen pünkösdig. A böjti szenvedés jellege a húsvét tehát szabadulás, öröm – szenvedni népi etimológia révén keletkezett. Az igehirdetésből kicsenghet a megszabadítottak öröme – hiszen minden vasárnap, a böjti is, feltámadásünnep (talán még emlékszünk rá: воскресенье).

Vázlat

Noha sok jelet cselekedett – jobb, ha meghal. Ki? Miért? Mit cselekedjünk?

1. Beszédés jelek (Kána, Lázár) – csak „ember”? (Prológus!)
2. *A népért*: Messiás – főpap
3. „Hogy Isten gyermekeit összegyűjtse” (Jn 1,12)

Ajánlott irodalom

- Bolyki János: „*Igaz tanúvallomás*”. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 308. kk.^{167. kk.; 453. kk.}
- Karner Károly: *A testté lett Ige*. Budapest, 1950.
- Schlatter, Adolf: *Das Evangelium nach Johannes. Ausgelegt für Bibelleser. Calwer, Stuttgart, 1979. (Erläuterungen zum Neuen Testament 3.)*
- Schneider, Johannes: *Das Evangelium nach Johannes*. Sonderband, Berlin, 1976. (Theologischer Handkommentar zum Neue Testament.)

Előkészítők

- Stählin: *Predigthilfen* IV. köt. Leitbilder – der Hohepriester. *Lelkipásztor*, 1949/86. o.
- Lelkipásztor*, 1959/117. o.
- Lelkipásztor*, 1969/58. o.
- Lelkipásztor*, 1980/123. o.

Krähling Dániel

BÖJT 6. VASÁRNAPJA (PALMARUM)

- *Jn 10,17–18(19–21)*

Az ígérő

Perikópánk egy nagyívű történet darabkája. A vakon született meggyógyítása a nyitány, hogy nyilvánvaló legyen Jézus hatalma. A meggyógyított Jézust Úrnak mondja, a hőbörgő sokaság pedig nem érti meg az eseményt. A maguk módján vakok, de nem ez az igazi bűnük.

Ezután következnek az igék a jó pásztorról. Jézus szembeállítja a bérest és a pásztort. A béres lop, öl, pusztít, a pásztor azért jött, „*hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek*”. Jézus nyilvánvalóvá teszi, hogy ő a jó pásztor. Ismeri az övéit, pontosan úgy, ahogyan őt ismeri Isten. Az ószövetségi gondolkodásban az ismeretnek nem az intellektuális, hanem a személyes kapcsolatban megnyilvánuló aspektusa a jellemző. Az én vagyok (ἐγώ ειμι) formula is nyomatékosítja azt, hogy itt nem egyszerű, hétköznapi események zajlanak, a jelenlevők a kinyilatkoztatás részesei. Ha Jézus a jó pásztor, akkor vezetésként, védelmet, gondoskodást ad az övéinek. Ő az, aki védelmezi a nyáját, népét, sőt még tovább megy, a saját életét is leteszi (τιθήμι) értük. Magyarul talán lehetne úgy is mondani, hogy „kockára teszi az életét, kiteszi a lelkét.”

A 17. vers egyértelművé teszi, hogy Isten azért szereti Jézust, mert vállalja ezt a küldetést: az életét odaadni, majd visszavenni. Áldozatában válik valósággá az Atya szeretete iránta, s ezért ez az áldozat kijelentés az Atya szeretetéről. A jó pásztort végső soron az teszi jó pásztorrá, hogy „*életét adja a juhokért*”. Összesen ötször fordul elő a környező versekben az erre való utalás, nyilvánvaló tehát, hogy ez a központi gondolata ennek a szakasznak.

A 18. vers szól Jézus szuverenitásáról, hiszen kétszer is szerepel a teljhatalom (ἐξουσία) kifejezés, mint Jézus sajátja, valamint az Atyától vett parancsolat (ἐντολή), amit tel-

jesíteni kell. Életét senki nem veszi el, de hatalma van odaadni és visszavenni. Ez a jánosi krisztológia és ekklesiológia alapdokumentuma. Jézus életnek-halálnak ura, élete van *önmagában*, ahogyan Istennek is. (Jn 5,26) Ez teszi nyilvánvalóvá, hogy ami vele történik, az nem véletlen, nem fátumszerű, hanem teljhatalommal irányítja az életét, a megváltást, szinkronban az Atyával. Amikor látszólag kiszolgáltatott ellenfeleinek a passióban, akkor is ő szabja meg az események menetét, és mondja ki az utolsó szót. Hatalma nem a halálig tart, messze túlnyúlik azon, mert hatalma van visszavenni az életét.

A 19–21. versek Jézus beszédének fogadtatását írják le. Szakadás (σχίσμα) támad a zsidók között. Csak a dühödt ellenfelek és a csodálkozó hitvallók maradnak a színen. Egy biztos, Jézus szavai mellett nem lehet elmenni közömbösen. A többség ördögi, démoni megszállottsággal vádolja, míg a többiek csodálattal konstatálják, hogy ördög nem tudja megnyitni a vakok szemét.

Meditáció

Palmarum a nagyhét nyitánya. Megadja az alaphangot az elkövetkezendő eseményeknek. A veretes evangélikus gondolkodásmód szerint a nagyhét, a nagypéntek az igazi csúcspont a megváltás tekintetében. Őrizve hagyományainkat megállapíthatjuk, hogy a fenti igeszakasz különösen is közelvisz bennünket a misztérium ünnepléséhez.

Minden évben végigéljük az egyházi esztendő menetének megfelelően a megváltás művét. Talán nem járok messze az igazságtól, ha azt mondom, hogy az értelem számára a legnehezebben fogható a passió és a feltámadás. Az ember ösztönösen távol akarja magától tartani a szenvedést, a fájdalmat. A komfortos életbe nem fér bele a fogyatéka, a megpróbáltatás, viszont az ember szeretne mindent túlélni.

A posztmodern kor embere már annyi mindenben túl van. Túl van hiten, túl van hitetlenségben. Hitt már istenekben, hitt a tudomány mindenhatóságában, hitt a boldogító izmusokban. Sokat kipróbált, sokat csalódott. Volt-e valaki, aki meggyógyította a vaksi szemét, volt-e valaki, aki felkínálta számára az élethosszignál hosszabb biztonságot? Ma arról szól az ige, hogy Isten megszánta a világot. Elküldte a gyógyító orvost, a jó pásztort, a Megváltót. Isten küldötte nem a világ bérese, nyereszkeszkezője, haszonélvezője, éppen ellenkezőleg. Kockára teszi az életét értünk, a világot. Kiteszi a lelkét, hogy lássam be, csak egy út visz az életre, teljességre, üdvösségre. Meghökkenítő, hogy a kinyilatkoztatott ige szerint isteni hatalma van, és mégis a legmélyebb emberi tragédiákban is résztvevő. Hatalma van arra, hogy letegye és felvegye az életét. Élete, tanítása, megváltó műve Isten akaratának a cselekvése.

A véges ember nagy találkozási az Örökkévalóval, a Mindenhatóval, Jézussal. Jézus egy az Atyával. (Jn 10,30) Jézus határozott ígérete, hogy velünk van minden napon a világ végéig. (Mt 28,20)

Az igehirdetéshez

A böjti időszak üzenete, hogy Krisztus meghalt a bűneinkért. A 6. böjti vasárnap, virágvasárnap különösen is gondolunk az alázatos királyra. Az igehirdetés bevezetésében kitérhetünk arra, hogy mennyi tapasztalatunk van a vaktában száguldozó világ életéről. A szellemi élet piacán minden megtalálható, ami keresztényként nem vállalható. Sok a hivatásos boldogító, de a világ mintha egyre boldogtalanabb lenne. Vannak, akik eszeveszett tempóban falják az életet, hogy a végén kiégetten omoljanak össze. Vannak, akik egzisztenciális támaszt keresnek filozófiákban, vallásokban.

Mai igénkben megszólal az egyetlen hiteles hang, a Megváltó hangja. Hatalma van az életünk, sorsunk, jövőnk felett. Ahol az evangélium megszólal, ott egészen bizonyosan felizzanak az indulatok. Sokan elutasítják, gúnyt űznek belőle, csúfolják, de vannak olyanok is, akik szent áhítattal csodálkoznak a megtapasztalt hitbeli, lelki élmények fölött. Jézusnak van ereje, hatalma végigvinni a megváltást. Hiába tűnik úgy, hogy csak sodródik az árral egészen a Golgotáig, minden fölött diszponál. A virágvasárnapi nyitány

fináléja nem a nagypéntek, hanem a húsvét. Isten tervébe simulva van hatalma a visszatéréshez is.

Lehetséges vázlatok

1. Utam Isten nélkül
2. A megtapasztalt csoda – hitre jutottam
3. Jézus hatalma időtlen

1. Gyógyulásom története
 2. Jézus páratlan hatalma
 3. Nyitás az örökkévalóságra
- (Ajánlott énekek: EÉ 413, 328)

Felhasznált irodalom

Bolyki János: *„Igaz tanúvallomás”*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
Karner Károly: *A testté lett ige*. Budapest, 1950.
Nyíri Tamás: *Antropológiai vázlatok*. Szent István Társulat, Budapest, 1972.

Varsányi Ferenc

AZ EVANGÉLIKUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM

a 2003/2004-es tanévre felvételt hirdet

nappali tagozaton 3 éves doktori (PhD) képzésre

egyetemi hittudományi végzettséggel rendelkezők részére.

A jelentkezési lap az EHE rektori hivatalában

(1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3., tel.: 469-1051)

szerezhető be.

Jelentkezési határidő: 2003. április 30.

Úrvacsorai igehirdetés*

Zsolt 25,11

Mindannyian ismerjük, s gyakran alkalmazzuk is a mondatot, mely szerint: aki mindenkit szeret, aki úgymond az egész világot a keblére öleli, az valójában és igazából talán senkit sem szerei... Sőt nem is igazán őszinte másokhoz és persze önmagához.

Természetesen nemcsak a pozitív tulajdonságokat (pl. az említett szeretetet) lehet ilyen széles körben értelmezve valótlannak megismerni, hanem a negatívokat is. Ha valaki – és itt most keresztyén emberre gondolok – túl gyakran hangoztatja bűnös voltát, úton-útfélen, lépten-nyomon, szinte szólamszerűen „mea culpa”-zik, az talán nem is gondolja igazán komolyan a dolgot. Ez alól persze mi, lelkészek kivételek vagyunk – vagy legalábbis úgy gondoljuk –, hiszen komoly teológiai tételként hirdetjük, mintegy hivatásból és kötelességből is, az ember bűnös voltát. Sőt az eredendő bűn miatt azt is tételesen kimondjuk, hogy az ember, így minden ember, non posse non peccare, azaz nem képes nem vétkezni, következésképpen: tényleg bűnös. Arra azonban mi sem szeretünk gondolni, hogy a bűnök nevesíthető bűnök. Azok mindig konkrét tettek, gondolatok vagy éppen szándékok. Lásd Mt 5,28-at a Hegyi beszédből: „...aki kívánsággal tekint egy asszonyra, már paráznaságot követett el...” Nemcsak általánosságban vagyunk bűnösök, nem csupán elméleti síkon, hanem valóságosan, tetten érhetően. A zsolnárió sok bűnről beszél. Pedig – visszafordítva a dolgot – akár egyetlen bűn is elég lenne, hogy bűnössé tegye az embert. Jak 2,10: „Mert aki valamennyi törvényt megtartja, de akár egy ellen is vét, az valamennyi ellen vétkezett.” Sőt Jézus szerint még az összes parancsolat megtartása sem jelent büntelenséget. Gondoljunk a gazdag ifjúra, amikor a törvényekre hivatkozva ezt mondja: „Mester, mindezeket megtartottam ifjúságomtól fogva”, akkor Jézus így válaszol: „Egy valami hiányzik még belőled: menj, add el, amid van, és oszd szét a szegények között!” Vagyis Jézus szerint nem elég, kevés a rosszat nem tenni. A jót kell tenni! A lustaság, a közömbösség, a passzivitás, a visszavonulás is bűn.

S ami a szomorú, hogy mindezek tudása, ismerete és hirdetése nem ment meg minket a bűnöktől és a bűnösségtől. Ahogyan a suszternak lyukas a cipője, úgy a lelkésznek is sok a bűne. Sőt joggal beszélhetünk kifejezetten papi bűnökről is. Nem csak az általunk is állandóan bírált farizeusoknak és törvénytudóknak voltak jellegzetes bűneik, melyek miatt Jézus *meszelt síroknak* nevezi őket. Nem csak ők voltak képmutatók és ítélkezők. Nem csak ők válogatták az első helyeket. Nem csak ők emésztették fel az özvegyek házáat. Nem csak ők ma-

gasztalták fel magukat. S nem csak ők kerülték a jogosságot, irgalmasságot és hűséget. Nem csak rájuk kérdezett Jézus így: „Hogyan menekülhetnétek meg az ítélettől?”, hanem ránk is. Mert a bűnbocsánat és megmenekülés nem jár automatikusan. Nem jár a Luther-kabátért, a lelkészi hivatásért. Sőt – mint tudjuk – egyáltalán nem jár és nem is beszerezhető, megvásárolható, megnyerhető és kiérdemelhető. Csak kapható, és csak az Úrtól kapható. Mert a bűn még a magyar értelmező szótár szerint is az Isten iránti engedetlenség állapotát jelenti. S ebből az állapotból egyedül a megváltás tud felemelni. Az Úr nevéért, csak az Úr nevéért van bocsánat. Semmi pénzért, semmi másért, csak őerte. S azért, amit az ő neve jelent: az ő szabadító, Messiás voltáért. „A te nevedért, ó Uram, bocsásd meg bűneimet...” – mondhatjuk a zsolnárióval. S itt nem csupán arról van szó, hogy nem külső szemlélőként, hanem érintetten, egyes vagy többes szám első személyben mondjuk a gyónó imádságot. Nem csupán arról van szó, hogy nem szalasztunk el úrvacsorai alkalmat. Sőt, ha egyáltalán időben ideérünk, akkor havonta egyszer „papi körben” is gyónunk és úrvacsorázunk. Hanem arról, hogy gyakran, ha tetszik folyamatos jelenben, újra meg újra „odaesünk” az Úr elé, és őszintén – mert csak úgy érdemes, és mert csak úgy érvényes – ezt mondjuk: Uram, bocsásd meg bűnömet, mert sok van! Mert több van, mint gondolnám. Mert több van, mint – hiszen az emberek gyakran mégis csak udvariasak és tapintatosak a lelkéssel – szóval, több van, mint amit a körülöttem élők őszintén a fejemre olvasnak. S több van annál is, amit észben tudok tartani, s amit magam előtt is fel és be merek ismerni. Több van, mint amennyit – az egyébként igen bő és hosszú Luther-kabát – el tudna takarni. Több van, mint illő és szabad lenne, Uram. Annyi van, annyira sok, hogy énértem kellett a keresztre menned. Másokért is, de az én szemszögemből nézve elsősorban énértem. Vagy ahogyan Barabás mondja az ismert Túrmezei-versben: „Helyettem! Énhelyettem! Énhelyettem! Hogy én éljek, hogy én szabad legyek!” Nemcsak azok küldtek a keresztre, Uram, akiket én bűnbánatra buzdítottok. Nemcsak az ateisták, akiket én gyakran egyenesen a kárhazatra küldök. Hanem én is, akit gyakran érdemtelenül is tiszteletes uraznak és asszonyoznak. Én is Uram. Én is a keresztre küldtelek, mert sajnos én sem vagyok jobb másoknál. Én, személy szerint én könyörgök most hozzád: A te nevedért, Uram, bocsásd meg bűneimet, mert bizony sok van!

Imádkozzunk! Uram, köszönöm ezt az ígét. Köszönöm, hogy te őszinte vagy hozzám. Nem udvariasodsz velem, és nem ámítasz engem. Nem hagyod, hogy önelégülten a kárhozat felé menjek, hanem mentő szeretetteddel feltárod, fejemre olvasod, de meg is bocsátod bűneimet, mert azokból nekem, a te szolgádnak is sok van.

* Elhangzott a Nyugat-békési Evangélikus Egyházmegye LMK-ülésén, 2002. november 21-én Orosházán.